

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ŞAPKA İNKILABININ
KASTAMONU BASININDAKİ YANKILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Altan AYDIN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Serdar ÖSEN

Karabük
Aralık/2018

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ŞAPKA İNKILABININ
KASTAMONU BASININDAKİ YANKILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Altan AYDIN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Serdar ÖSEN

Karabük
Aralık/2018

İÇİNDEKİLER

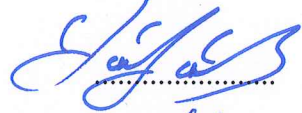

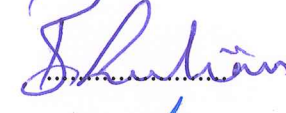

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR	10
GİRİŞ	11
1. TÜRKİYE’DE YEREL BASIN ÜZERİNE	15
1.1. Basın Kavramı.....	15
1.1.1. Yerel Basının Tanımı.....	16
1.1.2. Yerel Basının İşlevi ve Önemi	18
1.2. Türkiye’de Yerel Basının Gelişim Seyri	21
1.2.1. Osmanlı Devleti Dönemi’nde Yerel Basın	24
1.2.2. Milli Mücadele Dönemi’nde Yerel Basın	26
1.2.3. Cumhuriyet Dönemi’nde Yerel Basın	28
2. KASTAMONU’DA YEREL BASIN.....	32
2.1. Kastamonu Vilayetinde Yerel Basın.....	32
2.1.1. Osmanlı Devleti Dönemi’nde Kastamonu Yerel Basını	32
2.1.2. Milli Mücadele Dönemi’nde Kastamonu Yerel Basını	34
2.1.3. Cumhuriyet Dönemi’nde Kastamonu Yerel Basını	39
2.2. Kastamonu’da Yerel Basının Özellikleri	41
2.3. Kastamonu Yerel Basınının İnkılaplara Bakışı	44

3. ŞAPKA İNKILABI VE KASTAMONU BASININDAKİ YANKILARI	47
3.1. Şapka İnkılabı Öncesi	47
3.2. Kastamonu Heyeti.....	49
3.3. Atatürk'ün Kastamonu'yu Tercih Etme Nedeni	52
3.4. Atatürk'ün Kastamonu Seyahati ve Şapka İnkılabı'nın Kastamonu Basınındaki Yankıları.....	56
3.4.1. Atatürk'ün Çankırı'ya Gelişleri.....	59
3.4.2. Atatürk'ün Kastamonu'ya Gelişleri	60
3.4.2.1. Atatürk'ün Askeri Kışlayı Ziyareti	66
3.4.2.2. Atatürk'ün Belediye Binasını Ziyareti	67
3.4.2.3. Atatürk'ün Hükümet Binasını Ziyareti.....	69
3.4.3. Atatürk'ün İnebolu'ya Gelişleri	71
3.4.3.1. Atatürk'ün İnebolu Belediye Binasını Ziyareti	72
3.4.3.2. Atatürk'ün İnebolu Hükümet Binasını Ziyareti	74
3.4.3.3. Atatürk'ün İnebolu Türk Ocağı'nı Ziyareti	75
3.4.3.4. Atatürk'ün Şapka Nutku	76
3.4.4. Atatürk'ün Kastamonu'ya Dönüşleri	79
3.4.4.1. Atatürk'ün Taşköprü ve Daday'ı Ziyaretleri	82
3.4.4.2. Atatürk'ün Kastamonu Nutku	83
4. ŞAPKA KANUNU VE YANSIMALARI	91
4.1. Şapka İnkılabı'nın Toplumda Benimsetilme Süreci	91
4.2. Şapka İktisası Hakkında Kanun.....	94
4.3. Şapka Kanunu'nun Basınındaki Yansımaları	98
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	105
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	115
ÖZGEÇMİŞ	116

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Altan Aydın'a ait "Şapka İnkılabının Kastamonu Basınındaki Yankıları" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği / ~~oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Doç. Dr. Yenal ÜNAL	
Danışman Üye	: Doç. Dr. Serdar ÖSEN	
Üye	: Doç. Dr. Barış SARIKÖSE	
Üye	: Doç. Dr. Serdar ÖSEN	

Tez Sınavı Tarihi: 28.12.2018

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Altan Aydın

İmza :

ÖNSÖZ

Bilindiği üzere demokrasinin kılcal damarı olan basın, yasama, yürütme ve yargının yanında günümüzde dördüncü güç olarak bilinmektedir. Özellikle yerel - mahalli basın merkezden uzaktaki halkın sorunlarının merkeze ulaştırılmasında ve merkezin emir ve talimatlarının yöre halkına aktarılmasında önemli bir araçtır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçerken yeni bir sosyal düzen kurulması amaç edinilmiştir. Bu sosyal düzenin oluşturulmasında basın özellikle de yerel – mahalli basın kullanılmış olup, halk bu sayede yeni düzene adapte olmuştur.

Bu çalışmada insanların alışkanlıklarının değiştirilmesinin çok zor olduğu bir dönemde özellikle muhafazakar (conservative) bir toplum yapısına sahip Kastamonu halkında Şapka İnkılabı gibi bir devrimin gerçekleştirilmesinin basındaki yankıları anlatılmak istenmiştir. Araştırmada İstanbul, Ankara ve Kastamonu'daki arşiv ve kütüphanelerden faydalanılmıştır. Birinci bölümde; Türkiye'de yerel basının gelişimi ve yerel basının kamuoyuna etkisi üzerine inceleme yapılmıştır. İkinci bölümde; köklü bir geçmişe sahip Kastamonu yerel – mahalli basınının gelişimi ve tarihteki önemi üzerine durulmuştur. Üçüncü bölümde; Cumhuriyet'in en önemli inkılaplarından birisi olan Şapka İnkılabı'nın Kastamonu basını üzerindeki yankıları incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise Şapka Kanunu'nun çıkması, kılık kıyafetle ilgili düzenlemelerin topluma benimsetilmesi ve yaygınlaştırılması süreçleri ele alınmıştır.

Yüksek Lisans Tez çalışmam sırasında destek ve ilgisini her zaman hissettiğim Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Serdar ÖSEN'e; çalışmanın ilk gününden itibaren yanımda olan, sabır ve anlayışlarını hiçbir zaman esirgemeyen eşim Sonay Özkul Aydın'a, oğlum Bilal Aras Aydın'a ve Basın İlan Kurumu'ndaki çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi arz ediyorum.

Karabük, 2018

ÖZ

Kastamonu ve ahalisi Milli Mücadele başta olmak üzere hemen hemen her dönemde devletine bağlı kalmış, devletin nizam ve kanunlarına her seferinde uymuş, Çanakkale ve Kurtuluş Savaşları esnasında en çok şehit vermiş illerin başında olan ve bağımsızlıktan ödün vermeyen bir vilayet olmuştur.

Osmanlı'dan bu yana görülen kimilerine göre adı batılılaşma kimilerine göre çağdaşlaşma kimilerine göre de modernleşme olarak bilinen Batı'nın yani Batı kültürünün alınması, ilk önce devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet'te de bu böyle devam etmiştir. Nitekim, Cumhuriyet'le birlikte yeni kurulan düzenin sürekliliğinin sağlanması için bir takım tedbirlerin alınması gerekiyordu. Atatürk de eski düzeni yıkmak için sırasıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bunlardan en önemlisi adeta eski düzeni resmeden kılık kıyafetle ilgili değişiklik olmuştur. Dünyada ve ülkemizde bu ve buna benzer değişiklikleri kolaylaştıran ve halkta farkındalık yaratan en önemli araç şüphesiz basın olmuştur.

Türk toplumunun geçirdiği dönüşümde Atatürk, kılık kıyafetle ilgili olarak önce fes konusunu ele almış, fesin yerine şapkayı getirmiştir. Yaptığı Kastamonu seyahatinde şapkayı önce kendisi takmış, sonra da halk arasında bunu yaygınlaştırmıştır. Muhakkak bu yaygınlaştırmada basın özellikle de yerel – mahalli basın etkin rol oynamıştır. Yerel basının kamuoyu yaratmadaki gücü tam manasıyla burada kendisini göstermiştir. Yerel basın Atatürk'ün gezisini çok yakından takip ederek, kılık kıyafet ve şapka inkılabıyla ilgili halkın zihnine olumlu yansımalarla bulunmuştur. Şapka inkılabında kamuoyu desteğinin sağlanmasını bu durum önemli katkı sağlamıştır.

Bu yansıma ilk olarak muhafazakar (conservative) bir toplum yapısına sahip olarak bilinen Kastamonu'da kendini göstermiştir. Atatürk'ün ilçe ziyaretlerini bitirip Kastamonu'ya geri dönüşünde halkın Atatürk'ü şapkayla karşılaşmasında şüphesiz Kastamonu yerel – mahalli basının çok büyük bir rolü olmuştur. Öte yandan, Kastamonu gezisinden sonra da Türkiye'deki ulusal ve yerel basın halkı, kılık kıyafet konusundaki yeni düzenlemeye hazırlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Şapka İnkılabı; Yerel Basın; Kılık Kıyafet; Kastamonu; İnebolu.

ABSTRACT

Kastamonu peoples, every times especially at the national struggle times are being loyal their state they're always comply with the law. Kastamonu is the one of the most martyr city at the indepedece and Çanakkale war but do not compromise from independence and liberty.

Getting the western culture, have been seen since the Ottoman Empire, according to someone "westernization", according to some one, "modernization" is made by the state at early times.

This also continued in the Republic. Indeed, in order to ensure the continuity of the newly established order with the Republic, the old order has to be abolished completely. Atatürk has several initiatives in order to destroy the old order respectively. The most important of these has been the change of the costume dress which depicts the old order. The most important tool that creates awareness by facilitating changes in the world and in our coutry is the press.

About clothing at first, Atatürk, started at the "fes" in the transformation of Turkish society about clothing. He is brought the hat instead of the "fes". He tried on his own the new order at his Kastamonu trip. And than he has spread it. Local journey is play an active role in this. The power of the local press to create the public has literally shown itself here. The local press closely follows Atatürk's visit and found a positive reflection on the mind of the people concerned about the costume and hat reform. This reflection first manifested itself in Kastamonu, which is known as the conservative.

Kastamonu's local press has played a huge role to peoples meet Atatürk with hats when he has return to Kastamonu from the Kastamonu's districts.

National and local press in Turkey, after the Kastamonu trip, prepared the public to organize the clothing-costume reform.

Keywords: Hat Revolutions; Local Press; Dress; Kastamonu; İnebolu.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Şapka İnkılabının Kastamonu Basınındaki Yankıları
Tezin Yazarı	Altan Aydın
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Serdar ÖSEN
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	28.12.2018
Tezin Alanı	Tarih
Tezin Yeri	Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tezin Sayfa Sayısı	116
Anahtar Kelimeler	Şapka İnkılabı; Yerel Basın; Kılık Kıyafet; Kastamonu; İnebolu.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Reflection of the Hat Revolution's in Kastamonu Press
Author of the Thesis	Altan Aydın
Advisor of the Thesis	Asst. Prof. Serdar ÖSEN
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	28.12.2018
Field of the Thesis	History
Place of the Thesis	Karabük University Institute of Social Sciences
Total Page Number	116
Keywords	Hat Revolutions; Local Press; Dress; Kastamonu; İnebolu.

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser.
a.g.m	: Adı geçen makale.
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi.
AKDTYK	: Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
AKM	: Atatürk Kùltür Merkezi.
AKMB	: Atatürk Kùltür Merkezi Başkanlığı.
BİK	: Basın İlan Kurumu.
C.	: Cilt.
ev.	: Çeviren.
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
TTK	: Türk Tarih Kurumu.
S.	: Sayı.
s.	: Sayfa numarası.
yy	: Yüzyıl.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde 1831 yılında devletin resmi yayın organı olarak yayın hayatına başlayan Takvim-i Vakâyi ile Osmanlı matbuatı gelişme göstermeye başlamıştır. Özellikle Tanzimat Dönemi, süreli basın geleneğinin yaygınlaşmaya başladığı bir dönem olmuştur. 1840 yılında ilk özel gazete olan Ceride-i Havadis, 1860 yılında Tercüman-ı Âhval, 1862 yılında Tasvir-i Efkâr yayınlanmış ve diğer süreli yayınlar birbirini takip etmişlerdir. 1864 Vilâyet Nizamnamesinin getirdiği düzenleme ile de taşra basını doğmuştur.¹ Bu dönem ortaya çıkan taşra basını zamanla gelişerek kamuoyunun sesi olarak etkin bir işleve sahip olmuştur. Özellikle taşra basını Milli Mücadele'de bağımsızlığın sözcülüğünü yapmış, Cumhuriyet Dönemi'nde de yeni kurulan Cumhuriyet'in getirdiği yeni düzenlemelerin arkasında durmuştur.

Osmanlı Devleti'nin çöküşünden sonra Cumhuriyet'le birlikte yeni geçilen sosyal düzenin oluşum ve gelişiminde, basının ne derece etkili rol oynadığını, gözler önüne süren çalışmamızda, yeni kurulan bir devlet ile çağdaş bakışla biçimlendirilmek istenilen toplumun aşama aşama kendisini tehlikeye sokacak eski düzene karşı gerçekleştirdiği mücadele ile bunun basına yansımalarının bir örneği görülecektir.

Dönemin şartlarına göre Atatürk, gerçekleştirdiği eşi benzeri olmayan atılımlarla yeni bir toplum yaratmaya çalışmış bunda nispeten başarılı olmuştur. Dünya devletleri ve geçmişte Osmanlı İmparatorluğu da basının kamuoyu oluşturmadaki etkisini o kadar çok iyi biliyorduki basına karşı her zaman temkinli ve dikkatli davranıldı. Atatürk de basının bu özeliğini eskiden beri bildiğinden Mondros Mütarekesi sırasında Minber Gazetesi'ni çıkarmaya çalışmıştı. Ancak, savaş ortamında bu gazete uzun soluklu olamadı².

Bir toplumun gelenek, görenek kısacası alışkanlıklarını değiştirmek çok meşakkatli bir iştir. Atatürk bunun zorluğunun bilincindeydi ve kendisi bizzat kafasındaki kılık kıyafet sorununu halletmek için elindeki şapkayla yurt gezilerine çıkmış ve kamuoyunda farkındalık yaratmıştır. Bu farkındalığı daha da yayan ve

¹ Mehmet Serhat Yılmaz II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi (1908-1918), Berikan Yayınevi, Ankara, 2008, s. 12.

² Mehmet Nuri İnuğur, *Türk Basın Tarihi*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1992, s. 15-16.

toplumu şapkaya aslında eski düzeni yıkıp yeni sosyal düzene alıştırmaya basın öncülük etmiştir.

O zamanlarda ulusal gazetelerin taşraya gitme olanakları çok kısıtlıydı. Şüphesiz bu kısıtlı durumu bertaraf eden yerel gazeteler olmuştur. Yerel gazeteler devleti topluma yaklaştırmış, toplumu da devlete yaklaştırmıştır.

Atatürk inkılaplarının aşama aşama gerçekleştirildiği yukarıda açıklanmıştı. Nitekim asıl amacı çağdaş kıyafetlerin tanıtımını yapmak olan Atatürk, Milli Mücadele'nin kahraman şehrine bir vefa borcunu da ödemek üzere 1925 yılının Ağustos ayında Kastamonu'ya hareket etmiştir. Burada halkın hiç de alışık olmadığı şapkayı fesin yerine takmıştır. Öteden beridir devletine sadık kalan Kastamonu ahali ve Kastamonu basını Atatürk'ün bu görünüşünden etkilenerek şapka inkılabının toplum tarafından benimsenmesine büyük katkı sağlamıştır.

Bu çalışma; Cumhuriyet'in en önemli inkılaplarından biri olan Şapka İnkılabı'nın başlatıldığı Kastamonu'da, mahalli – yerel basında çıkan haber ve yorumlarda inkılabın nasıl işlendiğiyle ilgili önemli bilgiler edinilmekle birlikte, dönemin sosyo-kültürel yapısının anlaşılması ve Cumhuriyet'le birlikte yeni sosyal düzenin oluşturulmasında yaşanan gelişmelerin gözler önüne serilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmada kılık kıyafetle ilgili düzenlemelerin Kastamonu yerel – mahalli basınında nasıl ve ne şekilde ele alındığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Dönemin etkin bir silahı olan yerel basının kamuoyu oluşturmadaki yeteneğini de kavratma bu çalışmanın bir diğer amacıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde; öncelikle basının, yerel basının tanımı yapılmış, yerel basının işlevi ve önemi anlatılmıştır. Ünlü bilim adamı Francis Bacon, dünyayı değiştiren üç buluşun olduğunu ileri sürerek bunları barut, pusula ve matbaa şeklinde sıralamıştır. Şüphesiz bunlardan matbaanın icadıyla insanlar arasındaki iletişim daha da artmış insanlık genel olarak tabir edilen iletişim çağına girmiştir. Matbaanın icadıyla oluşan basın kamuoyunun dikkatini çekmede devletler tarafından vazgeçilmez bir unsur olarak görülmüş hatta yasama, yargı, yürütmenin ardından dördüncü güç olarak görülmüştür. İlk bölümde basının önemi üzerinde durulmuş, kamuoyu oluşturmadaki etkisi anlatılmış ve Türkiye'deki yerel basının gelişim seyri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde; Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'da karanlık günler başlamıştır. Anadolu'nun dört bir tarafı işgal edilmiştir. Fakat, bu karanlık günleri aydınlatmaya çalışanlar olmuştur. Bunlardan biri de şüphesiz Anadolu'daki yerel gazetelerdir. Özellikle, bu bölümde Kastamonu kamuoyunu yeşerten, milli hisleri ortaya çıkarıp başta Anadolu'nun diğer vilayetleri olmak üzere dünyaya yayan, Türk tarihinin ve Türk basınının özel bir önem verdiği Kastamonu yerel - mahalli basınının gelişim seyri, özellikleri ve Milli Mücadele'deki yararlılıkları üzerinde durulmuştur. Kastamonu ahalisi olağan üstü çabalarla gece gündüz demeden cepheye mermi taşımış, Milli Mücadele sırasında en fazla şehit veren illerden biri olmuştur. Kastamonu basını da halkın bu çabasının yanında Milli Mücadele'ye çok büyük katkılar sunmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; yeni kurulan Cumhuriyetin kalıcılığının sağlanması maksadıyla sosyal düzende gerçekleştirilmek istenilen ve Kastamonu'da Atatürk'ün bizzat kendisinin başlattığı Şapka İnkılabı'nın Kastamonu basınındaki yankıları üzerinde durulmuştur. Bu bölüm, Atatürk'ün Kastamonu'ya gerçekleştirdiği seyahatin ve kılık kıyafetle ilgili söylediklerinin çok köklü bir geçmişe sahip olan Kastamonu yerel – mahalli basınında nasıl ve ne şekilde yansıdığını ortaya koymaktadır. 1925 - 1944 yılları arasında Kastamonu'da neşrolunan Açığsöz, Kastamonu, Doğrusöz, Ilgas Dergisi ve Ecevit Aylık, Fikir, İlim ve Sanat Mecmuası'nın manşetleri, haberleri, köşe yazıları ve makaleleri incelenmiş ve bu çalışma temellendirilmiştir. Açığsöz Gazetesi başta olmak üzere Kastamonu yerel basını Atatürk'ün seyahatine ve kılık kıyafetle ilgili konuşmalarına sayfalarında çokça yer ayırmış ve bu düzenlemenin yanında olmuştur

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Şapka İktisası Hakkındaki Kanun ile Şapka İnkılabı'nın topluma benimsetilmesi ve yaygınlaştırılması süreçleri ele alınmış olmakla birlikte, çıkarılan Şapka İktisası Hakkındaki Kanunu'na karşı oluşan tepkilerin basındaki yankıları işlenmiştir.

1800'lerden beri yoğun olarak batılılaşma, çağdaşlaşma, garplılaşma, asrileşme, medenileşme ve modernleşme veya adı her ne olursa olsun Batı kültürüne ilgi artmıştı. Bu durum şüphesiz Cumhuriyet'e de yansımıştır. Atatürk, batılılaşmayı olduğu gibi değil de milletin varlığının ve kültürünün yaşatılabilmesi amacıyla alınmasını gerekli görüyordu. Kurduğu yeni düzenin sağlanması içinde eski

sosyal düzenin görünen yüzünün değiştirilmesi gerekiyordu. Bugün bazılarınca Şapka inkılabının gereksiz olduğu düşünülmektedir. Ancak, dönemin şartlarına göre haklı sebeplerce yeni düzenin sağlanması maksadıyla bunun yapılması gerekiyordu.

Geçmişten beridir devletin bütün buyruk ve emirlerini sorgulamadan kabul eden Kastamonu ahalisinin Milli Mücadele’de ne kadar fedakarca davrandığı herkes tarafından bilinmektedir. Bu çalışmanın sonucunda tutucu bir yer olarak atfedilen Kastamonu ve çevresinin Atatürk’ün Kastamonu’yu ziyareti sırasında yerel basına yansıyanlardan Atatürk’e duyulan saygı ve sevgi ile onun talimatlarının sorgulanmadan uygulandığını dolayısıyla devlete bağlılığın Kastamonu ve ahalisince bir kez daha gösterildiği görülmüştür. Bu çalışmayla, dönemin sosyal düzeniyle ilgili bilgi sahibi olunmasıyla birlikte, basının özellikle de yerel basının inkılaplar üzerinde ne derece etkili olduğu da görülecektir.

I. BÖLÜM

1. TÜRKİYE'DE YEREL BASIN ÜZERİNE

1.1. Basın Kavramı

Başlangıçtan günümüze kadar değişen ve gelişen dünyamızda kitle iletişim araçları, her geçen gün algılarımızı ve kişiler arası ilişkilerimizi şekillendirerek gündelik yaşayışlarımızı biçimlendiren bir hal almış durumdadır.

Herhangi bir hususta kamuoyunun oluşmasında yani toplumun herhangi bir sorun karşısında kanaat getirmesi ya da tutum geliştirmesindeki şartlardan birisinin altında şahısların ya da topluluğun bilgi edinmiş olmaları yatar. Bu konuda iletişim, bilhassa iletişimin kitlesel araçlarla yapılması sırasında çok seri şekilde, çok geniş çapta ve çok sayıda insanoğlunun bilgi sahibi olmasını kolaylaştırmaktadır³.

Modern toplumların gelişimine bağlı olarak insanlar arasındaki iletişim ihtiyacı daha da artmıştır, işte bu ihtiyaç önce basını ortaya çıkarmış ve yaşanan toplumsal gelişmelerde basının bir sektör haline dönüşmesine neden olmuş ve basını toplumun vazgeçilmezlerinden biri yapmıştır⁴.

Jale Baysal basını belirli aralıklarla basılarak olayları, haberleri, siyasal görüşleri, fikir ve sanatla ilgili gelişmeleri halka aktaran, siyasal otoriteyi eleştiren yeri geldiğinde denetleyen yayın araçlarının bütünü olarak adlandırır⁵. Alim Şerif Onaran da basını belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan insanların sözlü anlatımlarından, teknolojik, bilimsel gelişmelerden ve olaylardan tutup da her türlü sade düşünüşe ulaşmaya kadar, tüm işlemlerin yazılı olarak belirlenişi olarak tanımlar⁶.

Basının haber anlamına geldiğini ifade eden Orhan Koloğlu basının yaşanan olay ve bilgilerin habere dönüştürülmesi ve toplumun rivayet olarak öğrendikleri ve duydukları şeylerin hakikatlerinin belgeleştirilmesi uğraşı olduğunu söyler⁷. Hıfzı Topuz da eskiden bölge veya yerel gazetelere taşra gazeteleri veya vilayet (il) gazeteleri denildiğini, bu deyimlerin gittikçe anlamını yitirdiğini yerel basının ülke

³ Hamza Çakır, *Gazeteciliğe Giriş*, Tablet Yayınları, Konya, 2007, s. 81.

⁴ Nuray Gökçek Karaca; "Yerel Gazetecilerin Kişisel ve Toplumsal Özellikleri ile Mesleki ve Ekonomik Koşulları: Kastamonu Örneği", *Kastamonu Basın Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, 10 Ocak 2009, Ankara, s. 21.

⁵ Jale Baysal, *Kitap ve Kütüphane Tarihine Giriş*, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 85.

⁶ Alim Şerif Onaran, *Kamuoyu El Kitabı*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1984, s. 35.

⁷ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 7.

çapında dağıtımı ve satışı olmayan, gazetelerin dağıtıldığı bölgenin sınırı içinde kalan bölgesel ve yersel olaylara, haberlere ve konulara geniş yer ayıran ve bu sebeple yayınlandığı yerde ilgi ve alakayla alınıp okunan basın türü olduğunu ifade etmektedir⁸.

Dünyada olup bitenden haberdar olunmasına yönelik insanoğlu tarafından gün yüzüne çıkarılan basın genel olarak yazılı, sözlü ve görüntülü iletişim araçları ile kamuoyuna ulaştırılan haber, bilgi, olaylar, oluşumlar ve değerlendirmelerdir. Bu manada basın süreli yayınlar (gazete ve dergiler), radyo, televizyon ve özellikle son zamanlarda internetin de insanoğlunun yaşamında yoğun olarak yer aldığı iletişim araçları topluluğudur. Dar anlamda ise basın, belirli yayın aralıklarıyla yayınlanan ve dağıtımı yapılan gazete ve dergileri kapsamaktadır⁹.

Kısacası basın, gerek haber gerekse düşüncelerin toplanarak yayılması diğer bir anlatımla başkalarına aktarılma sanatının ifasını gerçekleştiren kuruluştur¹⁰.

Basın, sınırların kaybolduğu ve giderek küçülen dünyamızda uluslararası yapılanmanın bir parçası olurken, ulusal ve yerel basın etkinliklerini daha da artırmaktadır¹¹.

1.1.1. Yerel Basının Tanımı

Kişinin kendini topluluk içerisinde anlamlı kılmasında yardımcı olan araçlarından, izlenen yol ve yöntemlerinden biri de basındır. Yazılı basının ortaya çıkışı aynı zamanda yerel-taşra-mahalli kavramını da beraberinde getirmiştir. Göçebe hayat yerine temelli yerleşmiş hayatın ortaya çıkışının ardından insanoğlu yaşadıkları yerleri idari olarak kent, ilçe kaza ve köy gibi yapılandırmış olup, bu da zamanla yayın alanı sınırlı ve dar, okur sayısı az, daha çok yereli ilgilendiren gazeteleri gündeme getirmiştir. 18 ve 19. yüzyılda yayınlanan yöreyi veya bölgeyi ilgilendiren, o dönemde ülkelerin genelinde hissedilen toplumsal problemlerden farklı olarak bölgenin veya yörenin içinde bulunduğu yerel problemlere odaklanan süreli yayınlar ortaya çıkmış olup, çıkan bu yayınlara yerel basın denilmiştir¹².

Toplumsal iletişim araçlarından biri olan basından insanoğlu ulusal ve mahalli düzeyde dünyada ve yakın çevresinde olup bitenden haberdar olur, bilgi edinir ve

⁸ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973, s. 235.

⁹ Mehmet Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 1993, s. 20.

¹⁰ Hasan Refik Ertuğ, *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1970, s. 5.

¹¹ Atilla Girgin, *Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2001, s. 140.

¹² Suat Sezgin, *Medya ve Eğitimde Birikimlerim*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 74.

düşüncelerini geliştirir. Bu meyanda yerel-mahalli basın gerek ülke genelinde gerekse bölge veya yörede önem arzeden haberlerin yerel halkla etkileşim içinde olmasını sağlayan kitle iletişim aracıdır¹³.

Yerel basın, genel olarak belirli bir yörede veya bölgede yayımlanarak dağıtımı yapılan ve yöre halkınca yakından takip edilen, yurt genelini oluşturan içeriklerden farklı olarak taşrada il ve kasaba gibi idari olarak yapılan yerlere yönelik yerel içerikli olay ve haberlere yer veren süreli yayınlar yani gazete ve dergiler olarak da tanımlanabilmektedir¹⁴.

Diğer bir tanımda da bir yerleşim yerinde basılıp dağıtımı yapılan, o yörenin bulunduğu mevkide olan bitenden haberdar eden olayları, fotoğrafları ve görüntüleri ile yansıtan yerel basına mahalli basın da denilmektedir¹⁵.

“Türk kamuoyunda Anadolu Basını ya da Taşra Basını olarak da adlandırıldığını” ifade eden Atilla Girgin yerel basının tanımını “*Sınırları dar ve tanımlanmış bir yörede, (kasaba, kent ya da bölge) yöre halkını bilgilendirmeye, eğitmeye, eğlendirmeye, böylece kamuoyunun serbestçe oluşmasına katkıda bulunmaya çaba gösteren kitle iletişim araçlarıdır*”¹⁶ şeklinde yapmıştır.

Şinasi Ünal da yerel basını; yurdun çeşitli bölgelerinde özellikle büyük şehirler dışındaki il, ilçe ve kazalarda aylık, on beş günlük, haftalık, günlük vb. yayın aralıklarıyla neşrolunan, neşroldukları çevredeki yaşanan hadiseleri ve sorunları aktaran, yerel halkla idare arasında etkileşim içinde olan ve bu etkileşim sayesinde yerel halkın isteklerini ilgililere ulaştıran yazılı basın organları olarak değerlendirmiştir¹⁷.

Ali Murat Vural ise yerel basını; belli başlı sınırlar içerisinde yer alan yörelerde yöre halkını olup bitenlerle ilgili bilgilendirmeyi, öğretmeyi, yaşanan üzücü bir olay karşısında teselli etmeyi, yerel algının oluşturulması ve biçimlendirilmesini sağlayan kitlesel iletişim araçlarının tümü ile İstanbul dışındaki bölge ve kentlerde, buldukları yer ile sınırlılık gösteren, hedef kitlesini yalnızca bölgede ikamet edenlerin oluşturduğu basın müesseseleri olarak tanımlamıştır¹⁸.

¹³ Erdal Dağtaş ve Banu Dağtaş, “Eskişehir Kent Basını ve Gazeteciliği Üzerine Bir Profil Denemesi: Gazetecilerin Kent Basınına İlişkin Tutumları”, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, C: VI, S: 6, 2007, s. 12.

¹⁴ Atilla Girgin, *Türkiye’de Yerel Basın*, Der Yayınları, İstanbul, 2009, s. 235.

¹⁵ A.Rıdvan Bülbül. *Genel Gazetecilik Bilgileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000, s. 30.

¹⁶ Girgin, *Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik*, s. 160.

¹⁷ Şinasi Ünal, "Yerel Basın ve Sorunları", *Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı*, C:2, S: 12. Ankara, Kasım 1996, s. 1068.

¹⁸ Ali Murat Vural, “İşlev, Önem ve Misyonlarıyla Yerel Basın ve Eskişehir Örnekleminde Elde Edilen Bulgular”, (Ed. Suat Sezgin), *Türkiye’de Yerel Basın içinde*, (337-356), İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları,

Sınırları belli bir bölgede bulunan ve faaliyetini sürdüren yerel basın yöre halkına olup bitenden haberdar ederek adeta yörenin gözü kulağı olmuştur. Öte yandan yerel bölgedeki kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunarak yerel idarecileri kontrol eden bir kuruluş konumuna gelmiştir. Yerel basın bir bütün olarak, yaptığı haberler ve faaliyetler sonucunda yerel yönetimler ile halk arasında iletişimin sağlanmasında ve sosyal hayatın düzenlenmesinde büyük bir paya sahip olarak halkın siyasi, sosyal ve ekonomik alanda bilinçlenmesine ve özellikle demokrasinin özümsemesine ve işleyebilmesinde önemi hiç de yadsınamayacak kitle iletişim araçları olarak değerlendirilmektedir¹⁹.

1.1.2. Yerel Basının İşlevi ve Önemi

Basının en temel işlevi olup bitenden halkı haberdar etmektir. Bu haber ağı sayesinde kişinin yaşadığı toplum, ulusal ve uluslararası ortamda meydana gelen değişimler aydınlatılarak, bireyin fikri algısının oluşturulması veya fikrinin değiştirilmesi sağlanır²⁰. Ayrıca basın, fikirleri oluştururken bir yandan da yeni oluşan fikirlerin bağlı oldukları toplulukların yönetime duyurulmada görev alan bir araçtır²¹.

Nuri İnuğur haberleri toplama ve haberleri duyurma aracı olan basının temel işlevlerini;

a) Kamu gereksinimini, kamunun çıkarına uygun olarak kamuoyuna ve idarecilere ileten iletişim aracı olmasıyla kamu hizmeti gördüğünü,

b) İdarecilerin kamu gereksinimlerini karşılamak amacıyla yapılan çalışmaların yurttaşlara zamanında ulaştırılmasıyla da merkezi veya yerel idareye de yardımcı olan kitle iletişim aracı olmasıyla birlikte de kamu hizmeti gördüğü”²²

şeklinde iki kısımda sıralamıştır.

Halkın gözü, kulağı ve sesi olan basın halkın isteklerini daha da güçlü bir şekilde hedef kitlelere ulaştırmaktadır. Kitleler arasındaki iletişimde bu görme, duyma ve iletme görevi iletişim araçlarıyla bağlantılı olarak ancak ve ancak basınla yerine getirilmektedir²³.

Modern toplumlarda basının işlevlerinden biri de kamuoyu oluşturmaktır. Siyasi sistemi anlaşılır hale getirmek ve böylece siyasi alanı biçimlendirmeyi

İstanbul, 2007, s. 337.

¹⁹ Onur Bekiroğlu, “Yerel Kamuoyunun Oluşumunda Yerel Basının Rolü – Trabzon Örneğinde Bir Araştırma”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s. 21.

²⁰ Girgin, *Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik*, s. 141.

²¹ Atilla Girgin, *Gazeteciliğin Temel İlkeleri*, Der Yayınları, İstanbul, 2008, s. 203.

²² İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, s. 23.

²³ Bülbül, *a.g.e.*, s. 39.

sağlamakla mükellef gösterilen basın, tenkit ve denetim görevini de yürütmektedir. Basın, gönderdiği siyasi, sosyo - kültürel iletilerle, halkın yönelimini kendi lehlerine çekebilme ve yönlendirebilme gücüne sahip olmuştur. Toplumun siyasi tutumlarını, görüşlerini, düşüncelerini, davranışlarını, tercihlerini etkileyebilen basın, dolaylı olarak siyasi grupların çalışmalarını etkileyebilmekte ve bu hususta siyasi yaşamın oluşumuna ve yönlendirilebilmesine etki etmektedir²⁴.

Ulusal ve uluslararası iletişim araçları kişilere hayal edemediklerini sunarken, onların günlük hayatta karşılaştıkları sorunları çözmekte yetersiz kalmaktadır. Yerel basın yayımlandığı bölgede kişilerin problemlerinin çözümüne yardımcı olarak, kişiler arasındaki ilişkilerin pozitif yönde gelişmesini sağlayarak, yerel düzeydeki tutum, düşünce ve davranışların yani kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunarak yerel yönetimleri denetim altında tutarak ve sorgulayarak kamu görevi yapar²⁵. Basının bu kontrol işlevi ve eleştirel oluşu bir tek toplum hayatındaki kusurlu davranışları etkili biçimde ortaya koyabilme özelliğinin sonucuna dayanmayıp, devlet sisteminin üzerinde ve iktisadi hayat alanında adeta bilirkişilik ve uzmanlık faaliyeti yapabilme niteliğinden meydana gelmektedir. Bu özelliklerinden dolayı basın modern toplumlarda dördüncü kuvvet olarak kontrol erki olarak hareket etmekte ve tüm devlet sistemini teftiş edebilmektedir²⁶.

Özgür ve bağımsız basın demokrasilerde olmazsa olmaz güvencelerden biri olarak kabul edilir. Demokrasiye öncülük yapan yerler köylerden ve mahallelerden başlayarak, beldeler, kazalar, ilçeler ve illere kadar uzanır. Demokrasi bilincine giden yol yerelden geçer. Yerel birimlerde sağlamlaşan demokrasi, ülke demokrasisinin gelişmesine de katkıda bulunur. Burada, yerel basının fonksiyonunun ve görevinin demokrasilerde ne derece büyük ehemmiyette olduğunu görürüz. Yerel basın yerelde idare edenlerle idare edilenler arasındaki iletişimi ve etkileşimi temin eder. Demokrasinin sağlıklı işleminde yerel basın görevini çok sesliliğe fırsat vererek idarenin kontrolünü sağlamasıyla gerçekleştirmektedir²⁷. Bu yönüyle yerel basın siyasal hayatın vazgeçilmez unsurlarından biridir.

²⁴ Belkıs Ulusoy Nalcıoğlu, *Azerbaycan Siyasi Muhaceretinin İstanbul'daki Basın Etkinliklerinin (1923-1931) Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 16.

²⁵ Girgin, *Türkiye'de Yerel Basın*, s. 237.

²⁶ Kayıhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, s. 255.

²⁷ Nail Güreli, "Yerel Basının İşlevi ve Demokrasilerde Önemi", Suat Sezgin (Ed.), *Türkiye'de Yerel Basın içinde*, (171-175), İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 173.

Yerel basın varlığı ve gelişmişliği yerel iletişimi ve etkileşimi artırmakta, bu iletişim ve etkileşim yerel yönetimleri etkilemektedir. Bu durum da, yerel demokratik hayatın güçlenmesini ve oluşan bu demokrasi kültürünün tüm toplum tarafından sahiplenmesine yardımcı olmaktadır. İdarenin demokratikleşmesi, vatandaşlar arasında demokrasi kültürünün benimsenmesi kısacası yerelde demokrasinin güçlenmesi yerel basınının gelişiminden bağımsız değildir²⁸.

Yerel mahalli - basın, ait olduğu yörenin ve bu yörede ikamet eden halkın her türlü problemini ve bu problemlere yönelik çözümlerini araştıran, tartışan, değerlendiren, taşra idaresiyle merkezi idare arasında ulaşım sağlayan, halkın eli, kulağı, gözü olmasının yanında taşra idaresinin sözcüsü olan bir mekanizmaya sahip olarak günümüzdeki globalleşme çıkmazından bireyleri korumaktadır. Yerel – mahalli basın ayrıca, ulusal – yaygın basına içerik tedarik ederek, uyarıcı vazifesinde bulunarak, onların yanında da bulunmaktadır²⁹.

Yerel basın sosyal hayatta da önemli bir paya sahiptir. Yöre halkının günlük yaşamını da yönlendiren yerel basın yayınlandıkları kasabaların, ilçelerin ve kentlerin bir parçasıdır. Bugün gelişmiş ülkelere baktığımızda yerel gazetelerin çok büyük katkısı vardır. Kalkınmış olan devletlerde ulusal gazeteler okunmadan evvel yerel – mahalli gazeteler okunur. Öncelikle, bulunduğu çevreyle bütünleşen yerel basın o toplumda yaşayan fertlerin gerçek sesidir³⁰.

Suat Gezgin yerel basının işlevini;

“a) İdare eden ve idare edilenin münasebetleri bakımından amme hizmetlerinin topluma doğrudan, eksiksiz ve sağlıklı bir şekilde duyurulması ile yönetimin kontrolü ve kamuoyunun oluşturulması,

b) Yerel idarenin yönetimi ve hizmetlerinin duyurulmasıyla birlikte idareyle vatandaş ilişkisinin kurulması

c) Merkezi idarenin faaliyetlerinin doğrudan ve maksada uygun iletilmesinde gerekli demokrasi kültürünün oluşturulması”³¹

şeklinde üç ana başlık altında toplamıştır.

Yerel basın yöre halkının yaşamını düzenler, halkı olanlardan haberdar etmek için yayınlanır ancak halkı etkileme ve kamuoyu oluşturma onun asıl işidir. Yerel basın bulunduğu yörede yapılan yatırımları ve hizmetleri takip eden, yörenin

²⁸ Nuri Kolaylı, “Yerel ve Bölgesel Medyanın Önemi”, *Yerel ve Bölgesel Medya Eğitim Semineri*, Bursa, 23-24 Kasım 2011, s. 96.

²⁹ Girgin, *Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik*, s. 161.

³⁰ Ceyda Ilgaz, ‘Türkiye’de Yerel Gazetecilik’, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S: 16. İstanbul, 2003, s. 180.

³¹ Sezgin, *Medya ve Eğitimde Birikimlerim*, s. 74.

problemlerini dile getiren yöre halkı için vazgeçilmez bir kuruluştur. Yerel basın kuruluşları yörede bulunan ve yöre halkına hizmet veren müesseseler arasında uyum sağlayan, bu müesseselerin faydalı olup olmadığını kamuoyuna duyurarak kamu görevi yapan kuruluşlardır. Yakın çevresi ile ilgili her şeyi daha yakından takip eder; yaşanan gelişmeleri daha çabuk görür ve halka çok kısa sürede ulaştırır. Yöre halkını yalnız bırakmayarak halkın moral kaynağı olan yerel basın, halkı yönlendiren bir konuma gelmiştir. Yerel yöneticilerin problemlere dönük sorumluluk bilinçlerini artırır. Yerel basın idarenin en önemli kullanım aracı olarak görünse de yerel basın yöneten ve yönetilenler arasında merkezi konumdadır. Aynı zamanda yöre halkının iletişim alanında da sosyal yaşayışlarında en vazgeçilmez unsuru olmuştur³².

Diğer yandan, yerel basının önemli bir işlevi milli benliğin ve değerlerin gelecek nesillere ulaştırıldığı kültür aktarımıdır. İçinde bulunduğumuz dijital çağda değişen ve küçülen dünyamızda, kültürler sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşimle birlikte insanlar kendi kültürünü unutma tehlikesiyle karşı karşıyadır. İşte bu noktada ister ulusal olsun ister yerel maddi ve manevi değerlerin sağlamlaştırılması, korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında yerel basının önemi yadsınamaz³³.

Bütün bunlardan basının, kendisine ait düşünce ve tutumları ile kendisinin dışındaki çevrelerin düşünce ve tutumlarını yansıtarak, toplumda bulunan kitlelere bu tutum ve düşüncelerinin duyurulmasını, iletilmesini, yayılmasını ve böylece bu tutum ve düşüncelerin, hem siyasi teşkilat üzerinde, hem de yönetilen halk üzerinde karşılıklı olarak etkileşimin sağlanmasını gerçekleştiren bir araç olduğunu görürüz³⁴.

1.2. Türkiye’de Yerel Basının Gelişim Seyri

Haber toplama, iletme ve ulaştırma sanatı olan basın, insanların ve çevrelerin dünyada olup bitenden haberdar olmak merakından doğmuştur. İşte bu yüzdendir ki basın insanlık kadar eskiye dayanır. İnsanlar gerek çevrelerinde gerekse de çevrelerinden uzaklarda olup bitenleri önce ağızdan ağıza öğrenmişler, daha sonraları da bunu yazılı hale getirmişlerdir³⁵.

³² Vural, *a.g.m.*, s. 340.

³³ Mehmet Ferhat Sönmez, “*Yerel Basın-Siyaset İlişkisi ve Haberde Tarafsızlık: 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri Örnek Olay İncelemesi*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2012, s. 18.

³⁴ Girgin, *Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik*, s. 145.

³⁵ Ertuğ, *a.g.e.*, s. 14.

Düşüncelerin ve dolayısıyla uygarlığın yayılışındaki rolü matbaadan daha önemli olan kâğıt, 8. yy. ortasında Çin'den Türkistan'a ve sonra Arap Yarımadası'na, 12. yy. ortalarında ise Avrupa kıtasında Endülüs Emevileri'ne geçmişti. İtalya'ya 1268'de giren kâğıt, faydasını yalnız bulunduğu yerde göstermeyerek 14. yüzyılda Almanya'ya geçerek bu yüzyılın sonunda üretimlerinin artması ve ucuzlamasından ötürü, matbaanın icadına sebep olmuştur³⁶.

Basının kuvvetlenmesi ve yaygınlaşması şüphesiz matbaanın icadıyla ivme kazanmıştır. 1440 yılında Almanya'nın Mainz kentinde, Johannes Gutenberg tarafından, hareketli alfabe harfleri ile baskı işleminin yapıldığı matbaanın icadı, basın müessesesinin ve basın tarihinin en önemli gelişmelerinden biri olmuştur³⁷.

Gelişen Batı'da bu gelişmişliğin bir başka yönü de 15. yüzyılla birlikte ilk basımevinin ortaya çıkmasıyla olmuştur. 1455 yılında Gutenberg tarafından Avrupa'da ilk kitap basılmıştır. Bu kitap kutsal kitaplardan İncil'di. Bizde ise ilk basımevi çok geç olmamakla birlikte, Gutenberg'in matbaayı icadından kırk yıl sonra, İstanbul'da kuruldu. İspanya'dan Hristiyanların zulmünden kaçan Museviler Osmanlı İmparatorluğu'na sığınırken basımevini de yanlarında getirmişlerdi. 1492-1493 yıllarında İstanbul'da kurulan basımevinin bastığı ilk kitapta, Gutenberg'in ilk bastığı kitap gibi Hazreti Musa'nın "Beş Kitap" adlı kutsal kitabıydı³⁸. Ermenilerin de 1567 yılında İstanbul Kumkapı'da matbaa açması bu alanda ikinci önemli gelişme olarak görülür³⁹.

Lâle Devri olarak addedilen 1718-1730 yıllara arasında Avrupa'daki gelişmeler üzerine Avrupa ülkelerine sefirler yani elçiler gönderilmeye başlandı. 1721'de Fransa'ya sefir olarak gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi ve yanında götürdüğü ve burada matbaacılıkla ilgilenen ve İstanbul'da matbaa açmayı düşünen Sait Efendi'nin Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk Türk matbaası ise Lâle Devri'nde 1726 yılında III. Ahmet ve dönemin Sadrazamı İbrahim Paşa'nın desteğiyle ve dönemin Şeyh'ül İslam'ı Abdullah Efendi tarafından verilen fetvayla İbrahim

³⁶ Server İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekalet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1943, s. 11.

³⁷ Hamza Çakır, *Osmanlıda Basın İktidar İlişkileri*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002, s. 2.

³⁸ Ali Gevgili, *Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 37.

³⁹ Ali Arslan, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Rum Basını*, Truva Yayınları, İstanbul, 2005, s. 25.

Müteferrika ile Yirmisekiz Çelebizâde Sait Efendi tarafından, İbrahim Müteferrika'nın Sultan Selim'deki evinde kurulmuş olup, burada basılan ilk Türkçe kitap olan Arapça-Türkçe sözlüğü içeren "Kitab-ı Lugât-ı Vankulu" olmuştur⁴⁰.

Avrupa basımevini kitaptan sonra süreli yayınlarda yani gazete ve dergiler için de kullanmaya başlamıştır. 17. yüzyılın başında haftalık, aynı yüzyılın ikinci yarısından sonra da günlük olarak gazeteler ve dergiler yayınlanmaya başlamıştır. Süreli yayınlar oluşmaya başladığı günden itibaren olayların, bilgilerin ve haberlerin kitlelere aktarılmasını sağlamıştır. Bu itibarla gelinen noktada uygarlık tarihinde kitap kültürünün yanı sıra gazete kültürü de oluşmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk gazeteler ülkede yaşayan Fransızlar tarafından çıkarıldı. Bunlar yerli halkın ihtiyaçlarını karşılamak için değil, Osmanlı topraklarında yaşayan Avrupalıların başlıca ekonomik ihtiyaçlarını gidermek ve olanlardan haberdar etmek için çıkarılmıştır⁴¹.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk gazete İstanbul'da Fransa elçisi Verninac'ın girişimiyle Fransızca olarak ayda iki defa 6 ila 8 yaprak şeklinde neşrolunan ve sadece Avrupa'daki özellikle de Fransa'daki gerçekleşen haber içeriklerini işleyen "Bulletin Des Nouvelles" (Haberler Bülteni) olarak bilinir. Bu gazete Fransız Devrimi'nden sadece altı yıl sonra 1795 yılında yayınlanmış ve Fransız Devrimi'nin yurt içinde ve yurt dışında anlatılması ve güçlendirilmesi amaçlanmıştır. İstanbul'da ikinci gazeteyi yine Fransızlar çıkarmış olmakla birlikte bu sefer Verninac'ın yerine Dubayet'in atanmasıyla 1796 yılında faaliyet gösteren "Gazette Française De Constantinople" olmuştur. Bu gazetede önceki gazetelerde olduğu gibi tek bir mahalli haber olmayıp Dünya ve genelde Fransa ile ilgili haberler yer almıştır. Eylül 1798'de Napolyon'un Mısır'ı işgal etmeye kalkışmasıyla İstanbul'daki elçilik kapatılmış ve dolayısıyla bu gazetenin faaliyetleri de son bulmuştur⁴².

Osmanlı İmparatorluğu'nda gazetecilik alanında faaliyet gösteren ve yabancı dilde yayınlanan gazetelerin kamuoyuna ulaşmadaki etkililiği Osmanlı devlet adamları tarafından görülmeye başlamıştır. Bu itibarla, Osmanlı İmparatorluğu'nda yayınlanan ilk Türkçe gazete olarak da bilinen Osmanlı İmparatorluğu'nun Mısır eyaletine atanan Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın girişimiyle 1828 yılında şu anda Mısır'ın

⁴⁰ Bülül, a.g.e., s. 11.

⁴¹ Orhan Koloğlu, *İlk Gazete-İlk Polemik Vekayi-i Mısıriye'nin Öyküsü ve Takvimi Vekayi ile Tartışması*, Engin Yayınları, Ankara, 1991, s. 11.

⁴² Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, s. 28-30.

başkenti olan Kahire’de bir yanı Türkçe diğer yanı da Arapça olan “Vekayi Mısriye” gazetesi yayınlanmaya başlamıştır⁴³.

“Takvim-i Vakayi” II. Mahmut’un gayretleriyle 1831 yılında yayın hayatına başlamıştır. Başlangıçta, Fransızca, Arapça, Rumca, Ermenice ve Farsça nüshaları da yayımlanan gazetenin amacı bir yandan habercilik ve eğitim, bir yandan da devlet icraatlarının her kesim tarafından bilinmesi, kanunlara uyulması ve böylece imparatorluğun birliğinin sağlanmasına yönelik kamuoyunun oluşturulmasıydı⁴⁴. Bu yönüyle Takvim-i Vakayi ilk resmî gazete olarak bilinir.

Takvim-i Vakayi on yıl kadar yayımlandıktan sonra yeni bir gazete ortaya çıktı. Bu gazete “Ceride-i Havadis” olarak bilinen ilk yarı resmî gazetedir. Gazeteyi yayımlayan, İngiliz asıllı olan William Churchill’dır. Churchill tarafından 1840’ta yayın hayatına başlayan bu gazetenin Churchill’in Üsküdar taraflarında avlandığı sırada kazayla bir Türk çocuğunu yaralamasıyla ortaya çıktığı bilinmektedir. Şöyle ki, Churchill tutuklandıktan sonra, İngiliz uyruklu olduğundan, o sıralarda kapitülasyonlar gereğince ve yabancı ülkelerin sefirlerinin (elçilerinin) etkinliğinin çok olduğu dönemlerde yapılan itirazlar sonrasında Churchill hem serbest bırakılmış hem de dileği üstüne bir de gazete yayınlama izni verilmiştir⁴⁵.

Şinasi ve Ağâh Efendi’lerin girişimleriyle çıkan “Tercüman-ı Ahval” gazetesi ise Osmanlı İmparatorluğu’nda Takvim-i Vakayi ve Ceride-i Havadis’ten sonra devletin yardımı olmadan yayın hayatına başlamış ilk özel gazetedir. Diğer yandan, merkezde gazetecilik namına bu tür gelişmeler yaşanırken vilayetlerde de mahalli-yerel düzeyde devlet adamlarının girişimiyle gazeteler de çıkmaya başlamıştır.

1.2.1 Osmanlı Devleti Döneminde Yerel Basın

Osmanlı İmparatorluğu’nda mahalli-yerel yönetiminde ilk ve en önemli değişiklik eyalet düzeninden vilayet düzenine geçişle ilgili 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesi ile olmuştur.

Tanzimat’tan beri idari yapılanmada sorunları çözmek için kapsamlı bir düzenlemeye gidilmesinin gerekliliğini gören Osmanlı yönetimi, 1863 yılının sonlarında ülke idaresinde yeni düzenlemenin gerekliliğini gördü ve bu gereklilikle Vilayet Nizamnamesi hazırlandı. 8 Kasım 1864 tarihli bu nizamname ile Tanzimat’tan

⁴³ Belkıs Ulusoy Nalcıoğlu, *Osmanlı’da Muhalif Basının Doğuşu 1828-1878*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013, s.43.

⁴⁴ Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara, 1994, s. 10.

⁴⁵ Gevgili, *a.g.e.*, s. 39.

beri uygulanmakta olan idari yapılanmada önemli değişikliklere gidildi.⁴⁶

1864 yılı Kasım'ında, Fransızların mahalli - yerel yönetimlerinin kanunları örnek alınarak hazırlanan yeni yönetim düzeni uygulanmaya konulur. Osmanlı İmparatorluğu coğrafyası idari olarak altısı Avrupa, yirmibiri Asya, biri Akdeniz adaları ve biri de Afrika kıtasındaki topraklarında oluşturulan toplamda yirmidokuz vilâyete ayrılmıştır. Bu vilâyetlerin her türlü işlerinden sorumlu olacak merkeze bağlı bir de vali atanmıştır⁴⁷.

Osmanlı İmparatorluğu'nda vilayet sisteminin getirilmesiyle vilayetlerin bürokrasideki yazışmalarda kırtasiye ihtiyaçlarını karşılamak için matbaaların kurulması öngörülmüştür. Bu matbaalarda resmi yayınların yanı sıra özel kişilerin de yayın yapmalarına müsaade edilmiştir. Ayrıca, vilayet salnameleri yani yıllıklar, takvimler, dini ve bilimsel yayınlar basılırken resmî vilayet gazetelerinin çıkarılması da kararlaştırılmıştır. Osmanlı'da Niş (Sırbistan), Silistre (Bulgaristan) ve Vidin (Bulgaristan)'in bir araya getirilmesiyle oluşan Tuna Vilayeti sınırları içerisinde 1865 yılında Türkçe ve Bulgarca yayınlanan Tuna Gazetesi'nin yayın hayatına başlaması bunun öncülüğünü yapmıştır⁴⁸. Şüphesiz bunda Tuna Valiliğine atanan Mithat Paşa'nın üstün gayretlerini görmezden gelemeyiz. Matbaanın kuruluşu, daha sonrasında ise gazetenin kurulması Mithat Paşa'nın atanır atanmaz ilk işleri olmuştur.

Tuna Gazetesi'nin yayınlanması, Tercüman-ı Ahval Gazetesi'nin 624. sayısında çıkan bir haberle verilmiş ve her sayısının 1.500 adet basıldığı bu haberden anlaşılmıştır. Bu baskı sayısı o günün şartlarına göre büyük bir rakamdır⁴⁹.

Orhan Koloğlu daha öncesinde Suriye'deki iç karışıklıkları bastırmakla vazifelendirilen Fuat Paşa'nın, 1860 yılında Beyrut (Lübnan)'ta yayınlanmakta olan "Hadikat Al-Ahbar" adlı Arapça harflerle basılan gazeteyi mahalli idarenin sözcüsü konumuna getirmesiyle Türkçe - Arapça harflerle basılan bu gazetenin ilk vilayet gazetesi olduğunu belirtmektedir⁵⁰.

İlk yerel gazete konusu, bazı kesimlerce polemik konusu olsa da şüphesiz Tuna Gazetesi'nden sonra, Bosna - Hersek, Selanik, Erzurum, Diyarbakır, İzmir, Şam,

⁴⁶ Musa Çadırcı, "1864 Vilayet Nizamnamesi'nin Anadolu Coğrafyasında Uygulanması", Erkan Tural-Selim Çapar (Ed.), *1864 Vilayet Nizamnamesi içinde*, (141-148), Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2015, s. 143.

⁴⁷ Halük Harun Duman, "Osmanlı Döneminde Yerel Basın (1828-1922)", Suat Sezgin (Ed.), *Türkiye'de Yerel Basın içinde*, (77-88), İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 79.

⁴⁸ Girgin, *Türkiye'de Yerel Basın*, s. 81.

⁴⁹ Ertuğ, *a.g.e.*, s. 208.

⁵⁰ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006, s. 31.

Bağdat ve Beyrut başta olmak üzere diğer Osmanlı vilayet merkezlerinde resmî ve özel Türkçe gazeteler yayınlanmaya başlamış ve bunların sayıları gün geçtikçe artmıştır.

Bunlardan Anadolu'dakilerin ilki, Erzurum'da yayın hayatına başlayan "Envarı Şarkıye"dir. 20. yüzyılın başlarında 30'u bulan vilayet matbaaları, başka matbaaların da kuruluşunun öncülüğünü yaptığı gibi diğer özel gazete ve dergilerin de çıkacağı basımevi oldu. Bu matbaalarda 42 vilayet gazetesi çıkmış bulunmaktadır⁵¹.

Orhan Koloğlu 1860-1908 yılları arasında yayın hayatına başlayan vilayet gazetelerini de şu şekilde sıralamıştır:

*"Hadika al-Ahbar (Beyrut, Türkçe Arapça 1860), Tuna (Ruşçuk, Türkçe-Bulgarca 1865), Suriye Gazetesi (Şam, Türkçe-Arapça 1865); Trablusgarp (Trablusgarp, Türkçe-Arapça, 1866), Gadir el Fırat (Halep, Türkçe-Arapça, 1867); Lübnan Gazetesi (Lübnan, Arapça-Fransızca, 1867); Envar-ı Şarkıye (Erzurum, Türkçe-Ermenice 1867) Girit (Türkçe-Rumca, 1867); Edirne (Türkçe-Rumca, 1868); İşkodra (Türkçe, 1868); Yanya (Türkçe-Rumca, 1868); Diyarbekir (Diyarbekir Türkçe-Ermenice 1869), Hüdavendigâr (Bursa, Türkçe-Ermenice 1869) Fırat (Halep, Türkçe-Arapça, 1869); Konya (Türkçe-Rumca, 1869); Selanik (Türkçe-Rumca, Bulgarca 1869); Trabzon (Türkçe-Rumca, 1869); Zevra (Bağdat, Türkçe-Arapça 1869), Prizren (Türkçe-Sırpça, 1871); Kastamonu (Türkçe, 1872); Adana (Seyhan, Türkçe-Rumca, 1872); Yemen (Türkçe-Arapça, 1872); Rumeli (Manastır, Türkçe, 1873); Ankara (Türkçe, 1874); Aydın (Türkçe, İzmir, 1874); Neretva (Hersek, Türkçe-Sırpça, 1876), Kosova (Piriştine/Üsküp, Türkçe-Sırpça 1877), San'a (San'a, Türkçe-Arapça 1877), Sivas (Sivas, Türkçe 1878), Cezair-i Bahri Sefid (Rodos, Türkçe-Rumca 1882), Mamuretü'l Aziz (Mamuretü'l Aziz, Türkçe 1883), Manastır (Manastır, Türkçe 1884), Musul (Musul, Türkçe 1884), Beyrut (Beyrut, Türkçe-Arapça 1888), Kudüs (Kudüs, Türkçe-Arapça 1903), Hicaz (Hicaz, Türkçe-Arapça 1908)"*⁵²

Osmanlı yerel basınının vilayet gazeteleriyle doğduğunu anladığımız bu gazeteler o günün şartlarında payitahttan gelen yasal düzenleme ve duyuruları yerel halka ulaştırmakla beraber, aynı zamanda halkın sorunlarını da payitahta ulaştırma işlevini görmüşlerdir.

1.2.2 Milli Mücadele Döneminde Yerel Basın

Birinci Dünya Harbi'nin patlak vermesi ile 25 Ağustos 1914 tarihli yasa ile ordu ile alakalı haberler ve yazılar yasaklanmış oldu. Böylece, Mütareke Dönemi'ne kadar tam bir suskun basın oluşturuldu⁵³. 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra da basın işgalciler tarafından susturulurken bir taraftan bu suskunluğa karşı gelen Milli Mücadele'nin yanında olan basın-yayın organları ortaya çıkmış, diğer taraftan Milli Mücadele'nin karşısında olan ve işgalci devletlerle aynı çizgide yani onlarla işbirliği yapan basın-yayın organları ortaya çıkmıştır.

⁵¹ Nazım H. Polat, "Türkiye'de Yerel Basının Gelişimine Kısa Bir Bakış", Dr. Azize Aktaş, Songül Boybeyi, Ömer Çakır (Ed.), *Kültür Hayatımızda Yerel Dergiler ve Yerel Dergi Yayıncılığı*, (17-32), AKMB Yayınları, Bolu, 2002, s. 17.

⁵² Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 32-33.

⁵³ Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 89.

Bu dönemde yani 1918-1923 yılları arasında çift yönetim ortaya çıkmıştı. Bir tarafta İstanbul'da bulunan İstanbul Hükümeti, diğer tarafta Ankara'da faaliyete başlayan TBMM Meclis Hükümeti vardı. İstanbul'da faaliyet gösteren hükümet işgalcilerden bağımsız karar alamamakta, TBMM ise, vatanın hürriyetinden ödün vermeyen bir takım girişimlerde bulunmaktaydı. Öyleki ülkede yaşanan bu gelişmeler basını da etkilemiş, basın da buna benzer bir şekilde İstanbul ve Anadolu (Taşra) Basını şeklinde iki ayrı grupta toplanmıştı⁵⁴.

Öte yandan, İstanbul'da yayınlanan gazetelerin bir bölümü Milli Mücadele'den yana tavır sergilerken, İstanbul Hükümeti'nin 5 Şubat 1919 tarihinde yayınladığı kararname ile işgalci güçlerin sansüründen dolayı yayın yapamamışlardır. İstanbul'da Milli Mücadele'den yana tavır alan yayınların başında; Akşam, Vakit ve Yenigün gazeteleri gelmekteydi⁵⁵. Buna karşılık Alemdar ve Peyam-ı Sabah gazeteleri Milli Mücadeleye karşı olan gazetelerin başında gelmekteydi. Bunların dışında kalan gazetelerden olan İstiklal, İkdam, Tercüman-ı Hakikat, Tasvir-i Efkar ve Tevhid-i Efkar Ulusal Kurtuluş Mücadelesine sıcak bakıyorlar ancak seslerini çıkaramıyorlardı⁵⁶.

Yerel basın olarak adlandırabileceğimiz Anadolu basınının çoğunluğu Milli Mücadele'yi desteklemiş ve hep yanında olmuştur. Bunda, çoğu Anadolu basınının hem İstanbul Hükümeti'nin denetiminden uzak, hem de işgal altında bulunmamasının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Anadolu basını olaylara daha yakın olmuş ve gerçekleri yakinen görmüşlerdir. Bu sebeple bağımsızlık hareketinin sesini duyurmaya çalışmışlardır⁵⁷.

Kurtuluş Mücadelesini Anadolu'da destekleyen yerel gazeteler şöyle sıralanabilir: "Adana'da *"Adana"* ve *"Yeni Adana"*; Balıkesir'de *"Ses"*, *"Doğru Söz"* ve *"İzmir'e Doğru"*; Bolu'da *"Dertli"* ve *"Türkoğlu"*; Artvin'de *"Yeşil Yuva"*; Elazığ'da *"Satvet-i Milliye"*; Maraş'ta *"Amal-i Milliye"*; Kastamonu'da *"Açıksöz"*; Konya'da *"Babalık"* ve *"Nasihahat"*; Erzurum'da *"Albayrak"* ve *"Varlık"*; Amasya'da *"Emel"*, *"Hakikat"* ve *"Hadise"*; Edirne'de *"Ahali"*, *"Trakya"* ve *"Yeni Edirne"*; Trabzon'da *"İstikbal"*; Giresun'da *"Işık"*, *"Gedikkaya"* ve *"Yeni Giresun"*; Antalya'da *"Anadolu"*; İzmir'de *"Sada-i Hak"* ve *"Anadolu"*; Nazilli'de *"Aydın İli"*; Bursa'da *"Ertuğrul"*,

⁵⁴ İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, s. 337.

⁵⁵ İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, s. 337.

⁵⁶ Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s.98.

⁵⁷ Yücel Özkaya, *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın(1919-1921)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007, s.15.

"Hüdavendigâr", "Kardaş" ve "Arkadaş"; Eskişehir'de "Ahrar"; Kayseri'de "Erciyes", "Misak-ı Milli" ve "Kayseri"; Ordu'da "Güneş", "Ses" ve "Ordu Bucak"; Samsun'da "Aks-ı Sada" ve "Ahali" gazeteleri"⁵⁸.

Anadolu da Milli Mücadele yıllarında Milli Mücadele'den yana olan gazeteler her türlü yoksulluk içinde bir varlık olarak ortaya çıkmışlardı. Anadolu'da kâğıt ve mürekkep yoktu, buna rağmen Milli Mücadele'nin haklı sesi için gazete çıkarmaya çaba gösterilmiştir. Bu gazeteler makine veya yazıhanelerin kirli köşelerine konulmuş bir tek masa etrafında başbaşa gelinerek yazılmıştır. Bazıları hanlarda, medreselerde, hatta türbelerin içinde kurulmuştur. Bu fakirlik onları yıldırmamış, bağımsızlığa olan inançları onları yazmaya sevk etmiştir. O dönemde Anadolu gazeteleri yani yerel basında yazılanlar birer tarihi vesika olmuştur. Hele yerel olaylar bakımından dikkate değer bir nitelik göstermektedir⁵⁹.

Anadolu basınının yani yerel basının hemen hemen tamamına yakınının bağımsızlık ruhuna uygun olarak yayın yaptıkları, halkı bu konularda bilgilendirip aydınlatarak savaş sırasında karargah gibi davrandıkları bilinmektedir. Şüphesiz yerel basının Milli Mücadele sırasında halk arasında birlik ve dayanışmaların oluşmasında ve bu vesileyle de Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasında en etkin güç olduğu gün yüzü gibi ortadadır.

1.2.3 Cumhuriyet Dönemi'nde Yerel Basın

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte toplumsal yaşamda çok köklü değişimler ve dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşümler basına da yansımış olup, basın alanında yeni düzenlemeler getirilmiştir. Basını ele aldığımızda karşımıza çıkan en önemli ve ilk düzenlemenin Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda yapıldığı görülmektedir. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 77. maddesi "*Matbuat kanun dairesinde serbesttir ve neşir edilmeden evvel teftiş ve muayeneye tabi değildir.*" şeklinde hüküm getirilerek basın özgürlüğü konusunda girişimlerde bulunulmuştur⁶⁰.

Cumhuriyet'in ilânının ardından bir buçuk yıl geçtikten sonra, Şeyh Sait İsyanı'nın patlak vermesi sonucu 1925 yılının 4 Mart'ında çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu Türkiye Cumhuriyeti'nde basın özgürlüğünün uzun süre için sonu demektir. Basının önemini iyi bilen Gazi Mustafa Kemal Atatürk, toplumu çağdaş uygarlık

⁵⁸ Girgin, *Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik*, s. 110-111.

⁵⁹ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü İle Basın*, Güven Matbaası, Ankara, 1971, s. 206-207.

⁶⁰ Murat Özgen, *Türkiye'de Basının Gelişimi ve Sorunları*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 19.

seviyesine ulaştırmak için inkılâpları gerçekleştirmek için çabalıyor fakat, basının bunda pasif kaldığını görüyordu. Bu ortamda çok seslilikten bir yana 1924 yılının 7 Mayıs'ında yayın hayatına başlayan Cumhuriyet Gazetesi döneme damgasını vurmuştur. O sıralarda Cumhuriyet'ten başka ve gazetenin başyazarı olan Yunus Nadi Abalıoğlu'ndan başka Atatürk İnkılâplarına sahip çıkan ve yanında duran hemen hemen hiçbir ulusal gazete yoktu⁶¹. Oyleki kısa zaman geçmeden Cumhuriyet'i ve inkılâpları destekleyen gazeteler çıkmaya başlamış ve inkılâplar basın yoluyla halka aktarılmıştır.

Bu dönemde ulusal ve yaygın olarak yayınlanmaya başlayan Cumhuriyet Gazetesi gibi taşrada da Türk basınında önemli bir yer edinen yerel gazeteler ortaya çıkmıştır. rnek verecek olursak 1924 yılının 6 Eyll'nde yayın hayatına başlayan ve günümüzde de yayın hayatını sürdüren Bartın Gazetesi, Türkiye'nin en eski mahalli – yerel gazetelerinden biri olmuřtur⁶².

Bu arada yazı devriminin gerçekleşmesi de Türk basınıni ister istemez etkilemiştir. 1 Kasım 1928 tarihinde TBMM'de yazı devrimini içeren yasa onaylanmış ve Resmî Gazete'nin 3 Kasım 1928 tarihli nüshasında yayımlanarak yrrlge girmiştir. Kanuna göre süreli yayınlar 1928 yılı Aralık ayından itibaren eski harflerle yayınlanamayacaktı. şüphesiz bu maddeyi aradan bir ay bile geçmeden süreli yayınlarda uygulama zorunluluğunda getirilen amaç basının yeni yazının toplumda benimsenmesinde en önemli araç olarak görülmesiydi.

Yazı devriminin kabulünden sonra, geçen uyum sresinde gazetelerin tirajları bir hayli düşmüştür. Fakat okur yazar oranının artmasıyla beraber gazetelerin okunma oranları artmıştır. O dönemde halkevlerinin yayınladıkları süreli yayınlar Türk kültür hayatının yayılıp gelişmesinde önemli roller oynamıřtır⁶³.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'yla çok partili yaşamın deneyiminin yapıldığı günlerde basının tavrından şikayetçi olan iktidar bu yöndeki baskılarını artırmıştır. Muhalif basın ortadan kaldırılarak, bu gazetelerin sivri dilli olan yazarların çeşitli biçimlerde mesleklerini yapmaları engellenmiştir. 1931 Basın Kanunu'nda, iktidar basın üzerindeki yasal kontrolün yanında, denetim sağlanması amacıyla Basın

⁶¹ Cevdet Perin, *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın zgrlğ*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974, s. 97.

⁶² Yenal nal, "Bartın Matbuat Tarihinin İzini Sürmek: Parthenios Bartın'da Kültür ve Sanat Bülteni rneği", *ağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C: 15, S: 31, s. 457.

⁶³ Vedat Nedim Tr, "Atatürk Devrinde, Kültür, Maarif ve Yayın", Nusret Kurosmen (Der), *eşitli Cepheleleriyle Atatürk*, (138-156), İstanbul Matbaası, İstanbul, 1964, s. 154.

Birliği'ni kurmuştur⁶⁴.

Hükümetin basın üzerindeki baskısı ve denetimi II. Dünya Savaşı sırasında da sürmüştür. Hükümet yeni bir yayının ortaya çıkışında söz sahibi olmakla birlikte, var olan gazetelerin görüşlerine katılmadığı bir yayını da kapatabilmede söz sahibiydi. 20 Kasım 1940'ta ilan edilen sıkıyönetimle, basın üzerinde baskı daha da artmış oldu. Sıkıyönetimle basın yayın faaliyeti yürüten kitle iletişim araçlarının kapatılabilme yetkisi hükümete verilmiş oldu⁶⁵.

Görüldüğü gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleşen Şeyh Sait Vakası, sonrasında Takrir-i Sükun adı verilen kanunun çıkartılması ve bunun yanında Atatürk'e karşı gerçekleştirilmek istenilen İzmir Suikasti girişimi, Menemen Olayı gibi yaşanan hadiseler üzerine yönetim basın üzerinde baskı unsuru oluşturmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında, İsmet İnönü'nün siyaseti hüküm sürmüştür. Bu dönemdeki sıkıyönetim ile baskı için kâğıt sıkıntısının yaşanması süreli yayınlar üzerindeki baskıyı daha çok artırmıştır.

Basın alanında, engeller II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte çok partili rejimle beraber aşılmaya başlandı. Zaman zaman basın üzerinde tarihimizde gerçekleştirilen askeri darbelerle bir takım baskılar ve sansürler kurulmuş olsa da, gün geçtikçe geniş kitlelere hitap ederek bugüne ulaşagelmiştir.

Mayıs 1919 ile 1938 yılları arasında Türkiye sınırları içerisinde 582 gazete yayımlandığı bilinmekle birlikte, bunlardan 176'sı İstanbul'da, 406'sı diğer illerde yayımlanmıştır. İstanbul dışında Anadolu'da yayınlanan gazetelerin sayıları şu şekildedir: Ankara'da 25, Adana'da 27, İzmir'de 54, Bursa'da 24, Eskişehir'de 13, Gaziantep'te 11, Kastamonu'da 12, Samsun'da 16, Trabzon'da 28'dir⁶⁶.

1930 ve 1943 yılları arasındaki dönemin genel basınında olduğu gibi yerel basın için de sıkıntılı geçmiştir. Çok partili yaşama geçişle birlikte basında yeniden bir canlanma olmuş, dolayısıyla bu yerel basını da etkilemiştir. Yerel basın da çok partili siyasi hayata geçişle canlanmıştır.

Yaygın-ulusal basının Anadolu'da dağıtılmaya başlandığı 1960'lı yıllara kadar, mahalli - yerel gazeteler, yayın yaptıkları yörelerde halkı bilgilendirip kamuoyunun oluşmasında en önemli araç olmuştur⁶⁷.

⁶⁴ İ. Ceyhan Koç, *Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929-1938)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006, s. 5.

⁶⁵ Cemil Koçak, "II. Dünya Savaşı ve Türk Basını", *Tarih ve Toplum*, S: 35. İstanbul, Kasım 1986, s. 29.

⁶⁶ Girgin, *Türkiye'de Yerel Basın*, s. 184.

⁶⁷ Beste Nigar Erdem, "12 Eylül İhtilali'nin Yerel Basının Haber Seçimleri Üzerindeki Etkisi: Hakimiyet Gazetesi Örneği", Suat Sezgin (Ed.), *Türkiye'de Yerel Basın içinde*, (111-137), İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi

1960-1980 yılları arasında ulusal - yaygın basında olduğu gibi yerel basın üzerinde zaman zaman baskı kurulmuş ve kapatılan bir çok gazete olmuştur. Yerel halkı temsil eden yerel-mahalli basın nitekim 1990'lı yılların başında büyük bir gelişme göstermiş, yaşadığı yörenin sesi olmuştur. Günümüzde yerel - mahalli basın dijital dönüşüm karşısında duraksamış olmasına rağmen halen taşrada kamuoyunun oluşumunda ve toplumsal mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasında en önemli ve en etkili araçlardan biri olarak vazifesini sürdürmektedir.

II. BÖLÜM

2. KASTAMONU'DA YEREL BASIN

2.1 Kastamonu Vilayetinde Yerel Basın

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1864 yılında ilan edilen Vilayet Nizamnamesi ile her vilayette bir matbaa ve bir de merkezden gelen yasal düzenlemelerin halka duyurulmasını amaç edinen vilayet gazetesinin çıkarılması kararı alınmıştır.

Nitekim bu dönemde daha önce belirtildiği gibi yerel basında büyük bir sıçrama yaşanmış, Tuna vilayetinde çıkan ilk vilayet gazetesi Tuna'nın ardından Aydın, Konya ve Trabzon gibi imparatorluğun diğer vilayetlerinde bu gazeteler çıkmaya başlamıştır.

Bu çerçevede Kastamonu vilayetinde de ilk gazete 1872 yılında yayın hayatına başlamıştır. Kastamonu'daki basın - yayın faaliyetlerinin ilerlemesinde ve artmasında, matbaacılıkla ilgili araç ve gereçlerden olan makine, kâğıt gibi malzemelerin devlet tarafından kaynak sağlanmasının çok büyük bir etkisi olmuştur. Yeni idari yapılanmanın gereği olarak görülen matbaa kurma çalışmaları kapsamında Kastamonu Valiliği de merkez idarenin desteğini fırsat bilerek 8 Eylül 1867 tarihinde bir adet litografya makinesi talebinde bulunmuş ve bu talep 25 Ekim 1867 tarihinde kabul edilerek, Valilik tarafından istenilen bu makine, Kastamonu vilayetine gönderilmiş ve böylece Kastamonu ilinde basınının temeli atılmış bulunmaktadır⁶⁸.

2.1.1 Osmanlı Devleti Dönemi'nde Kastamonu Yerel Basını

Kastamonu vilayetinde ilk basım – yayın faaliyetleri Sultan Abdülaziz'in padişahlığı sırasında dönemin Kastamonu valisi olan Mehmet Reşit Paşa'nın girişimleriyle Sanat Enstitülerinin başlangıcı olan Islahhane binasının bir kısmında 1868 yılında başlatılmıştır⁶⁹. 1868 yılında matbaa makinası ve matbaa makinasını çalıştıracak usta Kastamonu vilayetine gelmiş, böylelikle Kastamonu'da ilk matbaa açılmış, bu da basın – yayın tarihinde Kastamonu'nun dönüm noktasını oluşturmuştur.

⁶⁸ Ahmet Öğreten; "Kastamonu Basınında Tosyada Dilek", *Kastamonu Basın Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, 10 Ocak 2009, Ankara, s. 131.

⁶⁹ Aziz Demircioğlu, *100 Yıllık Kastamonu Basını*, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1973, s. 2.

Kastamonu'da 1869 yılında bu matbaada ilk olarak Vilayet Salnamesi (yıllık) yayınlanmıştır⁷⁰. Vilayet Salnamesi basıldıktan sonra bu matbaada daha sonra kitaplar, gazeteler ve dergiler basılmaya başlanmıştır. 1888 yılında dönemin valisi Abdurrahman Paşa matbaacılıkla alakalı daha gelişmiş makinalar getirtmiş ve bu matbaayı İstanbul'da bulunan matbaalarla yarışacak seviyeye getirmiştir⁷¹.

Kastamonu ilinin ilk gazetesi olan Kastamonu Gazetesi vilayetin daha çok resmî yayın organı olarak 1872 yılından 1938 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür. Bu gazetede vilayet meclisinde alınan kararlar, makaleler ve gelişen önemli haberler vb. çeşitli yazılar kaleme alınmıştır⁷².

Kastamonu Gazetesi, başından beri sürekli kendini yenileme ve geliştirme çabasını göstermiş, halkı doğru bir şekilde olup bitenden haberdar etmeyi kendine prensip edinmiştir. Bu konuda kuşkusuz vilayet matbaasının kurucusu olan Hafız Hüseyin Hüsnü Efendi üstün çabalar göstermiş olup, dönemin valileri de yeni matbaa makinaları veya matbaa faaliyetlerini kolaylaştırıcı malzemeler tedarik ederek kurulan matbaayı modernleştirmişlerdir⁷³.

Kastamonu vilayetinde 1908'e kadar, yayın hayatını başlatan başka bir gazete çıkmamıştır. Anadolu'da II. Meşrutiyet'e kadar özel olarak çıkarılan hiçbir gazeteye rastlanılmamıştır. II. Meşrutiyet'in verdiği ortamla cesaret sahibi kişiler gazeteler çıkarmaya başlamışlardır. Bunlardan bir kısmı iktidara geçen İttihat ve Terakki'nin yayın organı iken, bazıları da ona karşı yayınlanan gazeteler türemiştir. Şüphesiz bu ortam Kastamonu'ya da yansımıştır. 17 Aralık 1908 tarihinde Kastamonu vilayetinde "Köroğlu" isimli bir gazete yayın hayatına başlamıştır. Yayın hayatına başlayan bu gazete kendini İttihat ve Terakki'nin Kastamonu'daki yayın temsilcisi olduğunu ilan etmiştir⁷⁴.

Kastamonu vilayetinin ilk özel gazetesi olan Köroğlu, Kastamonu basımına yeni bir yön vermiştir. Aydınlar, bu gazete etrafında toplanarak düşüncelerini daha geniş kitlelere yayma fırsatı yakalamışlardır. Gazete meşruti yönetimin yanında yer alarak İttihat ve Terakki'nin propagandasını yapmıştır. Gazetede; millet, milliyet

⁷⁰ Öğreten, *a.g.m.*, s.131.

⁷¹ Mustafa Eski, *Kastamonu'da Basın-Yayın Çalışmaları Tarihi*, Türk Dili, S: 527, (Kasım 1995), s. 1226.

⁷² Mustafa Eski, *Kastamonu Basımında Milli Mücadele'nin Yankıları*, TTK, Ankara, 1995, s. 2.

⁷³ Yılmaz II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi (1908-1918), s. 20.

⁷⁴ Aziz Demircioğlu, "Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar", Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1989, s. 154.

kavramlarına çokça yer verilerek bu kavramların toplumda yayılması sağlanmıştır. Gazete bu yönüyle Osmanlılıktan Milli Devlete geçiş sürecinde Kastamonu’da temel bir rol oynamıştır. Köroğlu Gazetesi İttihat ve Terakki’nin siyasi hayatını sonlandırmasına paralel olarak kapanmıştır⁷⁵.

1908 ve 1918 yılları arasında Kastamonu’da Meşrutiyet’in getirdiği siyasi ortamın da etkisiyle gazeteler peş peşe yayınlanmaya başlamışlardır. Köroğlu’ndan sonra, “Nazikter”, “Serbaz”, “Şûle”, “İlgaz”, “Yeşil İlgaz” ve “Zafer” gazeteleri ortaya çıkmıştır. Bunun yanında “İbret” ve “Kurultay” adlı basıma hazır fakat çeşitli sebeplerden dolayı yayın hayatına başlamayan yayınlar da olmuştur. Gazetelerin yanında bu dönemde çıkan “Tiraje” isimli dergi de yayın hayatına başlamıştır⁷⁶.

Görüldüğü gibi Kastamonu’da II. Meşrutiyet döneminde basın – yayın alanında dikkat çeken bir hareketlilik gözlemlenmektedir. Milli Mücadele’nin sesi olan Kastamonu’da yayınlanan Açıksöz Gazetesi’nin etrafında toplanan idealist ve aydın genç kadronun bir kısmı da Meşrutiyet Dönemi’ndeki bu ortamda kendilerini yetiştirmişler ve geliştirmişlerdir⁷⁷.

2.1.2 Milli Mücadele Dönemi’nde Kastamonu Yerel Basını

Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan sonra her ne kadar İstanbul’da Milli Mücadele karşıtı gazeteler ortaya çıktıysa da Anadolu’da da Milli Mücadele’yi destekleyen gazeteler ortaya çıkmıştır. Şüphesiz bu gazeteler Milli Mücadele’nin silahsız olan tarafının mücadelesini vermiş ve başarılar kazanmıştır.

Bu dönemin en önemli gazetelerinin başlıcalarını İzmir’de Hukuk-u Beyan, Balıkesir’de Doğrusöz ve İzmir’e Doğru, Aydın’da Aydın İli, Kastamonu’da Açıksöz, Sivas’ta İrade-yi Milliye, Konya’da Babalık, Amasya’da Emel, Trabzon’da İstikbal, Erzurum’da Albayrak ve Elazığ’da Satvet-i Milliye şeklinde sıralayabiliriz⁷⁸.

Kastamonu ili ve halkı, Milli Mücadele’de sırasında işgal altında kalmamıştır ancak, işgal edilen vatanın diğer topraklarındaki yurttaşların sesi olmuş, onların acılarını paylaşmıştır. Burada özellikle o dönemde kamuoyunun oluşumunda en önemli silah olan yerel-mahalli basın, özellikle de başını Açıksöz Gazetesi’nin çektiği Kastamonu yerel basını bölge ve yöre halkına Milli Mücadele’yi doğruca anlatmış, vatan ve millet sevgisini en iyi şekilde halka aşılamıştır.

⁷⁵ Yılmaz, II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi (1908-1918) s. 115.

⁷⁶ Yılmaz, II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi (1908-1918), s.15.

⁷⁷ Yılmaz, II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi (1908-1918), s.118.

⁷⁸ Demircioğlu, Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar, s.156.

1919 yılının bahar aylarındaki günlerde Kastamonu'da bürokrasi İstanbul Hükümeti'ne bağlıydı. Kastamonu ilinin de tek matbaası Valiliğe aitti. Bu matbaada İstanbul Hükümeti'ne karşı olumsuz yazılar yazan bir gazetenin basılması kolay bir iş değildi. Başını Hüsnü Açıksöz'ün çektiği idealist arkadaşlar topluluğu bir şekilde bu sorunu çözdüler. Ahmet Hamdi Çelen gazetenin sahipliğini, Hüsnü Açıksöz⁷⁹ de sorumlu müdürlük görevini üstlendiler. Nihayetinde Kastamonu'da Açıksöz Gazetesi 1919 yılının 15 Haziran'ında yayınlanmaya başlayarak halkıyla buluştu⁸⁰.

Kastamonu'da önce haftalık olarak çıkmaya başlayan Açıksöz Gazetesi, halktan büyük ilgi görmüş, bağımsız bir devlet kurulmasını her daim desteklemiştir. İşgallere karşı her seferinde tepki göstermiş, bağımsızlığın bayraktarlığını yapmıştır. Daha 3. ve 4. sayıları çıkar çıkmaz satışları binleri bulmuş, İstanbul gazetelerinin Anadolu'da dağıtılması yasaklanınca 1921 yılından itibaren Açıksöz Gazetesi günlük çıkmaya başlamıştır. Ankara'da ve İstanbul'da meydana gelen haberleri halka ulaştırarak dağıtımı yasaklanan İstanbul gazetelerinin yokluğunu aratmamıştır⁸¹.

Açıksöz Gazetesi'nin ilk nüshasında gazetenin başyazarı Hüsnü Açıksöz “Kara Günler” başlığı altında “*Garbın parlak, güneşli semasında beliren siyah ve korkunç bulutlar, kasvetini yıldırımlardan alan ölüm kargaları şarka yönelip bizim semamızı da kararttığı, bizim yollarımızı da toz dumana kattığı zamanlar, müthiş ve hain bir fırtına bizim de yollarımızı dağıtmış, bizi de yokluk diyarına sürüklemiş ve her birimizi bir dağa, bir tepeye fırlatmıştı*”⁸² diyerek dönemin tarifini yapmıştır. Görüldüğü gibi, Milli Mücadele'nin haklı sesi olarak yayın hayatına başlayan Açıksöz Gazetesi ilk sayısından itibaren ülkenin içinde bulunduğu vahim durumu her seferinde sayfalarına taşımış, halkı her seferinde bilinçlendirmiştir.

Öyleki Sivas Kongresi yapılmadan önce Açıksöz Gazetesi “*Bugün bütün Anadolu nazarında İstanbul vazifesini suistimal etmiş bir mücrim ve milyonlarca... Türkün hakkını çiğnemiş bir günahkardır... Şimdi size hitap ediyoruz: Ey Anadolu*

⁷⁹ Milli Mücadele'nin sözcülüğünü yapmış olan Açıksöz Gazetesi'nin başyazarı olan Hüsnü Açıksöz, Açıksöz Gazetesi'nin ilk yayınından itibaren Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer alarak, yazılarıyla Milli Mücadele'nin bayraktarlığını yapmıştır. Açıksöz Gazetesi'nde kendi imzasıyla yayımladığı yazılar dışında, imzasının olmadığı yazılar da kaleme almıştır.

⁸⁰ Mustafa Eski, “Hüsnü Açıksöz'ün Gazeteciliği”, *Milli Mücadele'nin Anadolu'daki Basın Bayraktarı Hüsnü Açıksöz Paneli*, BİK Yayınları, İstanbul, 2016, s. 33.

⁸¹ Demircioğlu, *Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar*, s. 156.

⁸² Fazıl Çifçi, *Mahalli Basın Işığında Milli Mücadele'de Kastamonu ve Çevresi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Kastamonu, 2006, C: I, s. 18.

vilayetleri, şehirleri ve köyleri. İstanbul'u doğru yola getirmeli... milli ittihat ve intibaha davet etmeliyiz... Uyan! Ey Anadolu ahalisi... uyku devresi çoktan geçmiştir" diyerek Anadolu'daki diğer vilayetler ile İstanbul'a yani padişaha Kastamonu'dan çağrıda bulunarak yeniden canlanıp ayağa kalkmayı istiyordu⁸³.

Açıksöz Gazetesi, Kastamonu'da vatan savunmasında kullanılan karargah merkezi gibi çalışmıştır. Mehmet Akif Ersoy başta olmak üzere, İnebolu'dan Ankara'ya giden herkes Kastamonu'ya uğramış burada Açıksöz Gazetesi'ni ziyaret etmiş, burada halkı heyecana getiren yazılar kaleme almışlardır⁸⁴. Özellikle Açıksöz Gazetesi, Mehmet Akif'in eserlerinin gazetelerinde yayınlanmaya başlamasıyla okuyucu nezdinde değerini kat kat artırmış, Anadolu'nun en dikkat çeken gazetelerinden biri olmuştur. Sadece Kastamonu ve çevresinde değil, Ankara başta olmak üzere diğer vilayetlerde halkın elinde dolaşmaya başlamıştır⁸⁵. Hatta bağımsızlığımızın sembolü İstiklal Marşımız 21 Şubat 1921 tarihinde Anadolu'da ilk defa Açıksöz Gazetesi'nde yayımlanmıştır.

Mehmet Akif Ersoy İstiklal Marşı'nın bir nüshasını da kendi eliyle yazıp imzalayarak Açıksöz Gazetesi'nde yayımlanması için göndermiştir. Açıksöz Gazetesi de, İstiklal Marşı'nı yayımlarken "Muhterem Mehmet Akif Beyefendi üstadımız, İstiklal Marşı'nın ilk neşrini gazetemizde yayımlanmasını lütuf ettiler. Her mısrasında Türk ve İslam ruhunu titreten bu eseri gazetemizde muhabbetle yayınlamaktan mutluluk duyduklarını"⁸⁶ belirtmiştir.

Bu konuda Mustafa Eski, İstiklal Marşımızın Kastamonu'da Açıksöz Gazetesi'nin 21 Şubat 1921 tarihli nüshasında neşredilmesinin Mehmet Akif Ersoy'un Kastamonu'ya ve Açıksöz Gazetesi'ne özel bir sevgisinin olduğunu göstermekle birlikte, Kastamonu basınının gücünü ve itibarını ortaya koyduğunu belirtmektedir⁸⁷.

⁸³ Nihat Falay, "Ulusal Kurtuluş Döneminde Kastamonu Basını; Açıksöz Gazetesi", *Kastamonu Basın Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, 10 Ocak 2009, Ankara, s. 66-67.

⁸⁴ Eski, *Kastamonu Basınında Milli Mücadele'nin Yankıları*, s. 3.

⁸⁵ Yunus Mürebbi, *Manifesto Mehmet Akif'in Kastamonu'da Milli Mücadele Çalışmaları*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012, s. 28.

⁸⁶ Açıksöz Gazetesi, 21 Şubat 1921, S: 123, s. 1; Ahmet Uçar, "Mehmed Akif'in Milli Mücadele Yılları ve Nasrullah Kadı Camii'deki Tarihi Vaazı", Baha Tanman, Gülru Tanman (Ed.), *Kastamonu Nasrullah Kadı Camii ve Külliyesi*, (95-158), Gürsoy Grup Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s. 120.

⁸⁷ Eski, *Kastamonu Basınında Milli Mücadele'nin Yankıları*, s. 11.

Fotoğraf 1: İstiklal Marşımızın Açığsöz Gazetesi'nde yayımlandığı nüsha.

Kaynak: Açığsöz Gazetesi, 21 Şubat 1921, S: 123, s. 1.

Açıksöz’de Mehmet Akif’in yanı sıra; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Arif Nihat Asya, Talat Onay, M. Behçet Yazar, Abdulahat Nuri Bey, Maarif Vekili Muallim Necati, Trabzon Vekili Nabizade Hamdi, Musa Kazım ve Zeki Cemal Bakiçelebioğlu gibi dönemin önde gelen yazarları ve düşünürleri şiirler ve yazılar kaleme almıştır. 14 Aralık 1931 tarihine kadar bu gazetede; siyasi, sosyal, edebi ve tarih alanlarında yazılanlar o zamanın ruhunu bize yaşatmaktadır⁸⁸.

Açıksöz Gazetesi her zaman her koşulda Milli Mücadele’nin önderi olan Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarına destek olmuş, Gazi Mustafa Kemal’in talimatlarıyla çıkarılmış olan ‘Tekalif-i Milliye’ olarak bilinen emirlere karşı halkın riayet etmesi gerektiği yönünde yazılar kaleme alınmış, bu emirlerin neleri kapsadığı hususunda halkı aydınlatmıştır. Diğer taraftan işgale karşı yapılan mitingleri, protestoları, cephede kazanılan zaferleri gazetelerine taşıyarak kamuoyunun oluşmasına yardımcı olmuş ve toplumun moral ve motivasyonunu artırarak halkın Milli Mücadele’ye katılımını sağlamıştır⁸⁹.

İnönü Savaşları’nın ve Sakarya Meydan Muharebesi’nin ulusumuzun kesin zaferiyle sonuçlanacağını ilan eden gazete Kastamonu’da olduğu gibi Anadolu’da çok büyük ses getirmiştir. Nihayet Açıksöz Gazetesi 1922 yılının Ağustos ayında bütün Anadolu’ya özellikle Milli Mücadele esnasında çok büyük çaba gösteren Kastamonululara bekledikleri müjdeyi “Düşman bozuldu. İzmir’e giriyoruz!” başlığıyla veriyordu⁹⁰. Görüleceği gibi, Açıksöz Gazetesi Ulusal Bağımsızlık Savaşı’nın kazanılmasındaki inancını başından beri hiçbir zaman kaybetmemiştir. Mustafa Kemal Paşa’nın her zaman yanında olmuş, Milli Mücadele’nin kazanılmasında çok büyük bir rol oynamıştır.

Sebilür-Reşat Dergisi de İstanbul’un işgali sırasında Kastamonu’ya gelerek Kastamonu Vilayet Matbaası’nda basılarak, 25 Kasım – 13 Aralık 1920 tarihleri arasında yayınlanmıştır. Bu arada Sebilür-Reşat’ın baş yazarı Mehmet Akif de Açıksöz’deki yazılarının yanında Kastamonu’daki Nasrullah Cami’sinden halkta heyecan yaratan tarihi vaazlarda bulunmuştur. Kastamonu’da çıkan Doğu Dergisi de 1 Ocak – 15 Nisan 1921 tarihleri arasında yayınlanmış olup; fen, edebi ve bilim

⁸⁸ Belkıs Altunış Gürsoy; “Açıksöz Gazetesi ve İzmir”, *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, 21-23 Mayıs 2000, Kastamonu, s. 225.

⁸⁹ Özkaya, *a.g.e.*, s. 21.

⁹⁰ Ömer Sami Coşar, *Milli Mücadele Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1964, s. 107.

konularını içeren bir yayın olmasının yanında Milli Mücadele’yi destekleyen yayınlardan biri olmuştur. Kastamonu Gençler Kulübü’nün yayın mecrası olarak 17 Ekim 1920’den itibaren çıkarılmaya başlayan “Gençlik Mecmuası” da ilin ve ülkenin sorunlarındaki takındığı vatansever çizgisiyle dikkat çeken bir yayın olmuştur⁹¹.

1921 yılının Ağustos ayında da yayın hayatına başlayan Türkiye Dergisi de Mustafa Kemal’in ve Milli Mücadele’nin yanında yer almış Bolu Mebusu Tunalı Hilmi de bu dergide özellikle Mehmetçik üzerinde tesir eden “Yürü Mehmetçik Yürü” gibi ateşli yazılar kaleme almıştır⁹².

Anadolu’da başta Kastamonu olmak üzere taşra basınında, halkın Milli Mücadele’yle ilgili çeşitli haberler, olaylar, söylemler ve yazışmalar karşısındaki tepkilerine de yer verildiği görülmüştür. Bu da Milli Mücadele’nin başarıya ulaşmasında yerel birlik, dayanışma ve yardımlaşmanın temellerini oluşturmuştur⁹³. Bu birlik ve dayanışma o günlerde önce miting ve protestolarla kendini göstermiş, Kastamonulu kadınlarının işgallere karşı yaptıkları büyük miting Kastamonu basınında yer almış ve bu durum yurt çapında gazeteler vasıtasıyla duyurularak büyük bir etki yaratmıştır.

Başta Açıksöz Gazetesi olmak üzere Kastamonu yerel basını toprakları işgal altında olan Türk toplumunun hislerini gün yüzüne çıkarmış, Anadolu’da yayınlanan Milli Mücadele taraftarı diğer yayınlarla beraber halkın sesini bütün dünyaya duyurmaya çalışmışlardır. Zor şartlar altında yayınlarını sürdürmeye çalışan bu gazeteler ve dergiler hiç şüphesiz Milli Mücadele’ye çok büyük katkılarda bulunmuşlardır.

2.1.3 Cumhuriyet Dönemi’nde Kastamonu Yerel Basını

Kastamonu’da yayınlanan süreli yayınlar içinde yer alan gazete ve dergiler, Milli Mücadele’nin her zaman ve her koşulda yanında olmuşlardır. Hele bunlardan bir tanesi vardı ki yukarıda ismi sık sık zikredilen Açıksöz Gazetesi halkın Milli Mücadele’ye katılımında çok büyük bir rol oynamış, Milli Mücadele’nin haklı sesini her yere ulaştırmıştır.

Kastamonu yerel basınının Milli Mücadele’deki katkısının yanında ülkemiz için en büyük kazançlarından birisi de büyük şöhrete kavuşacak yazarların ortaya

⁹¹ Muharrem Avcı, “Milli Mücadele’de Kastamonu Basını”, *Kastamonu’da İlk Kadın Mitingi’nin 75. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, ATAM, 10 – 11 Aralık 1994, Ankara, s. 28.

⁹² Mehmet Serhat Yılmaz, “Milli Mücadele Döneminde Bir Dergi; Türkiye (1921)”, *Kastamonu Basın Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, 10 Ocak 2009, Ankara, s. 115.

⁹³ Falay, a.g.m, s. 76.

çıkışıdır. Çok etkili düşünce ve sağlam kaleme sahip bu yazar veya düşünürler de aynı zamanda Kastamonu'da yayınlanan gazete ve dergilerin değerini kat kat artırmıştır. Ebubekir Hazım Tepeyran, Mehmet Ali (Prof. Ayni), İsmail Hakkı Uzunçarşılı, İsmail Habib Sevük, Tahsin Nahit Uygur bunlardan sadece birkaçıdır⁹⁴.

Cumhuriyet Dönemi'nde Milli Mücadele'nin simge isimlerinden biri olan Açıköz Gazetesi ne yazık ki ekonomik sıkıntılardan dolayı 14 Aralık 1931 tarihinde yayın hayatını sonlandırmıştır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından Kastamonu'da basında bir nebze de olsa canlılık gözlemlenmiştir. 1925 ve 1931 yılları arasında Güzel İnebolu Gazetesi, 1927 ve 1936 yılları arasında Tosya'da Dilek Dergisi, 1927 ve 1929 yılları arasında Çalçene Gazetesi'nin çıktığı görülür. 19 Mayıs 1937 de yayın hayatına başlayan Doğrusöz Gazetesi, önce haftada iki defa yayınlanmış daha sonra yayın periyodunu günlüğe çevirerek yayın hayatını sürdürmüştür⁹⁵.

Milli Mücadele yıllarında tarihi öneme sahip olan Kastamonu yerel basını hala Türkiye'nin yerel basın özelinde en önemli yerlerinden biri olmasına karşılık giderek eski kudretini ve etkinliğini kaybetmeye başlamıştır. Malumları olduğu üzere II. Dünya Harbi'nden sonra genel olarak gazetecilik mesleğinde önemli gelişmeler yaşanmış, yereli takip etmek yerine dünyaya açılan uluslararası haberlere yer veren renkli ve çok fotoğraflı teknikle baskı yapan gazetecilik ortaya çıkmıştır. Bu da ister istemez yerel mahalli basını etkilemiştir⁹⁶.

1942 yılından itibaren Türkiye'nin genelinde olduğu gibi Kastamonu'da da mahalli-yerel basın bir nebze de olsa tekrar ivme kazanmıştır. Özellikle 1946 yılında demokratik siyasal hayatın başlaması ile yerel gazeteler canlanmıştır. Kastamonu'da 1946 yılından itibaren "Dikkat", "Kastamonu", "Karadayı", "Mücadele" ve "Yenises" gibi gazeteler yayın hayatına başlamışlardır⁹⁷.

Türkiye'nin çok partili siyasal yaşama geçtiği 1950'li yıllarda Kastamonu basınında kıpırdanmalar olmuştur. Bu yıllarda; Araç, Azdavay, Çatalzeytin, Büyük Ülkü, Devrez, Güzel Abana, Güneğöre, Halk, İnebolu Hizmet, Meşale, Millet, Hür Anadolu, Gökırmak, Karadeniz, Taşköprü, Tosya Postası, Yeşil Cide, Terazı, Yeni Tosya, Yeşil Daday gibi haftalık, onbeş günlük ve aylık olarak süreli yayınlar ortaya

⁹⁴ Demircioğlu, *100 Yıllık Kastamonu Basını*, s. 15.

⁹⁵ Demircioğlu, *Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar*, s. 156-157.

⁹⁶ Nail Küçük, *Gelenekten Geleceğe Kastamonu*, Ankara Ofset Matbaacılık, Ankara, 2010. s. 73.

⁹⁷ Demircioğlu, *Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar*, s. 157.

çıkıştır. Bu gazeteler uzun ömürlü olamamış ve yayın hayatlarını kısa süre içerisinde sonlandırmışlardır⁹⁸.

1957 yılında siyasette kıpırdanmalar yaşanmasıyla beraber, sayıca artan ve büyük kitlelere hitap eden basın ortaya çıkmıştır. Bu basın türünün ortaya çıkmasıyla beraber tüm yurt çapında dağıtım işi zaruri hale gelmiş bulunmaktadır. Büyük gazeteler dağıtım sorununu çözmüşler ve yayınları tüm Türkiye'ye gönderebilecek dağıtım şirketleri kurmuşlardır⁹⁹. Bu duruma bir de radyoların artması eklenince ister istemez yerel mahalli basın etkilenmiştir. Yerel basın okuyucuya daha erken ulaşma yetkinliğini kaybetmiştir. 1980 yılından itibaren meydana gelen gelişmelerle gazetecilik büyük ölçüde sermaye gerektiren bir hal almıştır. 1990 yılından itibaren de özel televizyonların evlerimize kadar girmesi, daha sonrasında 1996 yılından itibaren ise bilgisayarla birlikte internetin doğması ve internetin günümüzde ceplerimize kadar girmesi şüphesiz yerel basını olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu yaşanan gelişmelere rağmen Türkiye'de yerel basın dediğimizde ilk akla gelen ve gerek Türk Tarihinde gerekse de Türk Basın tarihinde yeri doldurulamaz olan Kastamonu yerel basını eski ihtişamını kaybetmiş olsa da hala etkisini yurt çapında göstermiş durumdadır. Günümüzde Kastamonu merkezde Türkiye'de yerel basının en güzel örneklerinden olan ve günlük olarak yayın hayatını sürdüren "Açıksöz", "Doğrusöz", "Kastamonu", "Nasrullah", "Kastamonu Sözcü" ve "Gündem 37" gazeteleri mevcuttur. İlçelerde ise günlük ve haftalık yayın periyoduyla yayınlanan "Araç Haber", "Bizim Araç", "İnebolu Gündem", "İnebolu Postası", "Tosya Açıksöz", "Tosya Haber 37", "Taşköprü Postası" ve "Yeni İnebolu" gazeteleri yayın hayatlarını sürdürmektedir.

2.2. Kastamonu'da Yerel Basının Özellikleri

Milli kültürün gelecek kuşaklara aktarılması, aslının köreltilmeden korunması, dış etkenlere karşı güçlü kılınması ve geliştirilmesi yönünden kitle haberleşme araçlarından olan süreli yayınlar yani gazete ve dergiler çok büyük önem arz etmektedir¹⁰⁰. Bu önemi de tarih boyunca yöneticiler her seferinde bilmişler ve önemsemişlerdir.

⁹⁸ Küçük, *a.g.e.*, s. 72.

⁹⁹ Ersin Turan, "Yerel Basın ve Ulusal Dağıtım Kanallarındaki Yeri", Suat Sezgin (Ed.), *Türkiye'de Yerel Basın içinde*, (291-320), İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 303.

¹⁰⁰ Müjgan Cunbur, "Basın-Yayın Kitap", *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler içinde*, (359-386), AKM Yayınları, Ankara, 1990, s. 359.

Bilindiği gibi Milli Mücadele’de Kastamonu ve çevresi kilit bir rol oynamış, halk savaş araç gereçlerini İnebolu – Ankara arasında İstiklal Yolu olarak adlandırılan yolda gece gündüz demeden cepheye ulaştırmıştır. Halkta oluşan bu çabada şüphesiz vilayette yayınlanan gazete ve dergilerin yeri çok önemlidir. Kastamonu basını vilayet matbaasının kuruluşundan itibaren varlığını çok etkin bir şekilde sürdürmüştür.

Kastamonu yerel basınının en etkin dönemlerini 1882 - 1930 yılları arasında görmekteyiz. Bu yıllar arasında özel teşebbüsle çıkan gazetelerle birlikte II. Meşrutiyet döneminde yerel basında bir patlama olmuştur. Basında yazılan yazıların çeşitliliği ve niteliği artmıştır. Aydınlar birikimlerini bu gazeteler aracılığıyla halka aktarmışlardır. Kastamonu, Köroğlu ve Açıksöz gibi Kastamonu’da uzun soluklu olan gazeteler döneme damga vuran yazılarıyla diğerlerine göre çok daha değer kazanmıştır. Merkez gazetelerinin taşraya ulaşmasının engellendiği dönemde ulusal basında ne tür özellikler varsa Kastamonu yerel basınında da o özelliklerin aynısını görebilmek mümkündür¹⁰¹.

1872 yılından itibaren günümüze gelene kadar Kastamonu vilayet merkezi ve ilçelerde 200’den fazla süreli yayın yani gazete ve dergi yayın yapmış; bu neşriyatta 2 bin dolayında kişi yazı kaleme almıştır¹⁰².

Kastamonu yerel basınının parlayan yıldızı Açıksöz Gazetesi’nde Milli Mücadele yıllarında iç ve dış sorunlara ilişkin yazılan yazılar coşkulu sözlerle kaleme alınmıştır. Türklerin yurttaşlık ve dinsel duygularını güçlendirmek amacıyla kampanyalar yürütmüş, Anadolu halkında milliyetçilik duygusunun azaldığı belirtilmiş olmakla birlikte yurttaşlık duygusunu yayımladıkları yazılarla körüklemiştir¹⁰³.

Açıksöz Gazetesi ülkenin zor günlerinde göstermiş olduğu sağ duyulu tutumla olağanüstü şartlar altında kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin resmi yayın organı olmuştur. Bu gazete her şeyin darmadağın olduğu bir dönemde birçok basın – yayın organlarının aksine bir tavırla tercihini doğru yerde kullanmıştır. Halkı olup bitenden haberdar etme, kamuoyu oluşturma, halkı teşkilatlandırma, halkta ümit duygularının yeniden filizlenmesi yönünde Milli Mücadele’ye direkt olarak destek vermiş, Türk tarihinde unutulmaz hizmetlerin sahibi olarak Türk basınında özel bir yer edinmiştir¹⁰⁴.

¹⁰¹ Mustafa Eski, “Kent Kültürünün Oluşmasında Basının Görevi: Kastamonu Örneği”, *Dörtöge Felsefe ve Bilim Tarihi Yazıları Hakemli Dergi*, S: 1, Ankara, Nisan 2012, s. 151.

¹⁰² Eski, *a.g.m.*, s. 151.

¹⁰³ Orhan Koloğlu, *Kemalist Anadolu Basını*, ÇGD Yayınları, Ankara, 1995, s. 78-79.

¹⁰⁴ Gürsoy, *a.g.m.*, s. 230.

Başta Açıksöz olmak üzere, Kastamonu basının diğer yerel basından en önemli farkı yerel haberlere daha fazla yer ayırmasıdır. Ekonomik yazılar kaleme alınmış, köylülere tütün ekmede öneriler sunulmuş, tütün için Kastamonu topraklarının verimli olduğu ve çok kazanç sağlanabileceği yönünde yazılara çokça yer verilmiştir. Özellikle Açıksöz Gazetesi halk eğitimi üzerinde önemle durmuş, İslam'a dayalı programlarla birlikte Batı'nın gelişmiş eğitimlerinin kaynaştırılması gerektiği üzerinde yayınlar yapmıştır. Yeni okulların açılmasını, öğrenci gezilerinin düzenlenmesini hatta sanatın geliştirilmesi yönünde yazılar sık sık kaleme alınmıştır¹⁰⁵.

Daha önce değinildiği gibi yerel basın sorunları ve olayları, yerel konuları ele almakta, günlük hayatı ön plana çıkarmakta, düşüncelerin oluşmasında aracı rol oynamakta, kısaca, yerel kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmaktadır¹⁰⁶. Teknoloji yetersizliği, nitelikli elaman eksikliği, haber alma ve habere ulaşma zorluğu, yaşanan dijital gelişmeler ile büyük balık küçük balığı yutar hesabı küçük sermaye ile iş yapılamaz hale gelmesi gibi gelişmelerle Kastamonu yerel basınının yavaş yavaş etkinliğini azaltmıştır¹⁰⁷.

Her ne kadar geçmişteki görkemini kaybetse de, Kastamonu basınının günümüzde değişmeyen en önemli özelliği, Kastamonu ilinde ve Kastamonu ilinin göç verdiği illerde yaşayan Kastamonu kütüğüne bağlı vatandaşlar arasında, yöreye yönelik kamuoyunun oluşmasında gösterdiği etkililiktir.

Yerel basın, bölgedeki gelişmeleri izleyerek, kültürün aktarılmasını, yöneticilerin çalışmalarını takip ederek kentin belleğini tutmaktadır¹⁰⁸. Kastamonu'da yayın yapan gazete ve dergiler tarihimize tanıklık ettiği için en önemli tarihi kaynaklarımızdandır. Osmanlı'da, Milli Mücadele yıllarında, Cumhuriyet'te Kastamonu ve çevresinin siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını aydınlatan detaylar vermekle tarihe kaynaklık edebilecek önemli bilgiler içermektedir. Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan modernleşme çabaları ile ilgili fikir edinmede en sağlıklı verileri dönemin yerel basını olan gazete ve dergilere bakarak bulabiliriz.

Sonuç itibarıyla, Kastamonu yerel basını yöre halkının kulağı, gözü ve sesi olmakla beraber halkın moral kaynağı olmuştur. Ankara ve yöre halkı arasında bir köprü olmuş, üstlendiği kamu görevini en iyi şekilde icra etmiştir.

¹⁰⁵ Koloğlu, *Kemalist Anadolu Basını*, s. 79.

¹⁰⁶ İlhan Karakoyun, "İnebolu'da Yerel Basın ve Yerel Kamuoyunu Oluşturmadaki Rolü", *Kastamonu Basın Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, 10 Ocak 2009, Ankara, s. 90.

¹⁰⁷ Küçük, *a. g. e.*, s. 73.

¹⁰⁸ Karakoyun, *a.g.m.*, s. 90.

2.3. Kastamonu Yerel Basınının İnkılaplara Bakışı

Basın, kamuoyunun oluşumunda en önemli güçtür. Taşrada mahalli - yerel basının kamuoyunu oluşturmada etkisi hiç bir zaman yadsınamaz.

Bunun yanında basın Türkiye'nin çağdaşlaşma hamlelerinde çok büyük bir etkide bulunmuştur. Kamuoyu süreli yayınlar dediğimiz gazete ve dergiler sayesinde oluşmuş ve yine bu sayede çağdaşlık, modernlik veya adı ne olursa olsun bu çağdaş kavramlar ve değerler basın yoluyla kamuoyuna intikal ettirilmiştir¹⁰⁹.

Gazetelerin devletin resmî öğretilerinin değiştiği bir ortamda çıkmaları tesadüf değildir. Yeni kurulan veya yeni kurulacak olan düzeni topluma mâl etme ve toplumu bunun etrafında toplumsallaştırma görevini gazeteler sağlamıştır. Nitekim, Takvim-i Vekay-i ve yerel olarak da Tuna benzeri gazetelerle haber aktarmanın yanında halkın dünyaya bakışı ve devletin faaliyetlerinin algılanışı topluma aksettirilirken olumlu olarak yansıtılması amaçlanmıştır. Bu amaç, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ve Tek Parti Dönemi'nde de kendini göstermiştir¹¹⁰.

Çeşitli haberlerin, vakaların, problemlerin, meselelerin, mevzuların, fikirlerin, tutum ve davranışlarının bölgede yaşayanlara iletilmesinde ve bölgedeki siyasi yapının, sosyal, kültürel ve iktisadi yaşamın düzenlenmesinde yerel basının çok büyük bir katkısı olduğu gerçektir¹¹¹. Yerel basının Milli Mücadele'nin haklılığını bütün dünyaya duyurulmasındaki görevi, bu kez Cumhuriyet'in ilanını izleyen süreçlerde gerçekleştirilen düzenlemelerin kamuoyuna anlatılması ve bu düzenlemelerin kamuoyuna benimsetilmesine dönüşmüştür.

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de basın, modernleşmede en etkili ve en hızlı araçlardan biridir. Tanzimat Dönemi'nden itibaren başlayan bilgi akışı, kültürel birikimlerin aktarıldığı tiyatrolar, öyküler, romanlar ile fenni bilimlerin topluma aktarılması gibi aklımıza gelecek her şey, zaman zaman farklılıklar gösterse de devam ederek günümüze kadar süregelmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde de basının değişiklikleri ve yenilikleri aktarıcılığı özellikleri göz ardı edilmemiş geçmiş uygulamalar örnek alınmıştır¹¹². Milli Mücadele sırasında olduğu gibi Cumhuriyet'in başlarında basın, yeni kurulan bu siyasal düzenle birlikte ekonomik ve sosyo-kültürel yapının oluşturulmasında aktif rol oynamıştır. Basın bir taraftan siyasal düzeni

¹⁰⁹ Zeki Arıkan, *Tarih Gezintileri*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 54.

¹¹⁰ M. Şükrü Hanioğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Zihniyet, Siyaset ve Tarih*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2006, s. 109-110.

¹¹¹ Karakoyun, *a.g.m.*, s. 85.

¹¹² Bünyamin Ayhan, *Atatürk ve Basın*, Palet Yayınları, Konya, 2009, s. 11.

biçimlendirmiş diğer taraftan kendisi de bu süreçte kendisine has vazife üstlenerek, bu sürecin en büyük yardımcısı olmuştur¹¹³. Nitekim dönemin basınında Cumhuriyet'in getirdikleri yeniliklerden duyulan memnuniyet, Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya duyulan minnettarlık ve Cumhuriyet'in geleceğine olan inanç sık sık işlenmiş, basının Cumhuriyet'e verdiği destek dönemin gazete ve dergilerinde görülmüştür¹¹⁴.

Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan köklü değişiklikler genelde o dönemin basını tarafından desteklenmiştir. Basında, düzenlemelerin Türk milletini ve devletini çağın gelişmişlik seviyesine getireceği konusunda bir algı oluşmuştur. Yapılan düzenlemelerin, Türk milletini çağdaş medeniyetler seviyesine çıkaracağı düşüncesi, halkın yapılan düzenlemelere olumlu bakmasını sağlamıştır¹¹⁵.

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye'de basının halkın gerçek sesi ve düşüncesinin görüldüğü yer olarak bilinen Cumhuriyet'in çevresinde muhafızlık görevini icra etmesi gerektiğini, bu görevin yeni kurulan Cumhuriyet tarafından basın çalışanlarından istenmesinin en doğal hakkı olduğunu, toplumun birlik ve beraberlik içerisinde yaşamasının gerekliliğine, toplumun dirlik ve devamının bu birlik ile oluşturulacağına, bu birlik ve dayanışmanın topluma iletilmesinde de basının çok önemli vazifeyi yerine getirmesi gerektiğini ifade ederek basının önemine işaret etmiştir¹¹⁶.

Yine Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'in gelişmesi ile olgunlaşmasında çok önemli görevleri yerine getirmekle mükellef olan basının hürriyeti iyiye kullanması hususunda duyarlı olacağını dikkate değer olduğunu, bilimin ve toplumun ihtiyaçlarının gözetilmesinin basının en önemli vazifeleri arasında olduğunu belirtmiştir. Atatürk, basının Cumhuriyet'e, ülkenin her türlü çıkarlarına özen ve hassasiyet göstermek zorunda olduğunu, bu zorunlulukla umumi hayatın düzenlenmesinde yararlı olacağını, yaşanan olumsuzlukları kısıtlamak, eskide olduğu gibi sansürle değil tam aksine basın özgürlüğünden doğacak sakıncaları giderecek araçların yine bizzat basının kendisinde yattığını ifade ederek, Cumhuriyet'in gelişmesinde basının sahip olduğu görevler ile gazetelerin kamuoyu üzerinde etkili olduğunu her seferinde tekrarlamıştır¹¹⁷.

¹¹³ Füsün Alver, *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s. 309.

¹¹⁴ Nezahat Demirhan, *Cumhuriyetin Onuncu Yılında Türk İnkılap Tarihinde Yeri ve Önemi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s. 155.

¹¹⁵ Taner Aslan, "Türk İnkılabının Doğuşu ve Gelişiminde Basının Rolü" *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:17, No:1, (Ocak 2009), s. 241.

¹¹⁶ Arı İnan, *Düşünceleriyle Atatürk*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, s. 156.

¹¹⁷ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 401.

Atatürk'ün basına verdiği öneme binaen dönemin fikir adamları ve gazetecileri de aynı çizgide, yeniliklerin yapılışındaki sebepleri açıklamakla birlikte, toplumu yapılan yenilikler konusunda bilgilendirmiş, böylece basına yeniliklerin yapılmasında ve devamlılığında çok büyük vazifeler yüklenmiş, basında görevini başarıyla yerine getirmiştir¹¹⁸.

Kastamonu'da basın – yayın hayatı Cumhuriyet'in ilanından sonra da tüm hızıyla devam etmiştir. Bu dönemde Açıksöz Gazetesi başta olmak üzere Kastamonu merkez il ve ilçeleri ile çevre il ve ilçelerdeki gazetelerin ortak özellikleri Atatürk İlke ve İnkılaplarının bölge halkına benimseterek Kemalizm'in tüm prensiplerini Kastamonu halkına anlatmaya çalışmayı ilke edinmiş olmalarıdır. Bu ilde yayınlanan gazete ve dergilerin hemen hemen hepsi Atatürk İlke ve İnkılaplarını baz alarak yerel sorunlara çözümler aramışlardır¹¹⁹.

Bu minvalde, Mustafa Kemal Atatürk'ün Kastamonu ziyareti şapka devriminin gerçekleşmesi bakımından son derece önem arz etmektedir. Atatürk, Kastamonu'da halka kılık kıyafet ve şapka ile ilgili görüşlerini paylaşmış, halkın yapılacak olan bu düzenlemeye karşı sıcak baktıklarını görmüş ve Kılık Kıyafet Devrimi'ni Kastamonu vilayetinde başlatmıştır. Kastamonu yerel basını da bu düzenlemeye sayfalarında çokça yer ayırmış ve bu düzenlemenin yanında olmuştur.

Cumhuriyet'te her yeni düzenleme veya gelişme basında yankılanmış, böylece toplum yapılan köklü değişiklikleri onlara hızlıca ulaşan basından takip etmiştir. Yukarıda değinildiği gibi inkılapların halkta benimsetilmesinde, özellikle basının inkılaplara karşı olumlu tutumu çok büyük katkı sunmuştur. Bu durum muvacehesinde Şapka Devrimi'nde; Cumhuriyet, Hakimiyet-i Milliye ve Vakit gibi ulusal gazeteler ile Kastamonu'da yayın yapan özellikle de başını Açıksöz Gazetesi'nin çektiği Kastamonu mahalli - yerel basını her seferinde inkılaplardan övgüyle söz etmişlerdir¹²⁰.

¹¹⁸ Aslan, *a. g. m.*, s. 242.

¹¹⁹ Ali Ulukaya, "*Kastamonu Vilayeti ve Atatürk İlke ve İnkılaplarının Yansımaları (1919-1940)*", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990, s. 85.

¹²⁰ Aslan, *a. g. m.*, s. 253.

III. BÖLÜM

3. ŞAPKA İNKILABI VE KASTAMONU BASININDAKİ YANKILARI

3.1. Şapka İnkılabı Öncesi

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma hareketine paralel olarak kılık kıyafet konusunda tartışmalar yaşanmaya başlanmıştır. Batı'nın o modern dedikleri seviyeye çıkılmasının bir yolu olarak kılık kıyafette onlar gibi olma, onlara benzeme yolu seçilmiştir. Kıyafete yansıyan ilk Batılılaşma hareketi orduda gözlemlenmiş olup, sonra sivil yaşamda önce erkek sonra da kadınların kıyafetine geçmiştir¹²¹. II. Mahmut zamanında fesin kullanılmaya başlanması kıyafette düzeninin değişmesinde gerçekleştirilen en önemli adımlardan birini oluşturmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılmaya başlanılan fes toplumca çok sert tepkiyle karşılanmıştır. Fesi önce askerine sonra memuruna giydiren II. Mahmut'a "Gavur Padişah" denilmesinden yaklaşık bir yüzyıl sonra, 1908 yılı Meşrutiyetine gelindiğinde fesle ilgili bir takım gelişmeler olmuştur. Fesler yerlere atılarak yırtılmış, hatta dinen fes giyilmesinin uygun olmadığı yönünde tartışmalar yaşanmıştır. Nitekim 1925'e gelindiğinde de batılılaşmanın sembolü olan aynı fes, bu kez dinin bir parçası olarak görülmüştür¹²². Görüldüğü gibi, kıyafet her dönem tartışma konusu olmuş, kimi zaman batılılaşmanın bir parçası kimi zaman da batılılaşmanın karşıtı olarak görülmüştür.

Buradan anlaşılacağı gibi fes yenilikçi bir padişah olan II. Mahmut döneminde geleneksel olana karşı modernizmi temsil etmiş, sonraki dönemlerde ise fes gelenekçileri temsil eden bir hale bürünmüştür. Yine ilk dönemlerde Osmanlı'da fes gayrimüslim ve Müslüman eşitliğini yani Osmanlıcılığı temsil ederken, sonraları sadece Müslümanları temsil etmiştir. Bu durum Osmanlı'nın son zamanlarında fes ve şapka ikilemine bürünmüş, fes gelenekçiliği, şapka ise modernizmi temsil etmiştir. Nihayetinde bu tartışma yeni kurulan Türkiye'ye de sıçramıştır¹²³. Türkiye Cumhuriyeti'ni Osmanlı'dan ayrı düşünemeyiz. Şüphesiz Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan gelişmeler veya değişimler onun devamı olan Cumhuriyet'e de aksetmiştir.

¹²¹ Nurullah Abalı, *Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet*, İlke Yayınları, İstanbul, 2009, s. 202-203.

¹²² N. Abalı, *a.g.e.*, s. 156.

¹²³ Cevdet Kırpık, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Modernleşme Sancıları Fes Şapka Çatışması", *Toplumsal Tarih*, S: 162, Haziran 2007, s. 15-16.

I. Dünya Savaşı sıralarında da askeri amaçlı fes yerine kalpak ya da enveriye giyilmesi tartışmaları yaşanılmış, Birinci Büyük Millet Meclisi'nde de kalpak giyilmesi önerisi getirilmiş ve bu konuda tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalar esnasında Mustafa Kemal'in ne yapması gerektiği kafasında da netleşmiştir¹²⁴. Selami Kılıç; Atatürk'te şapka giyilmesinin psikolojik temelini 1910 yılında Fransa'da yapılacak olan Picardi tatbikatına katılmak üzere yola çıkan Atatürk ve arkadaşlarının Paris'e gidişi sırasında Belgrat İstasyonu'nda yanında bulunan arkadaşının başındaki fesle dalga geçilmesi sonucu oluştuğunu ifade etmektedir¹²⁵. Şüphesiz Atatürk'te oluşan bu temel şartların olgunlaştığı bir zamanda nihayete ermiştir.

Şeyh Sait İsyanı gibi 1925 yılında yaşanan bir takım olaylarla Batılılaşma sürecinde ciddi direniş gösteren karşı güçler hâlâ büyük bir kuvvetle duruyordu. Hilafetin kaldırılması gibi inkılaplar bu tehlikeyi kaldırmamıştı. Bunu bertaraf etmek için daha kuvvetli bir düzenlemenin yapılması gerekliydi. Artık eski düzenin tamamen yok olduğu, yeni düzenin başladığı toplumdan her kesime bildirilmeliydi. Eski düzenin son kalelerinden biri olan fes gitmeliydi artık. Bu yönde bir takım girişimlerde bulunulmalıydı¹²⁶.

Cumhuriyet'in ilanından sonra artık sıra toplumsal düzenlemelere gelmiştir. Bu aslında siyasal düzeni bambaşka bir hale sokmaktan daha zordur. Çünkü insanların alışkanlıklarını değiştirmek çok zordur. Mustafa Kemal "Düşmana galip, geldim, ülkeyi fethettim, acaba halkı fethedebilir miyim?" sözleriyle yapacağının ne kadar zor olduğunu dile getirmişti¹²⁷. Atatürk için başlık bir kıyafet sorunu değildi, bu sorun aslında düşünce sorunuydu. Atatürk'e göre düşünce değişikliğini de sadece kafanın içinde yapıp dışında yapılmaması tehlike arzedecek bir durumdu. Çünkü dış görünüş her zaman içe sızma girişiminde bulunacaktı. Başlangıç olarak halk arasında önce kamuoyu yaratılmasına çalışıldı. Gençler arasında yavaş yavaş şapka giyenlerin görülmesiyle basın ve halk arasında bazı tartışmalar meydana geldi ve şapka kamuoyu gündeminde yer almış oldu¹²⁸.

¹²⁴ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 547.

¹²⁵ Selami Kılıç, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Devrimi ve Fikir Temelleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005, s. 195.

¹²⁶ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev. Boğaç Babür Turna), Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2011, s. 360.

¹²⁷ Yaşar Akbıyık, *Osmanlıdan Türkiye'ye Tarih Toplum Siyaset*, Semih Ofset, Ankara, 2012, s. 289.

¹²⁸ Seçil Karal Akgün, *Halifeliğin Kaldırılması ve Laiklik (1924-1928)*, Temel Yayınları, İstanbul, 2006, s. 259.

Atatürk'ün Ankara'daki çiftlikte traktör üzerinde panama şapkası ile görüntüsü belli bir süre önce gazetelerde yayımlanmıştır. Yavaş yavaş viziyerli kasketler de ordu içinde giyilmeye başlanılmıştı. Görüleceği üzere, bu tip gelişmelerin ortaya çıkışıyla Şapka Devrimi'nin ilk adımı atılmış ve Şapka Devrimi'ne zemin hazırlanmıştır¹²⁹.

Nihayetinde şartların da olgunlaşmaya başlamasıyla 1925 yılı ve sonrası kılık kıyafet konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1925 yılında askeri kıyafette düzenleme yapılmış, "siper-i şems" güneş siperli başlık adı verilen askerleri güneşten koruyacağı şeklinde bazı doktorların tavsiyesi üzerine bir şapka türü kullanılmaya başlanmıştır. Bazı kentlerde gençler ile memurlar bu başlığı giymeye başlamış olup, kamuoyunda şapka üzerine katı düşünceler yumuşamaya başlamıştır. Oluşturulan bu yumuşak ortamda Mustafa Kemal Atatürk, Kastamonu'ya manidar bir seyahat düzenlemiştir. Atatürk'ün Kastamonu merkez ve bazı ilçelerine gerçekleştirdiği seyahat, kılık kıyafet üzerinde gerçekleştirilecek düzenlemelerin habercisi olmuştur¹³⁰.

Orhan Koloğlu Atatürk'ün Kastamonu ziyaretinde "Buna şapka derler" dediği 1925 Ağustos'unun sonunda başlattığı ve 25 Kasım 1925'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin oy çokluğuyla kanun şekline bürünen şapka vakasının aslında Osmanlı İmparatorluğu'nda III. Selim'den itibaren kökü bulunan bir sürecin son adımı olduğunu, dikkatler şapka üzerine yönelmişse de, gerçekte onunla birlikte tüm kılık kıyafet ve bu sayede modernleşmeyi engelleyici zihniyetlerin aşılmasının bahis konusu olduğunu belirtmektedir¹³¹.

3.2. Kastamonu Heyeti

Milli Mücadele'nin önderi olan Mustafa Kemal Paşa'nın Kastamonu'ya teşriflerinin öncesinde Kastamonu'ya üç kez davet edilmiştir. Bunlardan ilki 1922 yılında Kastamonu Sultanisi edebiyat öğretmeni ve yurt çapında büyük ses getiren yazılarıyla bilinen Açığsöz Gazetesi'nin başyazarı İsmail Habib Sevük, Atatürk'ü Ankara'da ziyaret etmiş ve Kastamonu'ya davet etmiştir¹³².

¹²⁹ Tülay Duran, "Bir İnkılab Modeli "Şapka İnkılabı", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S: 44-45-46, Kasım – Aralık 1988, s.69.

¹³⁰ Durmuş Yalçın ve diğerleri, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, AKDYYK ATAM Yayınları, Ankara, 2011, s. 251.

¹³¹ Orhan Koloğlu, *Türk Çağdaşlaşması 1919-1938 İslama Etki-İslamdan Tepki*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1995, s. 201.

¹³² Mustafa Eski, *Atatürk'ün Kastamonu Gezisi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 6.

İsmail Habib Sevük Ankara'dan dönüşte Atatürk ile görüşmelerini Açıksöz Gazetesi'nin 24 Temmuz 1922 tarihli nüshasında "Paşa'nın Köşkünde" başlıklı aşağıda bir bölümüne yer verilen "*Paşa Hazretleri, Anadolu'nun hemen her yerini gördünüz ve Anadolu'nun hemen her yeri de sizi gördü. Halbuki Milli dava uğrunda sadakat ve fedakarlığını, Milli davanın büyük timsalini kendi arasında görececek olursa bu, ona, Milli dava hakkındaki sadakat ve fedakarlığının en büyük mükafatı olacaktır.*

Bunun üzerine Paşa Hazretleri, gayet kat'i olarak buyurdular ki ilk fırsatta ve ilk imkanda mutlaka Kastamonu'ya gelecekler ve bu fedakar halkı mutlaka yakından görecektir"¹³³ yazısıyla değerlendirmiştir.

1924 yılı Eylül ayında, Mustafa Kemal Paşa deniz yoluyla, İstanbul'dan Karadeniz illerine doğru seyahate çıkmıştır. Seyahatinde Kastamonu'yu da uğrayacağı bilinmektedir, ancak o tarihlerde meydana gelen Erzurum depremi nedeniyle programı değişmiş, önce Rize'ye sonra Samsun'a oradan karayolu ile Erzurum'a geçmiştir. O dönem yerel basına yansıyan ve Kastamonu ili İnebolu ilçesinden çekilen bir telgraf haberine göre Mustafa Kemal'i ve yanındakileri taşıyan gemi, 13 Eylül 1924 günü saat 10.00 gibi İnebolu açıklarından geçmiştir. Mustafa Kemal'in gezisi münasebetiyle Kastamonu ve İnebolu'da bulunan kurumlar tarafından telgraflar çekilmiş ve Kastamonu'ya teşrifleri için davet edilmiştir¹³⁴.

Üçüncü kez Reis-i Cumhur Mustafa Kemal Paşa'nın Kastamonu'ya seyahati için vekil Fuad Bey'in başkanlığında. Açıksöz Gazetesi sahibi Hüsnü Açıksöz, Halk Partisi üyesi Hüsnü Berker, Belediye üyesi Akdoğanlızade Mehmet Ali Efendi, Türk Ocağı yönetim kurulundan Tatlızade Emin, Vilayet Meclisi üyelerinden biri olan Sabri Bey, Kastamonu esnaflarından Hacı Mehmet Bey ile Kız Orta Okulu öğretmenlerinden Hacer Kafadar ve Üçüncü Ana Okulu başöğretmeni Hikmet Melike Hanım'dan yeni bir heyet oluşturulmuştu¹³⁵.

Ankara'ya gidecek olan heyetle ilgili haberler dönemin Kastamonu yerel gazetelerinden olan Açıksöz ve Kastamonu gazetelerine de yansımıştır. Açıksöz Gazetesi'nin 5 Ağustos 1925 tarihli nüshasında "Davet Heyeti" başlığı altında "Reis-i Cumhur Hazretlerini Davet İçin Bu Cumartesi Günü Hareket Ediyor, Reis-i Cumhur

¹³³ Açıksöz Gazetesi, 24 Temmuz 1922, S: 539, s. 1.

¹³⁴ Eski, Atatürk'ün Kastamonu Gezisi, s. 7.

¹³⁵ Naşit Hakkı Uluğ, Üç Büyük Devrim, Ak Yayınları, İstanbul, 1973, s.128.

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerini şehrimize davet etmek üzere bir davet heyetinin azimet edeceği haber verilmiştir¹³⁶ denilmekteydi. Diğer taraftan o dönemde yayınlanan Kastamonu yerel gazetelerinden bir diğeri olan Kastamonu Gazetesi'nin 18 Ağustos 1925 tarihli nüshada “Büyük Müncimiz Mustafa Kemal Paşa Hazretlerini Davetle Görevlendirilen Heyet”¹³⁷ başlığıyla yer alan haberde de bu heyetle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Mustafa Baydar yıllar sonra bu heyette yer alan Hikmet Hanım ile yaptığı söyleşide kendisine şu soruyu sorar; “Atatürk’ü ziyaretinizin sebebi ne idi?”, Hikmet Hanım: “Kastamonu’ya davet etmek. Çünkü Kastamonu Kurtuluş Savaşı’nda, milli kahramanların, subayların, ailelerinin bir misafirhanesi idi. Milli Mücadele kadını, erkeği, çoluğu çocuğu İnebolu’dan kağrı üzerinde, sırtta cepheye mermi taşımış, şanlı ordumuzun zaferine büyük katkıda bulunmuştu. Atatürk’ün özellikle bu bakımdan bize bir yakınlığı vardı. Onu bütün Kastamonu olarak bağrımıza basmak için bir heyet halinde davet etmek üzere Ankara’ya gittik.”¹³⁸ şeklinde cevap vererek Ankara’ya bir heyet halinde gitmelerinin gayesini açıklamıştır.

Bu heyet Atatürk tarafından son derece memnuniyetle karşılanmış olmakla birlikte, bu heyetin dilekleri geri çevrilmemiş, ilk fırsatta Kastamonu’ya gidileceğinin sözü bu heyete verilmişti¹³⁹.

Bu görüşmenin ardından Halk Fırkası Mutemedi Hüsnü Bey gönderdiği telgrafta “Reis-i Cumhur Hazretleri bugün saat beşte heyetimizi büyük bir iltifatla kabul, bütün halka selamlarının tebliğini arz ve pek yakında teşrif edeceklerini katiyyen vaad buyurmuşlardır. Tebşir olunur”¹⁴⁰ diyordu.

Diğer yandan Açıksöz Gazetesi'nin 15 Ağustos 1925 tarihli nüshasında “Muhterem ve Mübeccel Reis-i Cumhuriyetimiz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri yakında vilayetimizi teşrif buyuracaklar”¹⁴¹ başlığı altında yer verilen haberde de Atatürk’ün Kastamonu’ya bir seyahat düzenleyeceğini anlıyoruz. Aynı haberin devamında yer verilmiş olan telgrafta da Atatürk’ün Kastamonu’ya geleceğinin davet heyetine vaad edildiği anlaşılmaktadır.

¹³⁶ Açıksöz Gazetesi, 5 Ağustos 1925, S: 1432, s. 2.

¹³⁷ Kastamonu Gazetesi, 18 Ağustos 1925, S: 2611, s. 1.

¹³⁸ Mustafa Baydar, “Devrimlere Açılış Atatürk’ün Kastamonu Ziyareti”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S:50, Kasım 1971, s. 4-5.

¹³⁹ Uluğ, a.g.e, s.128.

¹⁴⁰ Kastamonu Gazetesi, 18 Ağustos 1925, S: 2611, s. 1.

¹⁴¹ Açıksöz Gazetesi, 15 Ağustos 1925, S: 1434, s. 1.

Fotoğraf 2: Atatürk'ü Kastamonu'ya Davet Etmek İçin Ankara'ya Giden Heyet.

Sol üstten sırasıyla (2) Tatlızâde Emin Bey, (3) Hacı Mehmet Rıza, (4) Sabri Bey, (5) Hüsnü Açıksöz, Sol alttan sırasıyla (1) Hüsnü Berker, (8) Hikmet Melike, (7) Hacer Kafadar, (6) Akdoğanlızade Mehmet Ali Efendi.

Kaynak: Eski, Atatürk'ün Kastamonu Gezisi, s. 93.

3.3. Atatürk'ün Kastamonu'yu Tercih Etme Nedeni

Atatürk Kastamonu'da Şapka İnkılabını başlatma hususundaki düşüncesini en önemli etkileyen olay hiç kuşkusuz Kurtuluş Savaşı sırasında halkın olağan üstü gösterdiği çabalardır. Kastamonu'ya bağlı İnebolu ilçesinde liman olmadığı için cephane taşıyan gemiler açıkta beklemişler, İnebolulu kayıkçılar bu savaş araç gereçlerini gemilerden alarak güvenli yerlere götürmüşlerdir. Güvenli yerlere götürülen cephanelerin cepheye taşınması erkeklerinin çoğu cephede olan kadınlara kalmıştır. Kadınlar, yaşlılar ve çocuklar gece gündüz demeden kış şartlarında cephaneleri Kastamonu, Çankırı ve Ankara istikameti üzerinden ismi daha sonra İstiklal Yolu olarak zikredilen yol üzerinden cepheye ulaştırmışlardır.

Kastamonu ve çevresi bağımsızlık ruhuna her zaman sadık kalmıştır. Manda ve benzeri hiçbir girişimin yanında olmamıştır. Açıksöz Gazetesi'nin 24 Ağustos 1919 tarihli onuncu sayısında Hüsnü Açıksöz "Manda'dan Evvel İstiklal" başlıklı yazısında "Bağımsızlığımıza yan bakan yardımcı, bizleri kıymetli eşyalara boğsa bile, ilerleme

yolunu bize, 5 – 10 yılda kat ettirecek bile olsa istemeyiz. Bağımsızlığımızdan zerre kadar fedakarlığa razı değiliz. Bunu kabul edecek hiçbir Türk yoktur.”¹⁴² diyerek Kastamonu ahalisinin adeta düşüncesini yansıtıyordu.

Kastamonu işgal kuvvetlerince işgal edilmemiş olmamakla birlikte Milli Mücadele’ye katılımın çok yoğun olduğu bir yer olmuştur. Bu katılım sadece erkeklerden olmamış, kadınlar da savaş alanında olmasa da cephe gerisinde bu mücadeleye katılmıştır. Kastamonu ve çevresi Milli Mücadele sırasında en çok şehit veren illerden bir tanesi olmuştur.

Milli Mücadele’nin başladığı yıllarda başında Kastamonulu müftülerin de bulunduğu Anadolu’daki müftüler Şeyh’ül İslam Dürrizade Abdullah Efendi’nin verdiği Atatürk ve yakın arkadaşlarının idam istemine karşılık çıkarılan fetva karşısında, bu fetvaya uymayarak bunun aksini iddia eden yeni bir fetva kaleme almışlardır.

Öte yandan, Milli Mücadele sırasında mücadeleye karşı bazı vilayetlerde isyanlar başgöstermiştir. Ancak, Kastamonu’da en ufak bir kıvılcım dahi olmamıştır.

Özellikle başını Açıksöz Gazetesi’nin çektiği Kastamonu basını da hiçbir zaman işgale boyun eğmemiş, her zaman karşı çıkmış olmakla birlikte, manda ve himayeyi destekleyenleri eleştirmiş ve Milli Mücadele’nin haklı davasını başta Anadolu’nun her yerine duyurmakla kalmayıp işgal altındaki İstanbul’a da duyurmuştur.

Şüphesiz Kastamonu ahalisinin ülkesine bağlı olduğunu, merkezden gelen emirlerin kayıtsız koşulsuz kabul edildiğini, kendisine olağan üstü saygı gösterildiğini bilen Mustafa Kemal Atatürk, bu şartlar altında tutucu yerlerden biri olarak bilinen Kastamonu’da başlayacak olan bir hareketin diğer yerlere de kolaylıkla yansıtacağına farkındaydı.

Nitekim Falih Rıfki Atay’ın Çankaya adlı eserinde geçen bir anıda İzmir veya münevver fikirli insanların yaşadığı yerler dururken, şapkayı neden mutaassıp olan Kastamonu halkına gösterdiğini Atatürk’e sorduğundan bahseder. Mustafa Kemal Atatürk’ün verdiği cevap çok ilginçtir: “İzmir tarafı halkı beni birçok defa gördü. Eğer orada şapka giysem, bana değil, şapkama bakarlardı. Beni ilk defa görenler ise şapkamla olduğum gibi kabul ettiler”¹⁴³ diyerek Şapka Devrimi’ni Kastamonu’da

¹⁴² Mehmet Baytimur, Aziz Demircioğlu, Hasan Çelikoğlu, *Atatürk’ün Kastamonu Gezisi ve Şapka Devrimi*, Topraksu Kartoğrafya Müdürlüğü, Ankara, 1982, s. 7.

¹⁴³ Falih Rıfki Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2009, s. 502.

başlatmanın ne kadar önemli ve doğru olduğunu belirtmiştir.

Kinross "Bir Milletın Yeniden Doğuşu" adlı kitabında Atatürk'ün kültürel alanda yapılan inkılapları halka anlatmak maksadıyla tutuculuğuyla bilinen bir ili seçmesinin çok dahice bir girişim olduğunu, düşmanı can damarından avladığını, bu kültürel savaşın olumlu yönde neticelendirildiği takdirde etkisinin şüphesiz Batı Anadolu'daki herhangi bir ilden daha çok etki yaratacağını belirtmiştir¹⁴⁴ ki bu gerçekten de böyle olmuştur.

Kinross söz konusu eserinde Atatürk'ün halk gözündeki görünüşünü kurnazca planlayarak kendisini şapkayla gören halkın onu olduğu gibi algılayacağını, diğer taraftan Kurtuluş Savaşı'nın simge yerlerinden biri olan Kastamonu ve İnebolu'nun gelen cephaneleri Ankara yolu üzerinden cepheye ulaştırdığını, bu savaşta Kastamonu ve çevresinin sadakatini gösterdiğini, bu sadakatin şimdi gerçekleşen sosyal düzenlemeye de aks edeceğini belirterek bu değişikliğin Kastamonu'da başlatılmasının isabetli bir karar olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁵.

Nuri Conker anısında Atatürk'ün kendisine Tevfik ve Fuat Beylerle beraber Kastamonu'ya gideceklerini, giderken de ellerinde şapka bulunduracaklarını söylemiştir. Ancak Nuri Conker bu duruma tepki gösterip Atatürk'ün itibarının zedelenmesiyle ilgili şüphelerinin olduğunu belirtmiştir. Ancak, Atatürk Nuri Conker'e dönerek "*Halkın beni anlayacağına güveniyorum. İlk amacım, dünyada ilkelliğin, geriliğin timsali olarak görülüp aşağılanan festen vazgeçmelerini başarmak. İkincisi ise fes yerine şapka, kasket gibi çağdaş bir başlık giymelerini sağlamak ya da açık başlı olsunlar*" şeklinde cevap vermiştir. Conker bu cevap karşısında Atatürk'e dönerek "*Bizim halkımız Şapka giyene gavur der.*", aradan Fuat Bulca da "*Yobazların halkı kıskırtmalarından korkarım.*" diyerek Kastamonu'ya gidip Şapka Devriminin orada başlatılmasının doğru olmadığı yönünde düşünürler. Atatürk ise "*Kastamonu halkı için bağınaz, gerici filan diyenler var. Bunun iftira olduğunu biliyorum. Milli Mücadele'yi en candan destekleyen, en çok asker veren, çok yurtsever bir ilimizdir*"¹⁴⁶ diyerek Atatürk'ün Şapka Devrimi'nin Kastamonu'da başlatılacağında kararlı olduğu görülmektedir.

¹⁴⁴ Lord Kinross, *Atatürk Bir Milletın Yeniden Doğuşu*, (Çev. Ayhan Tezel), Sander Kitabevi, İstanbul, 1968, s. 626-627.

¹⁴⁵ Kinross, *a.g.e.*, s. 627.

¹⁴⁶ Yaşar Gürsoy, *Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011, s. 122-123.

Saffet Arıkan da bir anısında vilayetler tarafından sık sık heyetlerin Ankara'ya geldiğini, Atatürk'ün ise sık sık heyet gelmesi üzerine yorulduğunu, gelen heyetleri İsmet İnönü'ye yönlendirdiği söylemektedir. Ancak, kendisini şaşırtan bir gelişme olduğunu da anısında belirtmiştir. Kastamonu'dan gelen heyeti Atatürk'ün bizatihi kendisinin karşıladığını bildirmiştir. Saffet Arıkan uzunca bir zamandır Atatürk'ün Şapka İnkılabı'yla ilgili kafa yorduğunu bildiğini, bu yönde bazı arkadaşlarını İstanbul'un Beyoğlu semtinde şapka ile dolaştırarak gezdirdiğini ve bu girişimin yansımalarını incelediğini bildiğini bildirmiştir. Bir gün Atatürk'ün kendisine dönerek "Çocuğum Kastamonu'ya gidiyorum. Şapkayı orada giyeceğim" dediğini bildirmiş olup, şapkayı niçin Kastamonu'da giyeceğinin sorusu üzerine hemen hemen tüm vilayetlerin kendisini tanıdığını, bu vilayetlere giderken kimi zaman asker üniformasıyla kimi zaman da fes veya kalpaklı sivil giyimle görüldüğünü ancak, Kastamonu'luların o şekilde görmediğini, Kastamonu'nun sadakatli, uyumlu, vatan sevgisinin en üst seviyede hissedildiği bir yer olduğunu, Kastamonu ahalisinin kendisini nasıl gördülse öyle kabul edebilecek bir yer olduğunu, adlarının taassupla yansıtıldığı ancak o bölgedeki ahalinin anlayışlı olduğunu bu durum itibarıyla de şapkayı Kastamonu vilayetinde giyeceğini anlatarak kendisine yöneltilen soruyu yanıtlamıştır¹⁴⁷.

Bu arada Kastamonu'da Osmanlı'dan beri gelişen süreli yayın yani gazete ve dergi geleneğinin de etkisini de göz ardı etmememiz gerekiyor. II. Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren Kastamonu'da yerel basındaki patlama ve bunun yanında cemiyetleşme sürecinin hızlanması ile ülke gündeminden haberdar olma konusunda Kastamonu vilayetinin merkezden geride kalmadığı görülmüştür. Bu durum şüphesiz Milli Mücadele Dönemi'ne ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına da yansımıştır. Fikir akımlarının tartışılması siyasal ve sosyal yapılanmanın yankılarının taban bulmasındaki etkilerinde burada yayınlanan süreli yayınların göz ardı edilmemesi gerekir¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Niyazi Ahmet Banoğlu, *Nükte ve Fıkralarla Atatürk*, Garanti Matbaası, İstanbul, 1967, s. 14.

¹⁴⁸ Mehmet Serhat Yılmaz, "Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka İnkılabı", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C:13, S: 1, Mart 2005, s. 226.

Bütün bunların bir araya gelmesiyle, Atatürk tarafından daha önce ziyaret edilemeyen bu vilayet, Atatürk'ün yıllar boyunca zihninde tasarladığı kılık kıyafet devriminin gerçekleşeceği, halka tanıtılacağı, en müsait yer olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁴⁹.

3.4. Atatürk'ün Kastamonu Seyahati ve Şapka İnkılabı'nın Kastamonu Basınındaki Yankıları

Türk Milletinin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmasını sağlamak amacıyla girişilmiş olan bu hareket ile Batı'nın aslımızı bozmamak şartıyla bir bütün olarak ele alınması ve bunun getirdiği medeni olan kıyafetlerin giyilmesi isteniyordu. Bu amaçla halka, giydikleri kıyafetlerin çağdaş olmamakla birlikte milli olmadığı, Atatürk'ün 1925 yılının Ağustos ayında Kastamonu ve Kastamonu'ya bağlı İnebolu ilçesine gerçekleştirdiği seyahatlerde anlatılmış; bu vesileyle de bu seyahatler şapka inkılabının habercisi olmuştur¹⁵⁰.

Atatürk'ün Kastamonu seyahati o dönemin basın - yayın araçlarında geniş yankı uyandırmıştır. Ankara'daki Hakimiyet-i Milliye Gazetesi ile İstanbul'da yayın yapan Cumhuriyet Gazetesi Atatürk'ün Kastamonu seyahatiyle ilgili haberleri topluma nakletmiştir. Kastamonu yerel - mahalli basınından olan Açığsöz ve Kastamonu gazetelerinde Atatürk'ün düzenlediği seyahatle ilgili detaylı ve ayrıntılı bilgiler ve haberler geniş yer bulmuştur¹⁵¹. Özellikle de Açığsöz Gazetesi bu ziyarete çok geniş yer ayırmış olmakla birlikte 1931 yılındaki kapanışına kadar, yeni kurulan düzeni her zaman müdafaa etmiş ve uygulanan Atatürk ilke ve inkılaplarının her daim savunucusu olmuştur.

Açığsöz Gazetesi, Atatürk'ün seyahatiyle ilgili yaşananları aşağıda verilen başlıklar altında okura sunmuştur:

“Davet Heyeti Reis-i Cumhur Hazretlerini Davet İçin Bu Cumartesi Günü Hareket Ediyor”, “Büyük Ulu, Müncimiz, Milletin Göz Bebeği Reis-i Cumhuru Gazi Paşa Şehrimizi Teşrif Edeceklerdir.”, “Kastamonu'nun Büyük ve Halâskâr Misafiri”, “Hoş Geldin”, “Dün Geceki Tezahürat”, “Gazinin Misâfirlik Müddeti”, “Bugün Nereleri Gezecekler”, “İnebolu'daki Faaliyet”, “Dünkü Müessif Kaza”,

¹⁴⁹ Nezahat Özcan, “Atatürk'ün Kastamonu Ziyareti ve Bu Ziyaretin Önemi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım 2003, C:19 S: 57, s. 1283.

¹⁵⁰ Behçet Kemal Yeşilbursa; “Atatürk'ün Kastamonu Seyahati ve Şapka İnkılabı”, *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, 21-23 Mayıs 2000, Kastamonu, s. 14.

¹⁵¹ Eski, *Atatürk'ün Kastamonu Gezisi*, s. 62.

"Gazi'nin Şehrimize Seyahatleri Hakkında Ajansın Telgrafları", "Gazi Paşa Diyor ki: Bir Türk Dünyaya Bedeldir", "Gazi Kışlada", "Bir Türk", "Hastahanede", "Memleket Kütüphanesinde", "Gazi Belediyede", "Gazi Kastamonu'dan Memnun", "Gazi'nin Hitâbesi", "Gazi Hükümet Dairesinde", "Dün Geceki Tezahürat", "Gazi'nin İnebolu'ya Hareketi", "Büyük Bayram", "Gazi Paşa Hazretleri İnebolu'da", "Muhterem ve Mübeccel Reis-i Cumhuriyet İnebolu'da", "Gazi Paşa Şehrimizde", Geceki Tezahürat", "İnebolu'daki İhtifalât", "Gazi'nin İnebolu Nutku", "Büyük Gazimizin Aziz Fikir Rehberimizin Şehrimize Şeref Bahşeden Tarihî Nutukları", "Gazi Hazretleri Daday'da", "Türk Ocağı'nda", "Halk Fırkasında", "Mutemet Hüsnü Bey'in Nutukları", "Büyük Misafirimizden Nasıl Ayrıldık", "Cemal Bey'in Nutku", "Gazi Hazretlerinin Heyecanlı Veda Nutukları"¹⁵²

Yine ilin diğer süreli yayınlarından biri olan Kastamonu Gazetesi de “Büyük Kurtarıcımız Mustafa Kemal Paşa Hazretlerini Davetle Görevlendirilen Heyet”, “Reis-i Cumhuriyet Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Yakında Vilayetimize Teşrif Buyuracaklar”, “Muazzam ve Mübeccel Reis-i Cumhuriyet Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, Kastamonu’muzu teşrif buyurdular”, “Gazi’nin Nutukları”, “Büyük Misafirimiz”, “Türk Ocağı’nda”, “Halk Fırkası’nda”, “Muhterem Misafirimiz”, “O Geceki Tezarühat”, “Taşköprülülerin Tezarühatları”, “Muhterem Gazi Paşa Hazretlerinin Büyük Vaadleri ve Selamı Aliyeleri”, “Gazi Hazretlerinin İnebolu, Daday’a Teşriflerinde ve Şehrimizde Türk Ocağı’nda ve Halk Fırkasında İrad Buyurdıkları Nutuk”, “Muhterem Mustafa Kemal Paşa Hazretleri’nin Halkımıza Karşı Lütfen Gösterdikleri Asar-ı Lütuf ve İltifat: Mâbad”, “Büyük Misafirimizden Nasıl Ayrıldık” başlıklarıyla Atatürk’ün Kastamonu’ya gelişlerini ve ilde gerçekleştirdiği faaliyetleri anlatmıştır.

Gazetelerde atılan başlıklardan da görüleceği üzere Kastamonu yerel basını Atatürk’ün memleketin en güzide köşelerinden biri olan Kastamonu’da gerçekleştirdiği geziye özel bir önem atfetmişlerdir. Bu gezide Atatürk’ün görüş, düşünce ve önerilerini her seferinde ve girilen her ortamda destekleyerek Atatürk’ün yanında yer almışlardır. Bu gazeteler daha sonra da ileriki bölümlerde yer verilen sosyal düzene yönelik çıkarılan Şapka Kanunu’nu sayfalarına taşıyarak, aynı İstiklal Marşı’nda olduğu gibi devletin arkasında olduklarını ve bu yönde de devletin yani Atatürk’ün yapacağı sosyal düzenlemenin arkasında olduklarını sayfalarında halka

¹⁵² Eski, *Atatürk’ün Kastamonu Gezisi*, s. 62.

duyurmuşlardır.

Dönemin Kastamonu basınındaki önemli isimlerinden biri olan Hüsni Açıksöz Atatürk'ün Kastamonu'ya gelişiyile ilgili yazdığı anılarında o günlerde gazeteci olduğunu, Atatürk'ü davet etmeye giden heyetin içinde olduğunu ve sonra Anadolu Ajansı'nın Atatürk'ün yanında muhabir göndermediğini, bu görevin kendilerine havale edildiğini bu vesileyle de Atatürk'ün Kastamonu'da bulunduğu süreçte bütün söz ve davranışlarını kaydederek Anadolu Ajansı'na vererek çok önemli ve tarihi bir vazife icra ettiğini ifade etmiştir¹⁵³.

Hüsni Açıksöz'ün Anadolu Ajansı'na bildirmiş olduğu söylevler ve davranışlar elbetteki yurdun dört bir tarafındaki gazetelerde yayımlanmıştır. Atatürk tarafından gerçekleştirilen bu gezinin izlenimlerinden ve olaylarından aklında kalanları da her fırsatında gazete köşelerine taşımayı her şeyden önce tarihi ve vatan görevi olduğunun bilincinde olan Hüsni Açıksöz Atatürk'ün gerçekleştirdiği Kastamonu seyahatini bize en iyi şekilde aktaran tarihi şahsiyetlerden biri olmuştur. Kastamonu basınıının simge isimlerinden biri olan ve önde gelen gazetecilerinden biri olan Hüsni Açıksöz'ün yapmış olduğu bu tarihi ve vatani görevi bugünün Kastamonulu meslektaşları da aynen sürdürmektedir. Her yıl 1925 yılının Ağustos ayının sonunda hatırdaki kalan anıları ve olayları gazete sayfalarına taşıyarak o günde yaşanan gelişmeleri an be an okuyucularına aktarmaktadırlar.

Hüsni Açıksöz, Atatürk'ün Kastamonu ili ve İnebolu ilçelerine gerçekleştirdiği seyahati adım adım takip etmiş, izlenimlerini ve nutuklarını Açıksöz Gazetesi'ne olduğu gibi aktarmıştır. Öte yandan seyahati Anadolu Ajansı adına da takiple vazifelendirildiğini kendisi anılarında açıklamıştır. Hakimiyet-i Milliye Gazetesi seyahat ile alakalı tüm bilgileri ve havadisleri Anadolu Ajansı'na atfederek vermiştir. Dolayısıyla ulusal çapta yayınlanan Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ndeki tüm haberler Hüsni Açıksöz'ün elinden geçmiştir¹⁵⁴. Bu vesileyle de başta gazeteci Hüsni Açıksöz olmak üzere, Açıksöz Gazetesi şapka inkılabının ilk haberlerini tüm Türkiye'ye duyurmuş ve halkta şapkaya yönelik kamuoyu oluşturmuştur.

Atatürk'ün Kastamonu'ya gelişleri sırasında yanından hiç ayrılmamış olan gazeteci Hüsni Açıksöz ayrıca; 1936 yılının Ağustos ayında Kastamonu'da yayınlanan *İlgas Dergisi* ile yine Kastamonu'da yayınlanan *Doğrusöz Gazetesi*'nin 23 Ağustos

¹⁵³ *İlgas Dergisi*, Ağustos 1936, S: 5, s. 1.

¹⁵⁴ Mustafa Eski, *Hüsni Açıksöz'ün Makaleleri*, Önder Matbaası, Ankara, 2008, s. 6.

1938 tarihli nüshasında da geziyle ilgili ayrıntılı bilgilere yer vererek, dönemin sosyal yapısını ve halkın Atatürk'e olan saygı ve sevgisini aktarmıştır. Öyleki Atatürk'ün Kastamonu'yu onore ettiği Ağustos ayının sonunda günümüzde yayınlanan Kastamonu yerel gazeteleri de, o güne dair anıları sayfalarına kaleme almadan geçmezler. Aynı şekilde halk tarafından da Atatürk'ün Kastamonu'ya gelişleri Ağustos ayının sonunda bir dizi etkinliklerle kutlanır.

Atatürk'ün Kastamonu seyahati o dönemin Kastamonu yerel – mahalli basını tarafından yakından izlenmiş olup tümüyle okurlara nakledilmiştir. Türk basın tarihi içerisinde özel bir yeri olan Kastamonu yerel basını bu ziyaret esnasında kılık kıyafette gerçekleştirilecek olan düzenlemeleri savunan bir tutum sergileyerek, ülke geneline duyurulmasında aktif rol oynamıştır.

3.4.1. Atatürk'ün Çankırı'ya Gelişleri

Mustafa Kemal Atatürk Ankara'dan 23 Ağustos 1925 Pazar günü sabahı yanında Nuri Conker, Fuat Bulca, Tevfik, Rûsûhi ve Muzaffer Beylerle Muhafız Kıtası Komutanı İsmail Hakkı ve Cumhurbaşkanlığı Özel Kalemli Lütfi Beylerle Kastamonu'ya doğru hareket etmişlerdir¹⁵⁵. Ankara'nın Ravli bucağından sonra Kalecik ilçesinde tüm hazırlıklar yapılmış ve coşkulu bir karşılama gerçekleştirilmiştir. Belediye üyeleri ve halkın bir kesimi bu kısa ziyaretin ardından Mustafa Kemal ve yanındaki heyeti uğurlamışlardır¹⁵⁶.

Atatürk ve heyeti, Çankırı iline doğru yaklaştıklarında, Çankırı heyeti tarafından karşılanmışlardır. Heyetin başında Halk Partisi temsilcisi Müftü Efendi ve Belediye Başkanı Cemal Bey ile ilin mebusları vardı. Atatürk, burada otomobilinden başı açık olarak inmiş, ancak elinde bir panama şapkası taşımıştır. Bu durum Atatürk'ün şapkayı halka ilk gösterişidir. Onu başı açık görenler de feslerini ve kalpaklarını çıkarmışlardır. Atatürk Çankırı'da bulunduğu sırada konuşmalarının ana temasını uygarlık, ilerleme ve şapka oluşturmuştur¹⁵⁷. Daha sonra Atatürk yanındakilerle beraber Çankırı'dan ayrılarak Ilgaz'a doğru hareket etmiştir.

¹⁵⁵ Mustafa Selim İmece, *Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Gezileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975, s. 15.

¹⁵⁶ Uluğ, *a.g.e.*, s. 130.

¹⁵⁷ Ayten Sezer Arıç, *Atatürk Türkiye'sinde Kılık Kıyafette Çağdaşlaşma*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007, s. 53.

3.4.2. Atatürk'ün Kastamonu'ya Gelişleri

Günümüzde Çankırı iline bağlı olan Ilgaz ilçesinin halkı Atatürk'ü yol üstünde karşılamak için beklemişlerdir. Atatürk karşılamaya gelenleri selamlamış olup, toplanan halkın arasından bir kişi “*Emin olunuz ki, Paşa Hazretleri, istiklal ve namus uğrunda kurban olanların gözleri açık gitmemiştir. Sağ kalanlar huzur ve mutluluklarından kuşku duymuyor. İsteklerimizi dinleyen bir hükümet var. Geleceğimizden kesinlikle eminiz. Çünkü, kısa bir sürede demiryolları, bankalar ve sanayi alanında gösterilen gelişme meydandadır. Bunlara hep Cumhuriyetin verimliliği sayesinde ve mutluluğunda eriştiğimiz için Cumhuriyeti bize sağlayan zati alileri, milletin ruhu ve kalbi gibidir*” diyerek halk “Yaşasın Cumhuriyet” nidalarıyla sevinç gösterilerinde bulunmuşlardır¹⁵⁸.

Atatürk'ün Kastamonu'ya gelişlerindeki heyetin içinde olan Hüsnü Açıksöz, “Atatürk, başında bir panama şapkası ile indi. Yanında Kütahya mebusu Nuri ve Rize mebusu Fuat'ta vardı. Atatürk bizim sıranın yanına gelince başından şapkayı çıkardı. Biz birbirimize baktık. Vali Fatin başından kalpağı çıkararak selamladı. Bizde hemen kalpaklarımızı feslerimizi ellerimize aldık ve başlarımızı eğdik. Öyle zannediyorum ki Türkiye'de şapka ile ilk defa selamlaşmak bize nasip oluyordu.”¹⁵⁹ diyerek Atatürk'ün Kastamonu'ya girişi ve karşılaştığı manzarayı aktarmıştır.

1925 yılı 22 Ağustos tarihli Açıksöz Gazetesi'nde Atatürk'ün Kastamonu'ya gelişinden önce yapılan ön hazırlıklar şu başlık altında duyurulmuştur. “*Büyük Ulu, Müncimiz ve Milletin Göz Bebeği Reis-i Cumhuriyetimiz Gazi Paşa yarın şehrimizi teşrif edeceklerdir.*

Muhterem ve mübeccel misafirimizi istikbal için muhtelif cemiyetlere mensup heyetler yarın Beş Değirmene kadar gideceklerdir. Şehrimizin muhtelif mahallerinde on ikiyi müteceviz tak-ı zafer yapılmıştır. Esnaflar ve Cemiyetler tarafından kurbanlar kesilecek ve bu suretle muhterem ve mübeccel misafirimize medyûn olduğumuz deyn-i şükrân edâ edilecektir. Gazi Terzi Mehmet Emin Ağa'nın konağında misafir olacaktır”¹⁶⁰

1925 yılı 23 Ağustos tarihli Açıksöz Gazetesi'nde Kastamonu vilayetinde Atatürk'ü karşılamak ve misafir etmek üzere yapılan hazırlıklar “Büyük Halâskârimiz ve Mübeccel Misafirimiz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bugün şehrimizde

¹⁵⁸ İmece, a.g.e., s. 16.

¹⁵⁹ *Ilgaz Dergisi*, Ağustos 1936, S: 5, s. 3.

¹⁶⁰ *Açıksöz Gazetesi*, 22 Ağustos 1925, S: 1440, s. 1.

bulunacaklardır”¹⁶¹ başlığı altında şu şekilde okuyuculara duyurulmuştur:

“Reis-i Cumhur Hazretlerini istikbâl için tefrik edilen heyetler bugün sekiz otomobil ile vilâyet hududuna müteveccihen hareket ettiler. Gazi'nin esbâb-ı istirahati için bütün istihzârât ikmal edilmiştir. Dün şehrimize Halâskârımızı istikbâl için muhtelif kazalardan heyetler gelmiştir.

Büyük Halâskârımız, Türk Yurdu'nu canlandıran Gazimiz Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin şehrimizi teşrifleri haberi şehrimizde azim bir sürûr tevliid etmiş ve muhterem misafirimizi istikbâl için dünden beri şehrimizde çok büyük bir faaliyet başlamıştır.

Bir taraftan şehrimizin muhtelif mahallâtında ezcümle Gazi Paşa Hazretleri'nin geçeceği yerlerde müteaddit tâk-ı zaferler inşa edilmiş ve diğer taraftan Gazi'nin, şehrimizde misafir kalacakları müddet zarfında esbab-ı istirahatlerini temin için muhtelif cemiyetler ve esnaf heyetleri murahasaları tarafından faaliyette bulunulmuştur. Dün akşam geç vakte ve bugün öğleye kadar yapılan faaliyet neticesinde Olukbaşı'ndan itibaren Kız Orta Mektebi, Köprü Üstü, Halk Fırkası Caddesi ve Tekke Altı'ndan Hükümet Dairesi'ne giden yolda bir çok tezyidat icra edilmiş ve Halk Fırkası, Türk Ocağı, Belediye, Semerciler Esnafı, Yemenciler Esnafı, Hükümet, Tütün İhisarı İdaresi vesâire cemiyetlerden olmak üzere bu yol üzerinde on adedi müteceviz tâk-ı zafer inşa edilmiştir.

Bundan maâda bu yol üzerindeki mektepler ile evlerden bir çokları çam dalları ve Bayraklarla tezyin edilmiştir”¹⁶²

Özellikle de Atatürk'ün Kastamonu'da ikamet edeceği konakta hummalı çalışmalar yapılmış, en ince ayrıntılar düşünülmüş ve bu çalışmalar Açığsöz Gazetesi'ne şöyle yansımıştır:

“Muhterem ve Mübeccel misafirimizin şehrimizde buldukları müddet zarfında ikametlerine tahsis edilen Olukbaşı'ndaki Terzi Emin Ağa'nın köşkünde ise suret-i mahsusada birçok tedâbir ittihâz edilmiş ve Konağın bahçesine dahi çiçeklerden mürekkep mükemmel bir kameriye de yapılmıştır.

Konağın mükemmelen tefrişinden maâda Gazi Hazretleri'nin banyo vesaire yapabilmelerini temin için odalarından birisine banyo ve duşlar vaz edilmiştir.

Velhasıl konakta Gazi Reis-i Cumhuriyetimizin ve dâhi misafirimizin her türlü esbâb-ı istirahatleri mükemmelen temin edilmiştir.”¹⁶³

Ayrıca Açığsöz Gazetesi Atatürk'ü karşılamak için Kastamonu girişine giden ve İstikbal Heyeti olarak bilinen heyetteki kişilerle ilgili de bilgiler vermiştir:

“Gazi Paşa Hâzretlerini istikbâl için dünkü nüshamızda yazmış olduğumuz ve cümle mebuslarımız Fuat, Ali Rıza Beylerle Valimiz Fatin, Halk Fırkası nâmına Mutemet Hüsnü, Vilâyet Heyet-i müteşebbisesinden sahib-i imtiyaz Ahmet Hamdi, Kâza Heyet-i müteşebbisesinden Çorukzâde Hilmi, Tatlızâde Emin Beyler, Türk Ocağı'ndan Yusuf Ziya, Burhaneddin, Hulûsi Beyler, Muallimler Birliğinden Hâcer ve Lâtife Hanımlarla Sabri Cemil, Halit ve Sail Beyler, Belediye Heyeti ve Ticaret Odası Reisiyle Encümen-i Vilâyet Azalarından Ahmet ve Sabri, Tayyare Cemiyeti'nden Reis Lütü ve Almanca

¹⁶¹ Açığsöz Gazetesi, 23 Ağustos 1925, S: 1441, s. 1.

¹⁶² Açığsöz Gazetesi, 23 Ağustos 1925, S: 1441, s. 1.

¹⁶³ Açığsöz Gazetesi, 23 Ağustos 1925, S: 1441, s. 1.

Muallimi Cemal Beyler, matbuattan gazetemiz müdürü Hüsnü ve Cumhuriyet muharriri Zeki Cemal Beyler sekiz otomobilde oldukları halde Ilgaz Tepesi'ne müteveccihen şehrimizden hareket etmişlerdir.

İstikbâl heyeti Gazi Paşa Hazretlerini Kastamonu hududunda istikbâl ettikten sonra Gazi ile birlikte süratle şehrimize avdet edecekler ve aaleb-i ihtimâl ikindiye doğru şehrimizde bulunacaklardır.

Gazi Hazretleri evvela Hükümet Konağı'nda bir müddet istirahat ettikten sonra Olukbaşı'nda ihzar edilen konağa azimet ederek geceyi orada geçireceklerdir.

Gazimiz ve Büyük Halâskârımız şerefine yarın akşam Belediye tarafından muhterem misafirimizin ikamet buyuracakları Terzi Emin Ağa'nın Konağı'nda mükemmel bir ziyafet keşide edilecektir.

Reis-i Cumhur Hâzretlerini şehrimizi ziyaret ederek kazalarına ayrıca davet etmek üzere Taşköprü, İnebolu, Daday, Araç, Tosya, Safranbolu, Cide kâzâlarından dün yedi heyet şehrimize gelmişlerdir. Aldığımız malumata göre aynı suretle diğer kazalardan da bir çok heyetler şehrimize gelmek üzere hareket etmişlerdir”¹⁶⁴

Yine aynı gazetede Atatürk'ün Kastamonu'ya gerçekleştireceği ziyaretten dolayı duyulan memnuniyeti ve mutluluğu belirten “Hoş Geldin” başlıklı yazı da aynen şöyledir:

“Hoş geldin Ulu Gazi!

Altı yıldır senin yolunu bekleyen, senin nurlu yüzünü gözleyen hasretzede Kastamonu şehri, bugün sevgilisine kavuşan bir âşık gibi mes'ut ve handân oldu.

Erzurum ve Sivas ufuklarında doğarak az zamanda bütün Türkiye Vatanı'nı ışıtan ve ona hayat ve ruh veren ey muazzam güneş, bugün Kastamonu şehri senin saâdetli ve şetaretli şûlelerinle aydınlandı.

Kastamonu seviniyor, gurbetteki annesine kavuşan küçük yavrular gibi şetâret ve saâdet içinde gülüyor ve senin nurlar saçan berrak yüzüne bakıp bakıp seni öpmek, seni bağrına basmak istiyor.

Altı yıl evvel bütün Türk Vatanı gibi Onun parlak simasını da kaplayan menhûs ve kesif bulutlar, senin nurlu ve kakhâr ellerinle yırtıldı. Kastamonu o halâskâr eli bugün hürmetle öpmek ve onu öpüp öpüp başına koymak istiyor.

Ulu Gazi!

Huzurunuz kalplerimizden kopup gelen samimi heyecanların, yüksek muhabbetlerin tatlı lerzeleriyle çıkıyoruz.

O umulmaz saadetlere birdenbire kavuşan hicranzede gözlerimizden sevinç yaşları aktırıyor, sinirlerimizde saadetli titreyişler hissediyoruz. Bu heyecan arasında, bu hürmet ve muhabbetli telâkki esnasında vukuu tabî olan kusurlarımızı affedin.

Bakınız, Büyük ve Ulvî Dâhî!

Sizin bir bakışınız bizim kırk yıllık görüşümüzden daha keskindir. Bu tarihî ve eski şehrin ne sevimli bir şetâret var. Beş altı sene evveline gelinceye kadar hiç güldürülmeyen, zulmün, i-tisafın pençesinde dâima Halâskârına intizar eden bu elemdîde şehir bakınız Gazi Hazretleri ne kadar mes'ut ve ne kadar neşeli. Bu neşeyi, bu şetâreti ona sen bahşettin. O, bunu unutmayacak, her hatırayı bîaman bir savletiyle silen zamanın kakhâr ve unutturucu eli bu hâtıraya gelince tevakkuf edecek, beş on asır sonra da Kastamonu'nun aziz halkı yine senin nâmını bugünkü gibi takdis edecek ve teşrif günün, bu şehir için bir yevm-i mahsus olacaktır.

Büyük Dâhî!

Birçok oğulları tarafından terk ve hayatından kat-i ümit edilen Türk Vatanı'nı halâsa ve hayata ulaştıran şefik ve kudretli elinizi öpebildiğimiz için biz, kendimizi Allah'ın en bahtiyar kullarından addediyoruz.

¹⁶⁴ Açıksoz Gazetesi, 23 Ağustos 1925, S: 1441, s. 1.

Bize pek büyük bir tevazuyla bu saadeti bahşeden Aziz Gazi!

Yillardan beri senin azimkâr ve mübârek gözlerine bakabilmek, senin sevimli sözlerini işitebilmek ve nihayet kurtarıcı ellerini öpebilmek için çarpınan Kastamonu'nun saf, nezih halkı, nihayet bu sâadete kavuştu.

Belki biz çok söyleyemiyoruz, belki bu muhabbetli heyecanı bizi buna muktedir etmiyor. Fakat Ulu Dâhî! Sen, bizim kalplerimizin içini görebilir ve okuyabilirsin. Bakınız Kastamonu'nun saf ve samimi gönlünde sizin muhabbetinizden başka bir şey var mı?

Kalplerimiz senin hürmetin ve sevgin ile dolu. Bu sürûrlü anda yazdığımız yazıda, söylediğimiz sözlerde, el titretmemek, gönüllerimiz çarpmamak mümkün mü? Bunu elbette görüyorsunuz.

Onun için Aziz Gazi!

Naciz Kastamonu şehri büyük misâfirini bağrına basarken hissedeceği heyecandan mütevellit noksanlarımızı affedin!

Sizin huzurunuzla birçok noksanlarla çıktığımızı biliyoruz. Fakat her şeyin derinliğini gören nazarlarınızı kalbimize dkiniz, göreceksiniz ki Kastamonu her şeyden evvel size kalbini takdim ediyor.

Hoş geldin Mübeccel Reisimiz!

Kastamonu 'yu me'sud ve bahtiyar ettin!'¹⁶⁵

Yukarıda Açıksöz Gazetesi'nde yer verilen "Büyük Halaskarımız ve Mübeccel Misafirimiz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bugün şehrimizde bulunacaklardır" başlıklı yazı ile "Hoş Geldin" baş makalesiyle neşredilen yazılara bakıldığında Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya duyulan sevgi ve saygının Kastamonulularca ne derece büyük ve ehemmiyetli olduğu görülecektir.

Nihayetinde Ilgaz Yolu'nda Atatürk'ü karşılayan heyetten biri olan milletvekili Ali Rıza Bey ile kısa bir konuşma yaptıktan sonra Kastamonu Valisi Fatin Bey heyette bulunanları Atatürk'e tanıtmıştır. Ancak, bu sırada istenmeyen bir kaza olmuştur. Heyette bulunan Lütfi Bey bir kaza sonucu yaralanınca Atatürk bizatihi kendileriyle ilgilenmiştir. Lütfi Bey'in baygınlığı geçinceye kadar da yanından ayrılmamıştır. Bu ilgi ve yakınlık orada bulunanları duygulandırmıştır¹⁶⁶.

Yaşanılan bu gelişmeyi Açıksöz Gazetesi "Dünki Müessif Kaza" başlığı altında sayfalarına şöyle taşımıştır: "Paşa Hazretlerinin bu hareketi bütün heyet ile istikbal için bulunan hazirun üzerinde çok büyük bir tesir icra etmiş ve Gazi Hazretlerine olan minnettarlık bir kat daha tezayüd etmiştir¹⁶⁷.

Atatürk Kastamonu merkeze yaklaştıkça ilçelerden gelen heyetler Atatürk'ün arkasında bulunan kabileye katılmışlardır. Kastamonu'da halk kentin girişinden başlayarak Hükümet Konağı'na kadar iki kilometrelik alanın iki tarafını hınca hınc doldurmuşlardır. Atatürk, beyaz panama şapkası ile otomobilinden görüldükten sonra

¹⁶⁵ Açıksöz Gazetesi, 23 Ağustos 1925, S: 1441, s. 1.

¹⁶⁶ Baytimur, Demircioğlu, Çelikoğlu, a.g.e., s. 36.

¹⁶⁷ Açıksöz Gazetesi, 24 Ağustos 1925, S: 1442, s. 2.

inmiş, yazılı kemerlerin altından başı açık olarak geçmiştir. Onu gören Kastamonu halkı da başında ne olursa olsun çıkararak Atatürk'ü selamlamışlardır¹⁶⁸.

Açıksöz Gazetesi Atatürk'ün giydiği kıyafetleri “Beyaz renkli panama şapkası, kül tonlu gezi kıyafeti, vapur dumanını andıran gözlük, bej rengindeki eldivenler...” şeklinde sıralayarak okurlarına nakletmiştir¹⁶⁹.

Kastamonu ili hiç olmadığı kadar o gece aydınlatılmış, Türk Ocağı tarafından fener alayı düzenlenmiştir. Bu alay o geceyi Terzi Mehmet Emin Ağa'nın evinde geçiren Atatürk'ün kaldığı konağın önüne kadar gelmiş, burada yöresel oyunlar bilhassa Atatürk'ün de dikkatini çeken Sepetçioğlu Oyunu oynanmış, “Yaşasın Gazimiz” diye bağırarak halkı gören Atatürk de oyun ve eğlenceleri halkın arasına karışarak izlemiştir¹⁷⁰.

Açıksöz Gazetesi 24 Ağustos 1925 tarihli nüshasında Atatürk'ün gelişini “Kastamonu ’muzun Büyük ve Halaskar misafiri, Türk Milletinin Büyük Müncisi Reis-i Cumhuriyet Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri dün şehrimizi teşrif buyurdular.

Reis-i Cumhuriyet Hazretleri, dün sabah Ankara'dan hareket ederek, öğleyin Çankırı'ya gelmişler ve öğle yemeğini tenavül ettikten sonra, Ilgaz'daki İstikbal Heyeti ile birlikte, dün akşam şehrimize muvasalat buyurmuşlardır. Paşa Hazretlerini, yollarda bütün köylüler alkışlamışlar ve buğday başaklarından armalar hediye etmişlerdir. Muhterem Misafirimiz, dün gece halk tarafından, ikamet buyurdıkları konak önünde yapılan eğlenceleri halkın arasına girerek seyir etmiş, halkın tezahüratından fevkalade memnun ve mütehassis olmuşlardır”¹⁷¹ başlığıyla duyurmuştur.

Aynı yazının devamında “Türk Milleti'nin Büyük Hâlıkârı Reis-i Cumhuriyet Gazi Hazretleri dün akşam şehrimize buyurmuşlardır.

Gazi Paşa Hazretleri'nin şehrimize teşriflerini bayram gibi bekleyen Kastamonu halkı daha sabahleyin erkenden ferç ferç Gazi Paşa Hazretleri'nin geçecekleri yollara dolmaya başlamıştır. Bu suretle, şehirden yarım saat mesafede olan Olukbaşı, Kız Orta Mektep Önü, Halk Fırkası, Tekke Altı'ndan Hükümet Dairesi'ne kadar olan cadde baştan başa mektep öğrencileri, esnaf ve halk ile dolmuştur. Bilhassa Paşa Hazretleri'nin geçecekleri cadde üstüne inşa edilen yirmiyi

¹⁶⁸ Uluğ, a.g.e., s. 132.

¹⁶⁹ Mine Özgür, “Bu Serpuşun İsmine Şapka Denir”, *Serpuş Gazetesi*, 1 Ağustos 2013.

¹⁷⁰ İmece, a.g.e., s. 18.

¹⁷¹ *Açıksöz Gazetesi*, 24 Ağustos 1925, S: 1442, s. 1.

*mütecaviz takın etrafı ve köprü başları hıncahınç dolmuş ve bütün Kastamonu halkı Türk Milleti'ne yeniden bir ruh veren büyük Reis-i Cumhuriyonu arzı tazimat için beklemeye başlamıştır*¹⁷² şeklinde yazarak Atatürk'ün gelmesini bekleyen halkın heyecanını yansıtmıştır.

Kastamonu'nun o dönemde yayınlanan diğer yerel gazetesi Kastamonu Gazetesi de "Muazzam ve Mübeccel Reis-i Cumhuriyumuz Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, Kastamonu'muzu teşrif buyurdular"¹⁷³. başlığıyla Atatürk'ün Kastamonu'ya gelişini duyurmuştur.

"Bu günkü günde Kastamonulular cidden mesut ve bahtiyardırlar!"¹⁷⁴ şeklinde devam eden yazının içeriğinde Atatürk'ün Kastamonu'ya teşriflerinden duyulan mutluluk anlatılmıştır.

Fotoğraf 3: Atatürk'ün Kastamonu'ya Girişi

Kaynak: <http://www.kastamonu.gov.tr/ataturkun-kastamonuya-gelisi-sapka-ve-kiyafet-devrimi>.

¹⁷² *Açıksöz Gazetesi*, 24 Ağustos 1925, S: 1442, s. 1.

¹⁷³ *Kastamonu Gazetesi*, 25 Ağustos 1925, S: 2612, s. 1.

¹⁷⁴ *Kastamonu Gazetesi*, 25 Ağustos 1925, S: 2612, s. 1.

3.4.2.1 Atatürk'ün Askeri Kışlayı Ziyareti

24 Ağustos 1925 günü, Atatürk'ün istirahati için kendisine tahsis edilen Terzi Mehmet Emin Ağa'nın konağında öğle saatlerine kadar dinlenmiştir. Öğleden sonra yanında bulunan Ali Rıza, Fuat, Nuri, Talat, Ziya ve Miralay Alaattin Beylerle beraber Askeri Kışla'ya gitmiş ve askeri burada teftiş etmiştir. Atatürk Kışla'ya giderken üzerine askerî üniforma giymiş, göğsüne de İstiklâl Madalyası takmıştır. Askerlere çeşitli şekillerde talim yaptırılmıştır¹⁷⁵.

Bu durum Açığsöz Gazetesi'ne "Gazi Paşa Diyor ki: Bir Türk Dünyaya Bedeldir" başlığı ve "Gazi Paşa'nın Hitabelerinden; "Memleketimiz ziraat memleketi olacaktır. Bu da makine ile olacaktır", "Fikrimiz, kıyafetlerimiz tepeden tırnağa kadar medeni olacaktır" alt başlığı altında aynen şöyle yansımıştır: "*Muhterem ve Mübeccel Misafirimiz Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri dün öğleye kadar istirahat buyurmuşlardır. Çankırı ve Kastamonu mebuslarıyla Vali ve Belediye Reisi, Ordu, Kolordu Kumandanlarının ziyaretlerini kabul etmiştir. Öğleden sonra tanzim edilen program mucibince Paşa Hazretleri saat üçte Kışlaya müteveccihen hareket etmiştir. Gazi dün büyük askeri üniformayı labis olmuş, göğsünde istiklal madalyasını, belindeki kayışa ise kasaturasını takmıştı*

...Paşa Hazretleri Kışlaya Ordu Kumandanı Ali Sait, Kolordu Kumandanı Emin, Fıkra Kumandanı Kazım Paşalarla Çankırı ve Kastamonu mebusları ile birlikte gitmişlerdir. Kışla önüne teşrif ettikten sonra Sanayi muzikası tarafından Reis-i Cumhur Marşı terennüm edilmiş, Paşa Hazretleri bu esnada makineli tüfek kıtasını teftiş etmişlerdir. Paşa Hazretleri her neferi iyiden iyiye tetkik etmişlerdir..."¹⁷⁶

Mustafa Kemal Paşa Askeri koğuşları teftişi sırasında bir koğuştan çıkarken "Bir Türk On Düşmana Bedeldir" ibareli tabelayı görmüş ve askere dönerek, "Öyle mi" diye sordu "Evet, Paşam" cevabı üzerine Atatürk alnını yukarı kaldırmış " Hayır bence öyle değildir. Bir Türk dünyaya bedeldir" demiştir¹⁷⁷.

Atatürk kışladan sonra hastaneye giderek ve hastaların tek tek hallerini sorarak hasbihal etmiştir. Hastane ziyaretinden sonra Atatürk Kastamonu İl Kütüphanesi'ne gitmiş, raflar da kitap görmeyince kitap alınması için 500 lira bağışta bulunarak kütüphane memuruna kitap alınması için talimat vermiştir¹⁷⁸.

¹⁷⁵ İmece, a.g.e., s. 19.

¹⁷⁶ Açığsöz Gazetesi, 25 Ağustos 1925, S: 1443, s. 1.

¹⁷⁷ İmece, a.g.e., s. 19-20.

¹⁷⁸ Mehmet Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1998, s. 282.

Fotoğraf 4: Atatürk'ün Askeri Kışlayı Ziyareti.

Kaynak: <http://www.kastamonu.gov.tr/ataturkun-kastamonuya-gelisi-sapka-ve-kiyafet-devrimi>.

3.4.2.2 Atatürk'ün Belediye Binasını Ziyareti

Atatürk, il kütüphanesini ziyaret ettikten sonra belediyeye gitmiş, burada halk tarafından coşkulu tezahüratlarla karşılanmıştır. Halk, kütüphane ve belediye arasındaki yolları doldurmuştu. Atatürk, belediyeye varışında binanın girişindeki merdivenlerin üstünde halkı selamlamışlardır. Atatürk, burada Halk Fırkası ve belediyede bulunan heyetleri kabul etmiştir. Kastamonu ahalisinin gösterdiği içten sevgi gösterilerinden dolayı Kastamonu halkını temsil eden Kastamonu Belediye Başkanına teşekkürlerini sunmuş olup, halka iletmesini rica etmiştir¹⁷⁹.

Bundan sonra, Atatürk, Kastamonu vilayetinin ilçeleri olan Araç, Daday, Devrekani, İnebolu, Safranbolu, Taşköprü ve Tosya'dan gelen ilçe heyetlerini kabul etmiştir. Heyetlerle her ilçenin genel durumu, çiftçilik veya ormanlar hakkında bilgi edinmiş, ihtiyaçlarını sormuştur¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Baytimur, Demircioğlu, Çelikoğlu, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁸⁰ İmece, *a.g.e.*, s. 22.

Heyetlerle konuşmasının bir kısmında genç fikirlerden konu açılmıştır. Bu konu hakkında Atatürk'ün düşüncesi Açığsöz Gazetesi'ne şöyle yansımıştır: "Milletin hakiki emelleri, nokta-i nazarı budur."¹⁸¹ diyerek genç fikirlere önem vermiş ve gençlerin milli ilerlemenin sağlanması noktasında genç düşüncelerin vazgeçilmez olduğunu vurgulamıştır.

Bu konuşmalardan sonra, Atatürk Kastamonu ilçelerinden olan İnebolu, Devrekani ve Daday'dan gelen heyetlerinin ısrarlı talepleri sonucu ilçelerine geleceğine söz vermiştir. Bu arada Kastamonu esnafıyla da görüşen Atatürk, bir süre sohbet ettikten sonra terzi esnafından birine dönerek "Düz şalvarlı elbiseler mi yoksa bu son beynelmilel kıyafet mi?" diye sormuştur. Terzi de şu şekilde cevap vermiştir: "Beynelmilel..." Bu durum üzerine Atatürk şu sözleri sarf etmiştir: "İşte görüyorsunuz ya bu elbiseler ucuzdur, basittir, aynı elbiseden bir de kumaş serpuş yaparsınız"¹⁸² diyerek Kastamonu'da şapka inkılabının yapılacağıın ilk işaretlerinden birini vermiştir.

Atatürk, burada yaptığı görüşmelerin sonrasında Açığsöz Gazetesi'nin 25 Ağustos 1925 tarihli nüshasının "Gazi'nin Hitabesi" başlığının altına da yansımış olan fes, sarık ve takke ile görüşlerini şöyle açıklamıştır:

"...İşte içinde takke, üzerinde âbânî sarık, fes... Bunların hepsinin ayrı ayrı parası ecnebilere gidiyor. Bunu söylemekten maksadım şudur: 'Biz her nokta-i nazardan medenî insan olmalıyız. Acılar gördük, bunun sebebi dünyanın vaziyetini anlamadığımız içindir. Fikrimiz, zihniyetimiz medenî olacaktır. Şunun, bunun sözüne ehemmiyet vermeyeceğiz. Medeni olacağız. Bununla ifihar edeceğiz'
Bütün Türk ve İslâm Âlemine bakınız. Zihinlerini ve fikirlerini medeniyetin emrettiği şümûl ve teâlîye uyamadıklarından ne büyük felâketler ve ızdıraplar içindedirler. Bizim de şimdîye kadar geri kalmamız ve en nihayet son felâket çamuruna batışımız bundandır. Beş - altı sene içinde kendimizi kurtarmıştık. Bu, zihniyetimizdeki tebeddüldendir. Artık duramayız. Behemehal ileri gideceğiz. Geriye ise hiç gidemeyiz. Çünkü ileri gitmeye mecburuz.
*Millet vazihân bilmelidir, medeniyet öyle kuvvetli bir ateştir ki ona bigâne olanları yakar ve mahveder. İçinde bulunduğumuz âile-i medeniyede lâyük olduğumuz mevkiyi bulacak ve onu muhafaza ve ilân edeceğiz. Refah, saadet ve insanlık bundadır..."*¹⁸³

¹⁸¹ Açığsöz Gazetesi, 25 Ağustos 1925, S: 1443, s. 1.

¹⁸² Eski, Atatürk'ün Kastamonu Gezisi, s.21.

¹⁸³ Açığsöz Gazetesi, 25 Ağustos 1925, S: 1443, s. 1.

Fotoğraf 5: Atatürk, Ziyaret Ettiği Belediye Binasından Çıkarken.

Kaynak: <http://www.kastamonu.gov.tr/ataturkun-kastamonuya-gelisi-sapka-ve-kiyafet-devrimi>.

3.4.2.3 Atatürk'ün Hükümet Binasını Ziyareti

Atatürk Kastamonu Belediye Binası'ndan ayrılıp, Hükümet Konağı'na doğru yol alırken, halk yolda tezahüratlar içinde Atatürk'e sevgi ve saygı gösterisinde bulunmuşlardır. Yine Atatürk Hükümet Konağı'nın girişinde halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Daha sonra Atatürk, Hükümet Konağı'na girerek valinin odasında savcı ve yargıçlar başta olmak üzere memurları, lise müdürü ve öğretmenlerini huzurunda kabul etmiştir. Buradaki heyetlerden vilayetin durumu ve sorunlarıyla ilgili bilgiler edinmiştir¹⁸⁴.

Açıksöz Gazetesi Atatürk'ün Hükümet Binası'nı ziyaretini "Gazi Hükümet Dairesinde" başlığı altında vererek izlenimlerini şöyle yansıtmıştır: "Gazi Hazretleri Belediyede ve Hükümet Dairesi'ndeki merasimde başı açık olup, bütün heyetler ile memurlar ve sarıklılar bilhassa Müftü Efendi Hazretleri, Gazi'nin yanına başı açık girmişlerdir"¹⁸⁵

Burada kabul ettiği heyetlerden birinde Müftü Efendi ile karşılaşmış, Müftü Efendi, Atatürk'ün karşısında sarığını çıkarmış başını açmıştır. Burada Atatürk, müftüye kisvenin geçmişini sormuştur. Müftü de Atatürk'e dönerek kisvenin tarihçesini ve cübbenin ne amaçla ve kimler tarafından giyildiğini açıklamıştır. Rivayete göre ateşe inananlardan satın alınan hayvan, malikine süt vermezse o adam ateşe inananın görünüşüne girecektir söyleminden söz etmiştir¹⁸⁶.

¹⁸⁴ İmece, a.g.e., s. 26.

¹⁸⁵ Açıksöz Gazetesi, 25 Ağustos 1925, S: 1443, s. 1.

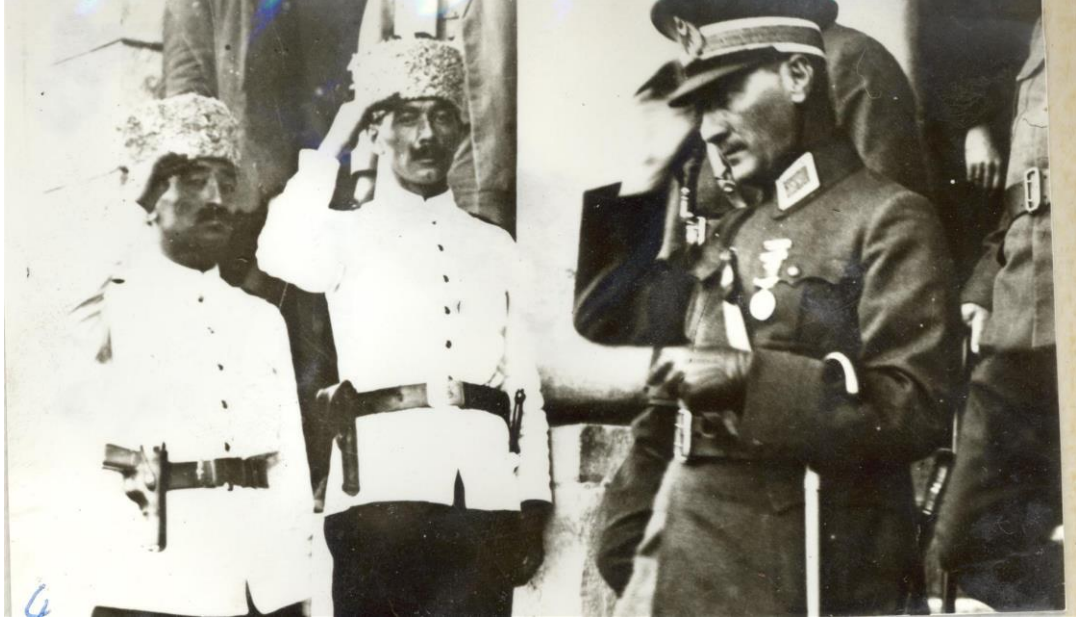
¹⁸⁶ Eski, Atatürk'ün Kastamonu Gezisi, s. 22.

Müftü Efendi'nin sözlerini dikkatle dinleyen Atatürk, orada bulunan heyetlere teker teker teşekkür ederek Hükümet Konağı'ndan ayrılmıştır. Konağında bir süre dinlendikten sonra da Kastamonu'nun İnebolu ilçesine doğru gitmek üzere yola çıkmışlardır¹⁸⁷.

Atatürk'ün İnebolu'ya hareket ettiği gün, Kastamonu'da şehrin merkezi olan Nasrullah Köprüsü'nde tellallar halkı şapka yapılan yerlere davet etmeye başlamışlardır. O zamanlarda şapkanın biçimi hakkında halkın ve bu işle uğraşan terzilerin hiçbir bilgisi yoktu. Ancak, Atatürk'ün İnebolu'dan dönüşüne kadar şehirde tam şapka olmasa da bir günde ona benzeyen yüzlerce şapka dikilmiştir¹⁸⁸. Bu durum halkın Atatürk'e bağlılığının ne derece yüksek olduğunu göstermektedir.

Nitekim Hüsnü Açıksöz de anılarında "*Atatürk'ün Kastamonu'ya geldiği gün şapkalı kimse yoktu, ertesi gün terzilerin hepsi şapka yapmaya başladılar. Manifaturacılar da kaput bezi kalmamıştı, bu bezler şapka oluyordu. Kenarları bir türlü dik durmayan bu şapkalar şapkaya benzemiyordu. Fakat ne olursa olsun artık fes tarihe karışmıştı. O şapka giyerken biz fes giyemezdik. Tam olmasa da her halde ve hemen ona benzeyecektik*"¹⁸⁹ diyerek halkın Atatürk'e benzemek için ne kadar çaba sarfettiğini gözler önüne sermiştir.

Fotoğraf 6: Atatürk, Ziyaret Ettiği Hükümet Binasından Çıkarken.

Kaynak: <http://www.kastamonu.gov.tr/ataturkun-kastamonuya-gelisi-sapka-ve-kiyafet-devrimi>.

¹⁸⁷ İmece, a.g.e., s. 27.

¹⁸⁸ Niyazi Ahmet Banoğlu, *Yayınlanmamış Belgelerle Atatürk Siyasi ve Özel Hayatı-İlkeleri*, Gözen Yayınları, İstanbul, 1981, s. 261.

¹⁸⁹ *İlgas Dergisi*, Ağustos 1936, S: 5, s. 3.

Açıksöz Gazetesi Atatürk'ün 24 Ağustos 1925 Pazartesi günkü temaslarını 25 Ağustos 1925 tarihli nüshasında "Gazi Paşa Diyor ki: Bir Türk Dünyaya Bedeldir."¹⁹⁰ başlığı altında kısaca şöyle aktarmıştır: "*Muhterem Misafirimiz Reis-i Cumhuriyet Hazretleri dün öğleden sonra kışlada askeri teftiş etmişler badehu Memleket Hastanesi ile Kütüphaneyi ziyaret ederek Memleket Kütüphanesine 500 lira teberru etmişlerdir. Paşa Hazretleri akşam belediyede bütün heyetlerin ziyaretlerini kabul etmişler ve hükümet dairesinde en ufak memura kadar görüşmüşlerdir. Muhterem Reis-i Cumhuriyetimiz bu sabah İnebolu'ya müteveccihen şehrimizden hareket buyurmuşlardır*"¹⁹¹ Ayrıca, Atatürk'ün şahsına gerçekleştirilen etkinlikleri de aynı gazete aynı nüshada "Dün Geceki Tezarühat" başlığı altında şu şekilde aktarmıştır: "*Dün gece şehrimizde askerinin, mekteplilerin ve halkın iştirakiyle büyük bir fener alayı tertip edilmiş ve kışladan hareket eden alay Olukbaşı'ndaki Gazi Paşa Hazretleri'nin konağına kadar gitmiştir. Paşa Hazretleri'nin konağının önünde fevkalade tezahürat yapılmış, rakkaslar icra edilmiştir*"¹⁹²

3.4.3. Atatürk'ün İnebolu'ya Gelişleri

Atatürk ve yanındaki heyet 25 Ağustos 1925 Salı günü İnebolu'ya doğru yola çıkmıştır. Atatürk'ün geçtiği güzergah üzerinde bulunan halk Atatürk'ü coşkulu sevinç gösterileriyle karşılayıp, gideceği yere uğurlamışlardır. Atatürk yol üstünde Ecevit ve Küre'de mola vermiş burada halkla bir süre sohbet etmiştir. Daha sonra yoluna devam ederek, akşam üstü İnebolu'ya gelmiş ve burada onu halk coşkulu bir şekilde karşılamıştır¹⁹³.

Atatürk İnebolu yoluna doğru hareket ederken yanında bulunan Nuri Conker ve Fuat Bulca'ya şunları söylemiştir: "*Ne iyi ettik de bu geziye çıktık. Kastamonulular, İnebolulular bizi o kadar ağırlıyor, konukseverlik gösteriyorlar ki, biz bunların altından nasıl kalkarız, bilmem? Ben, memleketimizin her tarafını görmüştüm. Fakat bu havaliyi bilmiyordum. Halkımızın candan davet ve kabulleri ruhumu ve günlümümü sevinç içinde bırakmaktadır*"¹⁹⁴ diyerek seyahatten duyduğu memnuniyeti dile getiriyordu.

İnebolu ilçesi girişinde bulunan mevkide kendisini selamlamak için bekleyen halk bütün hazırlıkları yapmış "Safa Geldiniz Gazi Paşa; Hakimiyet Bila Kaydı Şart

¹⁹⁰ Açıksöz Gazetesi, 25 Ağustos 1925, S: 1443, s. 1.

¹⁹¹ Açıksöz Gazetesi, 25 Ağustos 1925, S: 1443, s. 1.

¹⁹² Açıksöz Gazetesi, 25 Ağustos 1925, S: 1443, s. 1.

¹⁹³ Özcan, a.g.m., s. 1286.

¹⁹⁴ İmece, a.g.e., s. 29.

Milletindir”, “Yaşa Bizi Kurtaran Gazi; Birlik ve Beraberlikten Kuvvet Doğar”, “Sen Emrettin! Biz Beraber Yaptık Ey Büyük Gazi”, “Büyük Kurtarıcımız Sen Çok Yaşa”, “Büyük Halaskar Teşrifinizle Bizi Sevince, Şevk ve Heyecana Gark Ettiniz. Sağolunuz” vb. süslü pankartlar hazırlanmıştır. Nihayet Atatürk, ilçenin girişinde sevgi seliyle halk tarafından karşılanmış, Atatürk de otomobilinden inip, halkı başı açık bir şekilde selamlamışlardır¹⁹⁵.

Açıksöz Gazetesi'nin 26 Ağustos 1925 tarihli nüshasında Atatürk'ün İnebolu'ya gelişlerini “Gazi Paşa Hazretleri İnebolu'da” başlığı altında “*Halaskar Reis-i Cumhuriyetimiz İnebolu'da fevkaledere surette istikbâl edilmiş ve şehre gelirken yirmi bir pare top inhitat edilerek kurbanlar kesilmiştir. Paşa Hazretleri Belediye Reisi Hüseyin Bey'in Konağında misafir edilmiştir.*

Gazi Paşa Hazretleri dün maiyet-i devletlerinde Kütahya Mebusu Nuri, Rize Mebusu Fuat, Kastamonu Mebusları Ali Rıza, Mehmet Fuat, Riyaset-i Cumhuriyet-i Başkatibi Tevfik, Seryaver Rûsuhi, Ordu Müfettişi Ali Said, Kolordu Kumandanı Emin, Fırkai Kumandanı Kazım Paşa Hazarati ve Kastamonu Valisi Fatin ve Ankara Polis Müdürü Dilaver Beyler bulunduğu halde zeval-i saat yedide İnebolu'ya teşrif buyurmuşlardır”¹⁹⁶ diyerek sayfalarında yer vermiştir.

Öte yandan, Açıksöz Gazetesi Atatürk'ün şehirlerine gelişlerini “Büyük Bayram” başlığı altında “*Üç gündür şehrimizde saadetli bir bayram yapılıyor. Şimdiye kadar Kastamonu hiç bir vakit böyle sürur ve neşe içerisinde kalmadı. Gazi Hazretleri'nin muvasalatından evvel güzelleşmeye başlayan şehrimiz üç gündür bir çiçek manzarasını arz ediyor. Çarşı ve kışladan Olukbaşı'na kadar dört kilometrelik caddeden sarf-ı nazar en ücra yerlere varıncaya kadar bütün evlerde kırmızı bayraklar temevvüç ediyor”¹⁹⁷ diyerek Kastamonu'da bir bayram havasının yaşandığını okuyucularına aksetmiştir.*

3.4.3.1 Atatürk'ün İnebolu Belediye Binasını Ziyareti

Atatürk kendisine tahsis edilen konakta 26 Ağustos 1925 günü öğleye kadar istirahat etmişlerdir. Dinlendikten sonra öğle saatlerinde mareşal üniformasını ve subay şapkasını giyerek halkın “Yaşasın Gazimiz” nidaları ve alkışları arasında belediye binasına buyurmuşlardır. Belediye binası girişinde İnebolu Belediye Başkanı

¹⁹⁵ Nazmi Eğdirici, *Atatürk'ün Kılık Kıyafet – Şapka Devrimi ve İnebolu*, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara, 2002, s. 26-27.

¹⁹⁶ *Açıksöz Gazetesi*, 26 Ağustos 1925, S: 1444, s. 1.

¹⁹⁷ *Açıksöz Gazetesi*, 26 Ağustos 1925, S: 1444, s. 1.

ve Belediye Meclis Üyeleri, Halk Fırkası, Türk Ocağı, Ticaret Odası, esnaf kuruluşları, öğretmenler ve Milli Mücadele Dönemi'nde karaya yaklaşmayan gemilerden gelen cephaneleri alarak güvenli yerlere götüren Kayıkçılar Loncası temsilcileri tarafından karşılanmıştır¹⁹⁸.

Atatürk, bir süre İnebolu Belediye Başkanı'nın makam odasında kalmış, ilk önce Belediye Başkanı ve meclis üyelerini, daha sonra Halk Fırkası ve Ticaret Odası heyetlerini huzurunda kabul ederek başta ekonomik durum olmak üzere İnebolu'nun genel durumu ile belediye çalışmaları hakkında bilgiler edinmişti¹⁹⁹.

Atatürk, Halk Fırkası ve Ticaret Odası Heyetlerini kabul ettikten sonra Türk Ocağı heyetini davet etmişti. Atatürk Türk Ocağı Başkanı'na dönerek üye sayısını sormakla beraber gençlerin nasıl çalıştığını sormuştur. Türk Ocağı Başkanı Şükrü Bey şöyle cevap vermiştir; *“İnebolu'da 1919 yılında İnebolu Ticaret İdadisi talebeleri ve diğer gençler tarafından şimdi belediye binası olan eski medrese de İnebolu Gençler Birliği kurulmuş; bir direniş teşkilatı olan bu birliğin gizli faaliyeti, Kastamonu ve İnebolu bölgesinde Ulusal Mücadele'nin hizmetkârı olan yararlı cemiyetlerin şubelerinin kuruluşlarında aktif rol oynayan Topçu Yüzbaşı Osman Nuri Bey tarafından haber alınmış, Yüzbaşı Osman Nuri Bey'in teşvikleriyle de İnebolu Gençler Birliği'ne; eski İttihat Terakki Binasının tahsisi temin edilmiş, bina kirası da birlik kurucu üye ve gençlerince ödenerek İnebolu Gençler Mahfeli namı altında faaliyetine bu binada devam etmişti. Sonra Türk Ocağı'na intikal eden İnebolu Gençler Mahfeli, İstiklâl Savaşı'nda Kastamonu ve civarı ile Karadeniz şehirlerine her türlü faaliyeti ile örnek olmuştur. Türk Ocağı olarak şimdi bu çatı altında iyiye, doğruya ve ileriye ve yüksek bir medeniyete ulaşma yolunda çalışmalarımızı sürdürmekte, daima birbirimize saygılı, bağlı olarak sosyal işler, müzik, spor ve edebi kollarda faaliyetlerimizi yürütmekteyiz. Ocağın oldukça zengin, edebi, içtimai, tarihi, millî eserlere sahip bir kütüphanesi de mevcuttur. Sosyal faaliyetlerimiz; ocağımız salonunda sahnede temsil edilen piyesler gençlerimizce hazırlanmakta ve oynanmakta; kadınlı ve erkekli halkımıza, hatta köylülerimize sunulmakta, onların ilgi ve takdirlerini kazanmaktadır.*

*Ve eğer ocağımıza teşrif eder, bizleri onurlandırırırsanız bize en büyük desteği vermiş olursunuz.”*²⁰⁰ diyerek konuşmalarını sonlandırmıştır. Konuşmaya dikkatle dinleyen Atatürk Türk Ocağı'na geleceğinin sözünü vermiştir.

¹⁹⁸ Baytimur, Demircioğlu, Çelikoğlu, a.g.e., s. 57.

¹⁹⁹ Eğdirici, a.g.e., s. 29.

²⁰⁰ Eğdirici, a.g.e., s. 30-31.

Daha sonra esnaf temsilcileri ile görüşüp kazançları ve dileklerini dinlemişlerdir. Ayrıca, o zamanlarda bucak olan şimdilerde ise Kastamonu'ya bağlı ilçe olan Abana ve Çatalzeytin'den gelen heyetleri kabul etmiş sorunlarını dinlemiştir. Atatürk, burada özellikle Kayıkçılar Loncası'na yakın alaka göstermiştir. Kayıkçıların ellerini teker teker sıkmıştır. Atatürk "Sizin hizmetlerinizi, öteden beri takdir ederim. Her zaman, her koşulda yurt emrinde bulunacağınıza inanıyorum. Yaptığınız hizmetleri hiç unutamiyorum." demiş, onlarda karşılık olarak şöyle cevap vermişlerdir: "Yurdumuz ve milletimiz için her zaman aynı şevk ve gayretle çalışacağız; yalnız siz emrediniz..."²⁰¹ Atatürk heyetlerle görüşmelerini bitirdikten sonra İnebolu Hükümet Konağı'na doğru hareket etmişlerdir.

Atatürk'ün İnebolu Belediye Binasını ziyareti ve burada kurduğu temaslar, Açıksöz Gazetesi'nin 27 Ağustos 1925 tarihli nüshasında "Muhterem ve Mübeccel Reis-i Cumhurbaşumuz İnebolu'da" başlığı ile "Gazi Paşa Hazretleri dün İnebolu'da Belediye Dairesi'nde muallimlerin, Türk Ocağı ile diğer heyetlerin ziyaretlerini kabul etmiştir. Badehû hükümet dairisini teşrif etmiştir."²⁰² alt başlığı altında yer almıştır.

3. 4. 3. 2 Atatürk'ün İnebolu Hükümet Binasını Ziyareti

Hükümet Konağı'na doğru yol alırken çarşı, sokak ve caddelerde bekleyen halk Atatürk'ü görünce sevinç gösterilerinde bulunmuşlardır. Atatürk, Hükümet Konağı'na teşriflerinde kaymakam ve memurlar başları açık şekilde Atatürk'ü karşılamışlardır²⁰³. Atatürk Hükümet Konağı'nda kendisi için hazırlanan odada bir müddet dinlenmiştir

Atatürk dinlendikten sonra başta kaymakam olmak üzere diğer memurları huzurunda kabul etmiştir. Daire başkanları, hakim, savcı, malmüdürü, tapu ve nüfus memurlarından çeşitli bilgiler edinmiştir. Doktorlar heyetini kabul ettikten sonra, kız ve erkek okul öğretmenlerini kabul etmiş, köy okullarının durumunun az olduğunu öğrenince Yatılı Köy Okulları'nın kurulmasını tavsiye etmiştir²⁰⁴.

Atatürk Hükümet Konağı balkonunun denize bakan tarafına çıktığında kayıkçıların söyledikleri yöreye ait olan "Heyemolo" türküsünü dinlemiş ve oyununu da izlemişlerdir. Atatürk elinde panama şapkasıyla akşam üzeri yaya olarak ilçede bir gezinti yapmıştır. Kendisi şerefine gece düzenlenen fener alayından ve oynanan yöresel oyunlardan çok etkilenmiştir²⁰⁵.

²⁰¹ Baytimur, Demircioğlu, Çelikoğlu, *a.g.e.*, s. 58.

²⁰² *Açıksöz Gazetesi*, 27 Ağustos 1925, S: 1445, s. 1.

²⁰³ Eğdirici, *a.g.e.*, s. 35.

²⁰⁴ Eğdirici, *a.g.e.*, s. 45.

²⁰⁵ Uluğ, *a.g.e.*, s. 136.

Atatürk'ü şapka ile gören halk artık şapkayı garipsememeye başlamıştır. Öyleki vakit kaybetmeden bir yerlerden şapka edinmenin bir yolunu arıyorlardı. Gece, düzenlenen bir dizi etkinlik sırasında Atatürk, halkın içine karışarak bir konuşma tertip etmiştir: “*Ben şimdiye kadar millet ve memleket hayrına ne gibi hamlelere, inkılaplar yapmış isem hep böyle halkımızla temas ederek, onların ilgi ve sevgilerinden, gösterdikleri samimiyetten kuvvet ve ilham alarak yaptım. Hedefimiz, gayemiz hep millet ve memleketimizin selameti, mutluluğu ve ilerlemesidir.*”²⁰⁶ şeklinde açıklamalarda bulunmuş olup, kendisi için ikame edilen konağa dinlenmek üzere geçmişlerdir.

3.4.3.3 Atatürk'ün İnebolu Türk Ocağı'nı Ziyareti

Yukarıda değinildiği gibi 26 Ağustos 1925 günü, Atatürk'ün İnebolu Belediye Binası'nı ziyareti esnasında görüşmeye gelen Türk Ocağı Heyeti tarafından Atatürk'e ocağa gelmeleri konusunda davet iletilmişti. Atatürk'te bu daveti geri çevirmemiş ve 27 Ağustos 1925 tarihinde İnebolu Türk Ocağı'na teşrif etmişlerdir.

Atatürk ve yanındakiler Türk Ocağı'nın salonunda yerlerini aldıktan sonra, Türk Ocağı ve İnebolu halkını temsil eden o sıralar Hukuk Fakültesi öğrencisi ve aynı zamanda Türk Ocağı üyelerinden olan Mustafa Selim İmece, Atatürk'ten izin alarak kalabalığa ve Atatürk huzurunda şu şekilde coşkulu bir konuşma gerçekleştirmiştir:

“Türk münevverlerinin ve gençliğinin mâbedi irfanı olan, şuuru milletimizi ihyaya uğraşan Ocağımıza teşrifinizle sevinç ve saadetlerimizi arturdunuz.

Sevgili Gazi;

Büyük asil ve necip milletimizi, mübarek vatanımızı düşmanların savletinden, taaruzundan kurtardıktan, bugünkü ilim ve medeniyet asrında, iş ve iktisat dünyasında mesut ve müreffeh olmak ve yaşayabilmek için, mazinin sakin mirası seyyiati ve milletimiz için daima felâketi ve tehlikeyi mucib olan her nevi geri teşkilât ve müessesati da kaldırdıktan sonra; Türk milletini maddeten, manen ve iktisaden terakki ve tekâmüle sevk edebilmek üzere en doğru ve en kısa feyz ve itilâ, servet ve refah yollarını da gösteriyorsunuz.

Ey Büyük Gazi;

Dünyanın seyrü tekâmülü pek müthiş ve seri adımlarla devam ederken asırlardan beri Türk vatanını ve Türk milletini idare edenler, bizi ihmal etmişler, memleketimizi zulmet ve cehalet içerisinde bırakmışlar bizi medeniyetin ışığından mahrum etmişlerdir. Sevgili yurdumuz, masum halkımız şimdiye kadar başkaları hesabına çalıştırılmış, onun bitmez tükenmez ve usanmak bilmez gayret ve mesaisi muhtelif vesile ve hilelerle daima istismar olunmuştur. XX. asırda Avrupa ve Amerika milletleri terakkiye ve refaha doğru yürür, bu uğurda tam bir serbest faaliyet ve harekete mazhar olurken maateessüf milletimizin birçok sahalarda teşebbüs ve yaratıcı kudret ve kabiliyetlerini öldüren, mahveden ve onu kötürüm hale sokan dinî, İçtimâî ve efsanevî amiller, çok şükür dâhiyane azminiz ve iradenizle zirüzeber oldu. Yıkıldı. Biz de insanız, biz de medeniyetin her türlü saadet ve refah vasıtalarına ulaşmak ve hatta onları geçmek isteriz ve nitekim geçeceğiz. Sizin

²⁰⁶ Önder, a.g.e., s. 283.

kudreti dahiyeniz, azim ve cesaretiniz, biz gençler için en büyük bir kuvvet ve medarı teşviktir. Yaşamak için çalışmak, kazanmak nasıl tabii bir vakıa ise aile-i beynelmilel içinde her surette mevkimizi almak için behemehal medeni, İctimai ve İktisadi bütün çarelere başvurmak mecburiyetindeyiz”²⁰⁷

M. Selim İmece'nin bu konuşması Atatürk tarafından takdirle karşılanmış olup, salonda bulunan halk tarafından coşkulu bir şekilde alkışlanmıştır.

Fotoğraf 7: Atatürk İnebolu'daki Türk Ocağı Binasına Giderken.

Kaynak: <http://www.kastamonu.gov.tr/ataturkun-kastamonuya-gelisi-sapka-ve-kiyafet-devrimi>.

3.4.3.4. Atatürk'ün Şapka Nutku

Atatürk bu konuşmaya karşılık hem İnebolu hem Kastamonu hem de Türkiye'de gerçekleştirilen Türk İnkılapları için tarihi bir gün olan 27 Ağustos 1925 Perşembe günü saat 16.00 civarında Kastamonu yerel gazetelerine de yansımış olan “Kılık Kıyafet ve Şapka Nutku”na başlamıştır:

“Hanım ve Bey Arkadaşlarım;

Bana huzur-u nezihanenizde söz söylemek fırsatını bahsettiğinizden çok bahtiyarım. Bunun için size suret-i mahsusa da teşekkür ederim. Derakap ilâve etmeliyim ki, İnebolu'nun muhterem halkı beni çok samimi kabul etti. Hakkımda kalbî tezahüratta bulundu. Bunun bizde tevliid ettiği memnuniyet hislerini Belediye Dairesinde ve Hükümet Konağı'nda bilvesile söylemiştim. Fakat burada, huzurunuzda bir defa daha bu memnuniyetimi ve samimi teşekküratımı ifade etmek benim için çok zevkli bir vazifedir. Müsaadenizle onu izah edeyim:

²⁰⁷ İmece, a.g.e., s. 58-60.

Arkadaşlar,

Ben sevgili memleketimizin bütün aksamını gezdim, gördüm. Bütün vatandaşlarımızın büyük kitlelerine yakından temas ettim. Bütün bu candan temaslarım bize bıraktığı seyahatimiz hatıratını hürmetle yad ve tezkâr ederken, beyan etmeliyim ki bu havalide, Çankırı ve Kastamonu havalisinde ilk defa olarak seyahat ediyorum.

Samimi Arkadaşlar:

Bu havaliyi yakından görmek benim için mukaddes bir emel halinde idi. Bu emel şüphesiz memleket ve millet vezaifini vukufla ifa nokta-i nazarından aynı zamanda bir vazife idi. Onun için vilâyet namına Ankara'ya gelen heyet-i muhteremenin vuku bulan davetine memnuniyetle derhal icabet ettim...²⁰⁸

Görüleceği üzere, Atatürk konuşmasının başında bu bölgeyi görmeyi çok arzu ettiğini, nihayetinde bu bölgeye ilk kez geldiğini burada kendilerine duyulan hürmet karşısında duyulduğunu belirterek tarihi konuşmasına şöyle devam etmiştir:

“Efendiler!

Bu hitâb münasebetiyle ufak bir noktayı tekrar edeyim. Efendiler dediğim zaman başka yerde olduğu gibi burada da bunun medlulü hanımefendiler ve beyefendiler.

Efendiler

Seyahatim ne isabet oldu. Vasi ormanlarıyla müteaddit, mütenevvi madenleriyle Türkiye Cumhuriyeti'nin en mühim servet menbâlarını ihtiva eden bu mıntıkayı yakından görmek benim için ne kadar istifadeli oldu. Fakat çok yüksek sadâ ile ifade etmeliyim ki bundan daha çok ve daha kıymetli istifadebahş olan, bu mıntika halkına yakından temas etmek oldu. Bütün meşhudatım her nokta-i nazarım beni çok bahtiyar etmiştir.

Çankırı'dan Kastamonu'ya, Ankara'dan İnebolu'ya kadar bütün üç yüz elli kilometrelik güzergâhta ve bugün burada samimi huzurlarıyla şerefyap olduğum muhterem İnebolulularda gördüğüm tenvir yüksek zihniyet ve inkişaf derecesi cidden iftihara şâyestedir. Cidden ehemmiyetle zikre şâyestedir. Güzel kalpli kardeşler: Bu bariz hakikatin aksini iddia edenlerin de mevcudiyetini düşündükçe müteellim oluyorum. Bu gibiler millete, milletin istidadına, milletin yüksek âmâline ne kadar bîgânedirler. Bu gibiler kendi gafletlerini umumi zannetmek amikâsındadırlar. Kendi dar zihniyetlerini vâhid-i kıyâsi tutarak milleti her türlü terakkiden her türlü yüksek teceddütten mahrum etmeğe kalkışırlar. Milletin medeniyet ve insanlık yolundaki uzun hâtvelerini durdurmak için âdeta çırpınırlar. Fakat o gibiler niçin düşünmüyorlar ki, buna artık imkân kalmamıştır.

Ey milletini seven ve memleketini, milleti için hayatını fedadan çekinmemiş bulunan kıymetli vatandaşlar!

Hep beraber bütün cihana sarıh ifade edelim ki, bunca inkılâbatın şuurlu kahramanı olan bu millet medeniyet güneşinin bütün hararetini almıştır. Şüphe etmeğe mahal var mıdır ki, bu hararetin füyûzâtı elbette emrivaki halinde mütecellî olacak fışkıracaktır.

Muhterem Arkadaşlar!

Gerçi çok kısa bir zamanda seri ve kesif denilecek kadar siyâsî, idari, içtimaî inkılâblar yaptık. Bu yaptıklarımızın sürat ve kesafetinden ancak memnuniyetle ve bahtiyarlıkla bahs olunabilir. Çünkü bu böyle olmasaydı kurtuluş ihtimali tehlikeye düşebilirdi...²⁰⁹

Atatürk bu bölümde de Milli Mücadele'nin kazanıldığını ancak, inkılapların hızlıca ve zamanında yapılmaması durumunda kurtuluşun tehlikeye girebileceğini belirtmiştir. Devamında da toplumsal inkılaplardan biri olan kılık kıyafet konusundaki

²⁰⁸ *Açıksöz Gazetesi*, 30 Ağustos 1925, S: 1447, s. 1; *Kastamonu Gazetesi*, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 1.

²⁰⁹ *Açıksöz Gazetesi*, 30 Ağustos 1925, S: 1447, s. 1; *Kastamonu Gazetesi*, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 1.

ana temayı oluşturan başlıkla ilgili görüşlerini açıklamıştır.

“...Efendiler!

Türkiye Cumhuriyeti’ni tesis eden Türk halkı medenîdir. Tarihte medenîdir, hakikatte medenîdir. Fakat ben sizin öz kardeşiniz, arkadaşınız, babanız gibi haber vermeye mecburum ki medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı fikriyle, zihniyetiyle medenî olduğunu ispat ve izhar etmek mecburiyetindedir. Medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı aile hayatı ile yaşayış tarzı ile medenî olduğunu göstermek mecburiyetindedir. Velhasıl medeniyim diyen Türkiye’nin, hakikaten medenî olan halkı baştan aşağıya kadar vaz-ı haricîsiyle dahi medenî ve mütekâmil insan olduğunu fiilen göstermeye mecburdurlar. Bu son sözlerimi çok vazih ifade etmeliyimki, bütün memleket ve cihan ne demek istediğimi sühûletle anlasın. Bu izahımı heyet-i aliyyenize, heyet-i umumiyeye bir sualle tevcihle yapmak istiyorum.

Soruyorum:

Bizim kıyafetimiz millî midir?...

Bizim kıyafetimiz medenî ve beynelmilel midir?...

Size iştirak ediyorum. Hayır hayır tabirini mazur görünüz. Altı kaval üstü şeşhane diye ifade olunabilecek bir kıyafet, ne millîdir ve ne de beynelmileldir. O halde kıyafetsiz bir millet, bu olur mu?

Arkadaşlar! Böyle tavsif olunmağa razı mısınız?...

Çok kıymetli bir cevheri çamurla sıvayarak enzâr-ı âleme göstermekte mana var mıdır? Ve bu çamurun içinde cevher gizlidir. Fakat anlayamıyorsunuz demek musîb midir? Cevheri gösterebilmek için çamuru atmak elzemdir, tabîidir. Cevherin muhafazası için bir muhafaza yapmak lâzımsa onu altından veya platinden yapmak icab etmez mi? Bu kadar açık bir hakikat karşısında tereddüt caiz midir? Bizi tereddüde sevk edenler varsa onların humk ve belâhetine hüknetmekte hâlâ mı tereddüt edeceğiz?

Arkadaşlar,

Turan kıyafetini araştırıp ihya eylemeğe mahal yoktur. Medenî ve beynelmilel kıyafet bizim için çok cevherli, milletimiz için lâyık bir kıyafettir. Onu iktisa edeceğiz. Ayakta iskarpin veya fotin, bacakta pantolon, yelek, gömlek, kravat, yakalık, ceket ve bittabi bunların mütemmimi olmak üzere başta siperi şemli serpuş.

Bunu çok açık söylemek isterim, bu serpuşun ismine şapka denir...”²¹⁰

Kastamonu Gazetesi bu tarihi nutku 8 Eylül 1925 tarihli nüshasında “Gazi Hazretleri’nin İnebolu, Daday’a Teşriflerinde ve Şehrimizde Türk Ocağı’nda ve Cumhuriyet Halk Fırkasında İrâd Buyurdıkları Nutuk”²¹¹ başlığı altında ayrıntılı bir şekilde yer vermiştir. Açıksöz Gazetesi de 30 Ağustos 1925 tarihli nüshasında Atatürk’ün tarihi nutkunu “Gazi’nin İnebolu’daki Nutku” başlığı altında alt başlıkta şöyle özetlemiştir: “Halaskar Reis-i Cumhurbaşumuz İnebolu’da hayat-ı içtimayemizde büyük inkılap yapacak bir nutuk irad ettiler.” ve devamında “Gazi Paşa diyor ki bizim kıyafetimiz beynelmilel midir? Milli midir? Bu olur mu? Kıymetli bir cevheri çamurla sıvayarak enzâr-ı âleme gösterebilmekte mâna var mıdır? Cevheri gösterebilmek için çamuru atmak elzemdir ve tabîidir. Medeni ve beynelmilel kıyafet bizim için çok cevherli, Milletimiz için layık bir kıyafettir. Yunan serpuşu olan fesi giymek caiz olur da şapka giymek neden caiz olmaz, Bizans Papazlarının, Yahudi Hahamlarının kisve-i

²¹⁰ Açıksöz Gazetesi, 30 Ağustos 1925, S: 1447, s. 1; Kastamonu Gazetesi, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 1.

²¹¹ Kastamonu Gazetesi, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 1.

mahsusası olan cübbeyi ne vakit ve ne için, nasıl giydiler?

*Refika-i nisvanımızda bizim gibi müdrük ve mütefekkir insanlardır. Onlar yüzlerini cihana gösterebilirler ve gözüyle cihanı dikkatle görebilirler. Bunda korkulacak bir şey yoktur*²¹² diyerek bu tarihi nutku okuyucularına aktarmıştır.

Yukarıda bir bölümüne yer verilen Şapka Nutku ile Atatürk, şapkayı tanıtarak şapkanın yani kılık kıyafet düzenlemesinin neden gerekli olduğunu halka açıklamıştır. Bu nutuk yurdun dört bir tarafında yayımlanan gazeteleri etkilemiş, gazetelerin bir çoğu bu nutka yer vermiştir. Özellikle de Kastamonu basını ev sahibi olma sıfatıyla da ayrıca önem atfetmiş, sayfalarında en ince ayrıntıyı kaçırmayacak derecede yer vermiştir.

Atatürk'ün bu nutku sonlandırmasının ardından yanındakilere “artık bu iş olmuştur.” diyerek Vali Fatin Bey, Kastamonu'ya mümkün olduğunca çabuk giderek gönüllü olanlara, temin edebildikleri şapkaları giymeleri için teşvik ve tavsiyelerde bulunmasını rica etmişti²¹³. İleride de görülecektir ki gerçekten de Atatürk'ün Kastamonu'ya dönüşlerinde kendisini karşılayanlar şapka giymiş olacaktırlar. Daha Atatürk Kastamonu'dayken şapka bulma çabasına girişmiş olan Kastamonu ahalisi de Atatürk'ün yanında yer aldıklarını ispatlamış olacaktırlar.

Atatürk, halkın coşkun sevinçleriyle kabul edilen bu nutuktan sonra, ilçe sokaklarında kısa bir gezinti yaptı. İnebolulu kayıkçıların kısa bir deniz gezintisi yapma teklifini kabul ederek İnebolu kıyı kesiminde de kısa bir gezinti düzenlemiştir. Atatürk 28 Ağustos 1925 günü sabahında elinde panama şapkasıyla halkı selamlayarak İnebolu'dan ayrılmıştır²¹⁴.

3.4.4. Atatürk'ün Kastamonu'ya Dönüşleri

İnebolu'dan ayrılan Atatürk bir başka güzergah üzerinden Kastamonu yolu üzerinde Devrekani'ye uğramıştır. Burada köylüler tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Burada köylülerle çiftçilikle ilgili sorunlar konuşulmuştur. Yeni yöntemlerin ziraatte ve tarımda uygulanabileceği üzerine konuşmalar yapılmıştır. Daha sonra Atatürk'ün yanında bulunan milletvekillerinden Mehmet Müftüoğlu'nun Devrekani'deki çiftliğinde bir süre dinlendikten sonra, Kastamonu'ya doğru yol alınmıştır²¹⁵.

²¹² *Açıksöz Gazetesi*, 30 Ağustos 1925, S: 1447, s. 1.

²¹³ Duran, *a.g.m.*, s. 72.

²¹⁴ Mahmut Goloğlu, *Devrimler ve Tepkileri (1924-1930)*, Başnur Matbaası, Ankara, 1972, s. 142-143.

²¹⁵ Eski, *Atatürk'ün Kastamonu Gezisi*, s. 42.

Atatürk, 28 Ağustos 1925 gününün akşamında Kastamonu'ya dönmüşlerdir. Atatürk'ü karşılamak üzere toplanan ahalinin büyük bir bölümünü memurlar oluşturmaktaydı²¹⁶. Burada dikkat çeken bir gelişme olmuştur. Karşılamaya gelen memurların hemen hemen hepsinin ellerinde şapkalar mevcuttu.

Atatürk'ün yanında Kastamonu ziyaretine katılan gazeteciler, bu olayda şaşkınlıklarını gizleyememişler ve şöyle bildirmişlerdir:

*“İnebolu'dan Kastamonu'ya avdetimizde, hepimiz büyük bir değişiklik karşısında kaldık. İnebolu'ya giderken memurlar ve halk fesli, sarıklı veya kalpaklı idi; avdette karşılamaya gelen bütün memurlar, öğretmenler ve halktan bazıları Atatürk'ün başındakine benzer şapkalar giymişlerdi; onu reveranslarla karşıyorlardı; peçeli bıraktığımız kadınlarımız peçelerini açmışlardı. Aynı zamanda o güne kadar alaturka işleyen kuledaki saat alafranga kültürüne uygun olmuştu.”*²¹⁷

Öyleki 1938 yılında Kastamonu'da yayınlanan bir diğer gazete olan Doğrusöz Gazetesi'nde Atatürk'ün Kastamonu ziyaret anılarını anlatan Hüsnü Açıksöz İnebolu'dan Kastamonu'ya döndüklerinde karşılaştıkları manzarayı şöyle anlatmaktadır:

*“Atatürk'ün bu seferki istikbali çok enteresan olmuştur. Büyük Ata'yı İnebolu yolunda karşılayanların hemen hemen hepsi şapkalı idi. Hele kadınların coşkunca ve candan selamlayışları bütün gözleri yaşartmıştı. Yüzü mütecaviz köylü ve halk kadını: 'Ahdimiz vardı, paşa oğlumuz ayaklarınızı öpecektik' diye Ata'nın ayaklarına kapanmak istemişlerdir. Büyük misafir bu samimi tezahürden çok memnun kalmışlardır”*²¹⁸. Atatürk daha sonra otomobiline binerek Kastamonu merkeze gelmişler ve kendileri için ikame edilen konağa geçmişlerdir.

Bu olay Açıksöz Gazetesi'nin 29 Ağustos 1925 tarihli nüshasında “Gazi Paşa Şehrimizde” başlığı altında şöyle yer almıştır: *“Muhterem Reis-i Cumhuriyetimiz Gazi Paşa Hazretleri dün akşam İnebolu'dan şehrimize avdet buyurmuşlardır. Reis-i Cumhuriyetimiz Hazretleri'ni istikbal için kışla önünde toplanan yüzü mütecaviz kadın grup halinde 'ahdimiz vardı ayağınızı öpecektik' diye Gazi'nin ayağına kapandılar. Dün gece Türk Ocağı, Gazi Paşa şerefine bir fener alayı tertip etti. Paşa Hazretleri bugün Taşköprü'ye yarın Daday'a azimet edeceklerdir”*²¹⁹

²¹⁶ Baytimur, Demircioğlu, Çelikoğlu, a.g.e., s. 85.

²¹⁷ Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, C: I, İstanbul, 1973, s. 266.

²¹⁸ Eski, Hüsnü Açıksöz'ün Makaleleri, s. 233; *Doğrusöz Gazetesi*, 23 Ağustos 1938, S:130, s.3.

²¹⁹ *Açıksöz Gazetesi*, 29 Ağustos 1925, S: 1446, s. 1.

Atatürk'ü İnebolu'dan dönüşlerinde halk şapkayla karşılamıştı. O dönemde pek de bulunmayan şapkayı halk terzilerin geceli gündüzlü çalışmasıyla temin edebilmişlerdi. Atatürk'ün Kastamonu'ya geldiğinde elindeki şapkayı gören Kastamonulu terziler gördükleri kadarıyla şapka imal etmeye başlamışlar ve Atatürk'ün dönüşüne kadar yetiştirmişlerdir²²⁰.

Geceyi halk konağın etrafında fener alayı düzenleyerek Atatürk'e sevinç gösterilerinde bulunmuşlardır. Hüsnü Açıksöz Ağustos 1936 tarih 5 sayılı Ilgas Kastamonu Halkevi'nin Kültür Dergisi'nde "Atatürk'ün Kastamonu'ya Gelişi Hatıraları" başlıklı yazısında "O hafta Kastamonu'nun gözüne hiç uyku girmedi, sabahtan akşama kadar her sokakta hatta her evde Atatürk şenliği vardı. Çalgılar, sazlar, gülmeler, katılmalar, kıyametler kopuyordu. Geceleri Kastamonu sanki yekpare bir saz salonu haline geliyordu. Kastamonu Olukbaşı Caddesi bir tek adam almayacak kadar tıklım tıklım doluyor ve binlerle halkın alkışları Kastamonu'nun şen semasını çınlatıyordu"²²¹ diyerek Kastamonu'daki yaşananları anlatıyordu.

Bazı heyetler Kastamonu'ya dönen Gazi'nin ikamet ettiği konağa gelerek Atatürk'ü ziyarette bulunmuşlardır. Heyet üyeleri Atatürk'ü Kastamonu Türk Ocağı'na, Öğretmenler Birliği ve Halk Fırkası'na davet etmişlerdir. Atatürk fırsat buldukça geleceklerinin sözünü vermiş olup, heyet üyeleri ile Atatürk arasında gerçekleştirilen konuların başında inkılaplar olmak üzere ülkenin genel durumu görüşülmüştür²²².

Açıksöz Gazetesi'nde "Bu Sabahki Ziyaret" başlıklı yazıda "Türk Ocağı, Muallimler Birliği ve Halk Fırkası heyetleri bu sabah Gazi Paşa Hazretlerini konaklarında ziyaret ettiler" alt başlığı altında bu ziyaretle ilgili gelişmeleri şöyle aktarmıştır: "Bu sabah Muallimler Birliği'nden Lütfiye, Hacer, Pakize, Leman Hanımlarla, Türk Ocağı'ndan Yusuf Ziya, Burhan, Cemal, Gazetemiz Müdürü Hüsnü, Gazetemiz Sahibi İmtiyazı Hamdi ve Tatlızade Emin Beyler, Gazi Paşa Hazretleri'ni Olukbaşı'ndaki konaklarında ziyaret ederek Türk Ocağı'na, Muallimler Birliği'ne ve Halk Fırkası'na teşekkürlerini rica etmişlerdir. Paşa Hazretleri heyetin bu davetine, Pazartesi günü burada kalmaları imkanı hasıl olduğu takdirde icabet edebileceklerini beyan etmişlerdir. Reis-i Cumhuriyet Hazretleri heyet azaları ile bir saatten fazla inkılaba ve memleketin ahvaline dair görüşmüş ve muallimlere hitaben bazı tavsiyelerde

²²⁰ Mustafa Afacan, "Çocuğum Kastamonu'ya Gidiyoruz", *Serpuş Gazetesi*, 1 Ağustos 2013.

²²¹ *Ilgas Dergisi*, Ağustos 1936, S: 5, s. 4.

²²² Baytimur, Demircioğlu, Çelikoğlu, a.g.e., s. 86.

*bulunmuştur. Gazi, heyete Kastamonu'dan fevkaledede memnun olduklarını da beyan etmişlerdir*²²³

Yine Açıksöz Gazetesi'nin 29 Ağustos 1925 tarihli nüshasında "Gazi Paşa Şehrimizde" başlığı altında "Dün gece Türk Ocağı Gazi Paşa şerefine bir fener alayı tertip etti. Paşa Hazretleri bugün Taşköprü'ye, yanında Daday'a azimet edeceklerdir"²²⁴ diyerek Atatürk adına yapılan fener alayı ve Atatürk'ün gerçekleştireceği ziyaretler hakkında da bilgi vermiştir.

3.4.4.1 Atatürk'ün Taşköprü ve Daday'ı Ziyaretleri

Atatürk, heyetleri kabul edip, onlarla görüştüktan sonra daha önce ilçelerine geleceklerine dair söz verdiği Kastamonu ili Taşköprü ilçesine doğru saat:15.30'da yola koyuldu. Taşköprü halkı yaşa varol sesleriyle Atatürk'ü başı açık olarak karşılamıştır²²⁵.

Atatürk, Taşköprü'de önce Hükümet Konağı'na gelmiş, burada idarecilerden halk ile ilişkilerin sağlıklı bir şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğini ve ilçenin tapu ve nüfus işleriyle ilgili bilgiler edindikten sonra, Taşköprü Belediye Başkanlığı'na gelmiş, burada belediye başkanı ve üyelerini kabul ederek burada da belediye işleri ile ilgili görüşmelerde bulunmuştur. Sonrasında Türk Ocağı, Öğretmenler Birliği, Halk Partisi heyetleriyle çeşitli görüşmelerde bulunmuş ve akabinde Askerlik Şubesi'ne gitmiştir²²⁶. Daha sonra Atatürk halkın yoğun ilgisi arasında günü birlik ziyaretini gerçekleştirdiği Taşköprü'den ayrılarak Kastamonu'ya dönmüştür.

Ertesi gün 30 Ağustos 1925'te Atatürk yanındakilerle birlikte Kastamonu Kışlası'na gelerek burada kendisi için düzenlenen yemeğe katılmışlar, yemeğin bitmesini müteakip yanındaki heyetle birlikte Kastamonu'nun bir başka ilçesi olan Daday'a hareket etmek üzere yola çıkmışlardır²²⁷.

Daday'da ilk olarak ilçe Hükümet Konağı'na giden Atatürk önce memurları huzurunda kabul etmiş, onlardan ilçenin tarım, sanayi ve ormancılıkla ilgili bilgiler edinmiştir. Daha sonra belediye binasına geçerek Muallimler Birliği, Ziraat Odası, Türk Ocağı ve Halk Fırkası temsilcileriyle görüşmüş, onlardan ilçenin sorunlarıyla alakalı bilgiler almıştır²²⁸. Atatürk Daday'da bulunduğu sırada da Kastamonu ve

²²³ Açıksöz Gazetesi, 29 Ağustos 1925, S: 1446, s. 1.

²²⁴ Açıksöz Gazetesi, 29 Ağustos 1925, S: 1446, s. 1.

²²⁵ Eğdirici, a.g.e., s. 72.

²²⁶ İmece, a.g.e., s. 73.

²²⁷ Eğdirici, a.g.e., s. 75.

²²⁸ Eski, Atatürk'ün Kastamonu Gezisi, s. 47.

ahalisi için önem arz eden tarihi bir nutuk gerçekleştirmiştir.

Kastamonu Gazetesi'nin 8 Eylül 1925 tarihli nüshasında “Gazi Hazretleri'nin İnebolu, Daday'a Teşriflerinde ve Şehrimizde Türk Ocağı'nda ve Cumhuriyet Halk Fırkasında İrâd Buyurdıkları Nutuk” başlığı altında yer alan Atatürk'ün ‘Daday’da İrâd Buyurdıkları Nutuk²²⁹ şöyledir:

“Daday'a geldiğimden dolayı çok memnun, çok mütehassisim.

Memnun olduğum cihet doğrusunu itiraf etmek lâzım gelirse, Daday'lıların bana ve benim gibi sizi görmiyenlere tanıttıranların söyledikleri şeylerin ne kadar yanlış olduğunu anladığım içindir. Sizi, bize başka türlü anlattılar, burası adeta cehl ve taassup içindedir dediler, bugün işte görülüyor ve parlak nasiyenizde gözlerinizde görüyor ve anlıyorum ki sizi, bana anlatanlar çok bî şuur ve yalancı imiş! Ben, sizden aldığım ilhamla bugün onlara kalbimden nefret ediyorum. Benim bütün Kastamonu vilâyetinde olduğu gibi, burada da gördüğüm hakikat budur. Büyük zihniyetiniz ve dimağınız nurla doludur. Yoksa bugünkü gördüğüm şeklin bir günde meydana çıkarılmasına imkân yoktur.

Arkadaşlar,

Sizi, bize böyle tanıtan, sizi temsil edenlerden bazılarıdır. O kadar ki onlar, sizin hayatı hakikanıza biganedirler Burada gördüklerimi bütün Ankara'daki arkadaşlarıma anlatacağım ve sizin aleyhinizde söylenecek sözlere karşı sizi ve hakkınızı ben bizzat müdafaa edeceğim.

Arkadaşlar,

Memleket sizin ve ordunun kahramanlığı sayesinde kurtulmuş refah ve saadete gelmiştir. Bu yol üzerinde büyük bir emniyetle yürümek ve hakikati tespit etmek için bundan sonra da çalışmak lazımdır. Gece gündüz zaten çalışıyorsunuz, çalışınız ve hakiki şekli bütün cihana tanıtalım.

Arkadaşlar,

Sizden ayrılırken büyük bir hazzı vicdani duyuyorum. Bu hususta size çok teşekkür ederim²³⁰

Dönemin Kastamonu yerel basınına da yansıyan Atatürk'ün bu konuşmasına bakıldığında bu bölge için kendisine mutaassıp bir yer olduğunun bilgisinin verildiğini, ancak bunun asılsız olduğunu, burada da aydın insanların olduğunu ve özellikle buradaki insanların vatanın kurtuluşunda büyük vazifeler gösterdiğini ve de ülkenin bu seviyeye gelmesinde büyük emeklerinin geçtiğini aktarmıştır.

3.4.4.2 Atatürk'ün Kastamonu Nutku

Atatürk, Daday'ı ziyaret ettikten sonra Kastamonu'ya dönüş yapmış ve doğruca Kastamonu Türk Ocağı'na gitmiştir. Atatürk'ün geldiği sırada ocak binasının önü ocak üyeleri ile dolup taşmıştır. Atatürk burada ocak yöneticilerinden bilgi aldıktan sonra ocak üyelerinin Türk Milletinin kalkınmasında önderlik yapacaklarını belirttikten sonra Türk Ocağı'ndan ayrılmışlardır²³¹.

Atatürk Türk Ocağı'ndan ayrıldıktan sonra Kastamonu'da Halk Fırkası binasına gelmiş olup, burada “Kastamonu Nutku” olarak adlandırılan içinde kıyafet

²²⁹ Kastamonu Gazetesi, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 1.

²³⁰ Kastamonu Gazetesi, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 1.

²³¹ Baytimur, Demircioğlu, Çelikoğlu, a.g.e., s. 91.

meselesini de barındıran tarihi öneme sahip çok uzunca bir konuşma yapmıştır. Atatürk'ün bu konuşması Açığsöz ve Kastamonu gazetelerine de yansımıştır:

“...Efendiler ve Ey Millet,

İyi biliniz ki Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müridler, mensûplar²³² memleketi olamaz. En doğru, en hakikî tarikat “tarikat-ı medeniyedir” Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak, insan olmak için kâfidir. Rûesa-yı tarikat bu dediğim hakikati bütün vuzuhuyla idrak edecek ve kendiliklerinden derhal tekkelerini kapayacak, müridlerinin artık vasıl-ı rûst olduklarını elbette kabul edeceklerdir.

... Arkadaşlar!

Huzurunuzda muvâcehe-i millete beyan-ı teşekkür ederken hissettiğim ve gördüğüm hususatı olduğu gibi söylemeyi tarih ve vicdan karşısında vazife bilirim.

Hükümet-i Cumhuriyet'imizin bir Diyanet İşleri Riyaseti makamı vardır. Bu makama merbut müftü, hatib, imam gibi muvazzaf birçok memurları bulunmaktadır. Bu vazifedar zevatın ilimleri faziletleri derecesi malûmdur. Ancak bu yolda vazifedar olmayan birçok insanlar da görüyorum ki aynı kıyafet iktisâsında berdevamdırlar. Bu gibiler içinde çok cahil, hatta ümmî olanlarına tesadüf ettim. Bilhassa bu gibi cühelâ bazı yerlerde halkın mümessilleriymiş gibi onların önüne düşüyorlar. Halkla doğrudan doğruya temasa adeta bir inâ teşkil etmek sevdasında bulunuyorlar. Bu gibilere sormak istiyorum. Bu sıfat ve salâhiyeti kimden, nereden almışlardır.

Malûm olduğuna göre milletin mümessilleri intihâp ettikleri mebuslar ve onlardan teşekkül eden Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclisin itimadına mazhar Hükümet-i Cumhuriyedir. Birde mahallî müntabih belediye reisleri ve heyetleri vardır. Millete hatırlatmak isterim ki bu laubaliliğe müsaade etmek asla caiz değildir. Her halde sahib-i salâhiyet olmayan bu gibi kimselerin muvazzaf olan zevat ile aynı kisveyi taşımalarındaki mahzuru hükümetin nazar-ı dikkatine vaz edecekim.

Bu zemin üzerinde çok ciddi nokta-i nazarlar dermeyeranından sonra kıyafet meselesine intikal ederek buyurdular ki:

İnebolu'da ve diğer bazı yerlerde söyledim. Bugünün meselesi gibi mütalâa edilebileceğinden burada da bahsetmek istiyorum. Her milletin olduğu gibi bizim de millî bir kıyafetimiz varmış. Fakat gayr-i kabil-i inkârdır ki taşıdığımız kıyafet o değildir. Hatta millî kıyafetimizin ne olduğunu bilenler içimizde azdır bile. Meselâ karşımda kalabalığın içinde bir zat görüyorum... Başında fes, fesin üstünde bir yeşil sarık, sırtında bir mintan, onun üstünde benim sırtımdaki gibi bir ceket, daha alt tarafını göremiyorum. Şimdi bu kıyafet nedir? Medenî bir insan bu alelâcayıp kıyafete girip dünyayı kendine güldürür mü?²³³

Atatürk kıyafetle ilgili açıklamalarına şöyle devam etmiştir:

Devlet memurları bütün milletin kıyafetlerini tashih edecektir. Fen, sıhhat nokta-i nazarından amelî olmak itibarıyla, her nokta-i nazardan tecrübe edilmiş medenî kıyafet iktisâ edecektir. Bunda tereddüde mahâl yoktur. Asırlarca devam eden gafletin acı derslerini tekrarlamaya takât yoktur. Adam olduğumuzu, medenî insan olduğumuzu ispat ve izhar için icab edeni yapmakta taannüd adamlıkla kabil-i telif değildir²³⁴

Atatürk hitabının bu kısmında özellikle devlet memurlarının kılık kıyafetteki düzenlemeye öncülük etmesinin gerekliliğine işaret etmiştir.

“Arkadaşlar...

Türk Milleti çok büyük vakalarla isbat etti ki, müceddid ve inkılâpçı bir millettir. Son

²³² Atatürk'ün Kastamonu Nutku'nda geçen sözleri arasında yer alan “mesûplar” kelimesi kimilerince meczuplar olarak kullanılmaktadır. Bu konudaki tartışmaları bir yana bırakacak olursak Açığsöz Gazetesi'nde anılan kelime “mensûplar” olarak kullanılmıştır.

²³³ Açığsöz Gazetesi, 1 Eylül 1925, S: 1448, s. 1-2; Kastamonu Gazetesi, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 2.

²³⁴ Açığsöz Gazetesi, 1 Eylül 1925, S: 1448, s. 1-2; Kastamonu Gazetesi, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 2.

senelerden mukaddemde milletimiz teceddüd yolları üzerinde yürümeğe, içtimâî inkılâba teşebbüs etmemiş değildir. Fakat hakikî semereler görülemedi. Bunun sebebini araştırdınız mı? Bence işe esasından, temelinden başlanmamış olmasıdır. Bu hususta açık söyleyeyim. Bir heyet-i içtimaiye, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan mürekkeptir. Kabil midir ki kitlenin bir parçasını terakki ettirelim diğerini müsamaha edelim de kitlenin heyet-i umumiyesi mazhar-ı terakki olabilsin? Mümkün müdür ki; Bir camianın yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı semalara yükselebsin? Şüphe yok terakki adımları dediğim iki cins tarafından beraber arkadaşça atılmak ve iş, terakki ve teceddüdle birlikte kat-î merahil edilmek lâzımdır. Böyle olursa inkılâp müntic-i muvaffakiyet olur. Memnuniyetle meşhudumuz olmaktadır ki; bugünkü mişvanımız hakikî icaba takrib etmektedir. Her halde daha cesur olmak lüzumu aşikârdır.

Bazı yerlerde kadınları görüyorum ki başına bir yemeni veya peştamal veya buna mümasil bir şeyler atarak yüzünü, gözünü gizler ve yanından geçen erkeklere karşı arkasını çevirir veya yere oturarak yumulur. Bu tavrın mânâ ve medlûlü nedir?

Efendiler...

Medenî bir millet anası, millet kızı bu garip şekle, bu vahşî vaziyete girer mi? Bu hal milleti çok gülünç gösteren bir manzaradır. Derhal tashihi lâzımdır...²³⁵

Bir bölümüne yer verilen Atatürk'ün Kastamonu Nutku'nun konuşmasının büyük bir bölümünü yine kıyafet meselesi oluşturmuştur. Atatürk, medeni insanlar gibi kıyafetlerimizin olmasının gerektiğini, çağdaş bir millet olduğumuzun cümle aleme gösterilmesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Açıksöz Gazetesi'nin 1 Eylül 1925 tarihli nüshasında “Büyük Gazimizin Aziz Fikirleri Rehberimizin Şehrimize Şeref Bahşeden Tarihi Nutukları” başlığı altında “Gazi Diyorki: Meşhudatımın en kıymetli kısmı bu güzel mıntıkanın samimi halkının çok münevver ve çok geniş ve yüksek bir zihniyet sahibi olmalarıdır. Türk Milleti'nin son senelerde gösterdiği harikaların yaptığı siyasi ve içtimai inkılapların sahib-i hakikisi bizzat kendisidir”²³⁶ ve “Türbelerden, yalancı evliyalardan istimdat etmek medeni bir heyet-i içtimaiyyiye için şeyndir. İyi biliniz ki Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müridler, mensûplar memleketi olamaz. En doğru ve en hakikat tarikat tarikat-ı medeniyedir”²³⁷ başlıklarıyla Atatürk'ün tarihi nutkunu manşetten vermiş olup, Kastamonu'nun bir diğer yerel gazetesi olan Kastamonu gazetesi de “Gazi'nin Nutukları”²³⁸ başlığı altında Atatürk'ün nutkuna geniş yer ayırmıştır.

Hüsni Açıksöz Türk inkılabının en esaslılarından biri olan kılık kıyafet düzenlemesi ve türbelerin kapatılması olayının bu nutukla faaliyete geçirilmiş olduğunu, Atatürk tarafından verilen bu nutkun halk tarafından çok dikkatli bir şekilde dinlendiğini, bu nutkun kendisi ile bir arkadaşı tarafından tutulduğunu ve ajansa

²³⁵ Açıksöz Gazetesi, 1 Eylül 1925, S: 1448, s. 1-2; Kastamonu Gazetesi, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 2.

²³⁶ Açıksöz Gazetesi, 1 Eylül 1925, S: 1448, s. 1.

²³⁷ Açıksöz Gazetesi, 1 Eylül 1925, S: 1448, s. 1.

²³⁸ Kastamonu Gazetesi, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 2.

verildiğini, bütün bunların gazete sütunları arasında yer verilmesinin bir inkılap vazifesi olduğunu, bu meyanda tüm yurdun, Kastamonu’da başlatılan bu büyük inkılapların anlamını öğrenmiş olduğunu bildirmektedir²³⁹.

Atatürk, yaptığı tarihi nutuktan sonra, bütün amaçlarının milleti uyarmak ve uyandırmak olduğunu, bütün çalışmalarının bu yönde olduğunu, kendisinin yaptığı bu temaslarda gördüğü saygı ve güveni millet için kullanacağını, amacının milletin refah içinde çağdaş uygarlık düzeyine çıkartmak olduğunu belirterek sözlerini bitirmiştir²⁴⁰.

Fotoğraf 8: Atatürk, Kastamonu Nutku Olarak Bilinen Tarihi Konuşmasını Yaparken.

Kaynak: <http://www.kastamonu.gov.tr/aturk-kastamonu-gelisi-sapka-ve-kiyafet-devrimi>.

Atatürk, 1925 yılı 31 Ağustos’unda Kastamonu’ndan avdet ederken onu coşkulu bir kalabalık uğurlamıştır. Kalabalığın arasından Öğretmen Cemal Bey Atatürk’e hitaben yaptığı konuşmada Kastamonu ve İnebolu’da verdiği öğütlerin kendileri için kutsal yasalardan biri olduğunu, o yasaların gün geçmeden uygulanacağını ve sözlerinin tutulmasıyla Batı medeniyeti seviyesine ulaşılacağını ifade ederek Kastamonuluların Atatürk’ün her zaman yanında olduklarını belirtmiştir²⁴¹.

Atatürk de bunun üzerine, 31 Ağustos 1925’te onu yolcu etmeye gelen kalabalığa kısa bir veda konuşması yaptıktan sonra Kastamonu’ndan ayrılmıştır. Bu ayrılışa Kastamonu Gazetesi 8 Eylül 1925 tarihli nüshasında “Büyük Misafirimizden Nasıl Ayrıldık”²⁴² başlığı altında yer vermiştir. Atatürk’ün veda konuşması da Kastamonu Gazetesi’ne şöyle yansımıştır:

²³⁹ Eski, *Hüsnü Açıksoz’un Makaleleri*, s. 235; *Doğrusöz Gazetesi*, 23 Ağustos 1938, S:130, s.1.

²⁴⁰ Uluğ, *a.g.e.*, s.153.

²⁴¹ Baytimur, Demircioğlu, Çelikoğlu, *a.g.e.*, s. 107.

²⁴² *Kastamonu Gazetesi*, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 2.

“...Size veda için elimi uzattığım zaman bu, sizden uzaklaşmak için değil, sizinle temasını bütün ömrümde hissetmek içindir.

Teminat verebilirim ki, burada bulunmadığım ve birkaç yüz kilometre mesafede bulunduğum halde bile yine sizin içinizdeymişim gibi mütehassis olacağım.

Arkadaşlar,

Çok yerde büyük tezahürata şahit oldum. İtiraf edeyimki buradaki tezahüratın şiddet-i samimiyetini çok yüksek gördüm. Buna hâsseten teşekkür ederim...”²⁴³

Açıksöz Gazetesi 1 Eylül 1925 tarihli nüshasında “Büyük Misafirimizden Nasıl Ayrıldık” başlığı altında gözlemlerini şöyle aktarmıştır:

“Aziz ve Sevgili Misafirimiz Mustafa Kemal Paşa Hazretleri dün saat on ikide Çankırı’ya müteveccihen hareket buyurdular ve halk Gazi’nin Konağı’ndan şehir haricine kadar iki taraflı dizilmişti. Asker ve halkın ellerini sıkarak ‘Allah’a ısmarladık arkadaşlar’ diye ilerleyen Gazi’yi tarif edilemez bir muhabbetle seven halkın çehresinde çok derin bir ayrılık hüznü çökmüştü. Bu sırada halkın hissiyatına bihakkın tercüman olan Lise Almanca Muallimi Cemal Bey Arkadaşımız, çok samimi ve çok heyecanlı bir hitâbe irâd etti. Yüksek bir muhabbetin tevliid ettiği bu hitâbe Gazi’nin gözlerini yaşarttı. Teşyi eden halkı ağlattı. Müteaddit defalar alkışlandı”²⁴⁴

Görüleceği gibi, Atatürk’ün Kastamonu ziyareti Kastamonu yerel – mahalli basını tarafından ilgi ve alakayla çok yakinen takip edilmiştir. Bu gazetelere bakıldığında Atatürk’ün gerek konuşmalarında gerekse de giymiş olduğu şapkalarıyla kılık kıyafet hakkında yapılacak olan düzenlemelerin bir ön provasını yaptığını görmek mümkündür.

Fotoğraf 9: Açıksöz Gazetesi’nin “Reis-i Cumhuri Hazretleri İnebolu’dan Avdet Ederken” resim alt başlığıyla sayfalarına taşıdığı Atatürk’ün şapkalı fotoğrafı

Kaynak: Açıksöz Gazetesi, 29 Ekim 1925, S: 1490, s. 3.

²⁴³ Kastamonu Gazetesi, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 3.

²⁴⁴ Açıksöz Gazetesi, 1 Eylül 1925, S: 1448, s. 2.

Fotoğraf 10: Açıksöz Gazetesi'nin “Büyük Gazimiz Şehrimizden Müferakat Buyururlarken” resim alt başlığıyla sayfalarına taşıdığı Atatürk'ün şapkalı fotoğrafı

Kaynak: Açıksöz Gazetesi, 29 Ekim 1925, S: 1490, s. 1.

Özellikle Atatürk'ün Kastamonu gezisi sonrası Kastamonu basınında başta Açıksöz Gazetesi olmak üzere bir örneği Fotoğraf 9 ve 10'da verilen Atatürk'ün şapkalı fotoğraflarının gazete sayfalarında sıkça yer almasıyla şapkanın kamuoyuna alıştırdığı, bu vesileyle de şapkanın yani kılık kıyafetle ilgili yapılacak düzenlemelerin önce bulunduğu mevkide, sonra da tüm yurt çapında benimsenmesini çabuklaştırdığı görülmektedir.

Atatürk'ün Kastamonu ve ilçelerini ziyaret etmesi Kastamonu halkı tarafından 1925 yılının unutulmayacak bir yıl olmasına vesile olmuştur. Atatürk'ün Kastamonu'ya gerçekleştirdiği ziyaretin anma programları, 1934 yılından beri belli aralıklarla Kastamonu'da bir bayram havası içerisinde kutlanmıştır.

Kastamonu Gazetesi'nin 20 Ağustos 1934 tarihindeki nüshasında “23 Ağustos Gazi Günü” başlıklı yazıda “Halkevinde kalpten gelen samimi ve umumi bir iştiyakla şehrimize şeref verdikleri 23 Ağustos gününün her yıl ‘Gazi günü’ olarak kutlanmasına karar verilmiştir. Yaklaşmakta olan bu şerefli günü candan kutlamak için şimdiden icâbeden hazırlıklara başlanmıştır”²⁴⁵ denilerek 23 Ağustos gününün “Gazi Günü” olarak ilan edildiği ve kutlamaya yönelik hazırlıkların yapılmaya başlandığı yazmıştır.

²⁴⁵ *Kastamonu Gazetesi*, 20 Ağustos 1934, S: 3546, s. 1.

Diğer yandan, Kastamonu Gazetesi'nin 1934 ve 1937 yılları arasındaki nüshalarında yer alan "Gazi Günü" kutlamaları "Sevgili Gazimizin Kastamonu'muzu teşrifle şeref verdikleri 23 Ağustos 'Gazi Günü' geçen Perşembe şehrimizde emsalsiz ve samimî bir tezahuratla kutlandı"²⁴⁶; "10 Yıl Önce Büyük Atatürk Bugün İlimizi Şenlendirmişdi, Kastamonu'nun en ulu ve en kutlu günü bütün yurtdaşların gönlünden taşan sevgi ve saygı duygularıyla kutlandı"²⁴⁷; "23 Ağustos Atatürk Günü, Ulu Önderimiz Sevgili Atatürk'ümüzün ilimizi şereflendirdikleri günün 11 nci yıl dönümünü kutlamak üzere şehrimizde büyük tezehurat hazırlıkları yapılmaktadır. Geçen yıl olduğu gibi bu yılda bu büyük günü ilimiz halkı samimi bir ilgi ile kutlayacaktır"²⁴⁸; "23 Ağustos Atatürk Günü, Kastamonu, Yüce Şef Atatürk'ün Kastamonu'ya Şeref Verişinin On Birinci Yıldönümünü İçten Gelen Büyük Bir Coşkunlukla Kutladı"²⁴⁹; "Bugün Büyük Atatürk'ün Kastamonu'ya Teşriflerinin Yıldönümüdür. Kastamonu Halkı Bu Aziz Günü Bütün Canıyla Kutluyor"²⁵⁰ başlıklarıyla verilerek Atatürk'ün ziyaret anısı ve Şapka İnkılabı'nın toplumun zihinlerinde canlı kalması sağlanmıştır.

Dönemin Kastamonu yerel gazetelerinden bir diğeri olan Doğrusöz Gazetesi de "Gazi Günü" kutlamalarını ayrıntılı bir şekilde aktarmış olmakla beraber Atatürk'ün hatıralarını da gazetelerine attığı şu manşetler üzerinden yer vermiştir: "En Büyük Bayramımız: Atatürk Günü! Atatürk 23 Ağustos 341 (925) de Şehrimizi Şereflendirmişti, Bütün Kastamonulular Bu Günü Bayramların Bayramı, Bu Şerefi Sâadetlerin Sâadeti Addediyorlar"²⁵¹ "Kastamonu Dün, En Büyük Bayramını Kutladı, Büyük Atatürk'ün Büyük Günü, Bütün Kastamonu halkının içten ve candan sevinçleri ile tesit edildi. Halk bu kutsal günü bayramların bayramı yaptı"²⁵²; "Atatürk'ün Kastamonu Seyahati, İnkilâp Tarihimizi Enginleştiren En Köklü İnkılaplara Vesile Oldu"²⁵³; "Kastamonu'muzun Büyük Günü, 13 Yıl Önce Büyük Atamız Şehrimizi bugün şereflendirmişlerdi, Atamızın bu seyahati, şehrimize ebedi şerefler verecek büyük inkılâplarla neticelendi"²⁵⁴

²⁴⁶ *Kastamonu Gazetesi*, 27 Ağustos 1934, S: 3548, s. 1.

²⁴⁷ *Kastamonu Gazetesi*, 27 Ağustos 1935, S: 3649, s. 1.

²⁴⁸ *Kastamonu Gazetesi*, 21 Ağustos 1936, S: 3746, s. 1.

²⁴⁹ *Kastamonu Gazetesi*, 25 Ağustos 1936, S: 3747, s. 1.

²⁵⁰ *Kastamonu Gazetesi*, 23 Ağustos 1937, S: 3846, s. 1.

²⁵¹ *Doğrusöz Gazetesi*, 20 Ağustos 1937, S: 27, s. 1.

²⁵² *Doğrusöz Gazetesi*, 24 Ağustos 1937, S: 28, s. 1.

²⁵³ *Doğrusöz Gazetesi*, 27 Ağustos 1937, S: 29, s. 1.

²⁵⁴ *Doğrusöz Gazetesi*, 23 Ağustos 1938, S: 130, s. 1.

Ecevit Aylık Fikir, İlim ve Sanat Mecmuası'nın 1 Eylül 1944 tarihli nüshasında da mecmuanın sahibi ve neşriyat müdürü olan Sabri Tümkor tarafından kaleme alınan "En Büyük Konuğumuzdu" başlıklı yazıda "Yıllar evvel Ata en büyük konuğumuzdu... İstiklal Harbi'nin en çetin safhalarında çarpışan ve yeni Devlet'in kurulmasında desteklik yapan kahraman Kastamonu'lular içinde çok mes'ut görünüyordu. O, tarihin değiştiremediği köhne ve geri olan değişikliklerden bir çoğunun temelini burada attı. Onun eski Halk Partisi, şimdiki bina Müze Binası önünde, Oluk Başı'ndaki konakladıkları bina önünde ve muhtelif semtlerde söyledikleri nutukları dinlerken, tarihin ayağa kalktığını, Türk Ulusunun bir kalbi, bir başı söylediğini anlıyorduk"²⁵⁵ diyerek Atatürk'ün Kastamonu'da bulunduğu sürede Kastamonu halkı üzerinde derin izler bıraktığını aktarmıştır.

1934 yılından beri 23 Ağustos günü, Kastamonu'da "Gazi Günü" olarak kutlanmış olup, yukarıda örnekleri verilen 1934 ve 1944 yılları arasında yayınlanan Kastamonu'da yer alan yerel basın tarafından oluşturulan haberlerden, Kastamonu yerel basınının Atatürk'ün gerçekleştirdiği kılık kıyafetteki düzenlemelerin toplum tarafından benimsenmesine ve yerleşmesine büyük katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Atatürk'ün Kastamonu ve ilçesi İnebolu'da kılık kıyafetle ilgili yaptığı tarihi nutuklar Kastamonu basını aracılığıyla tüm yurda hızlıca ulaştırılmıştır. Böylece, Kastamonu basını geçmişte olduğu gibi Mustafa Kemal Paşa'nın Kastamonu ziyareti sırasında da yanında durmuş. Atatürk'ün Kastamonu'da bulunduğu süreci sayfalarında heyecanlı başlıklar atarak halka aktarmışlardır. Bölgedeki ahali de, Atatürk'e duydukları minnetle birlikte bu yayınlar vasıtasıyla aktarılan kılık kıyafet düzenlemesinden haberdar olmuşlar ve bu düzenlemeyi çok geçmeden kendilerince uygulamaya başlamışlardır.

²⁵⁵ Ecevit Aylık Fikir İlim ve Sanat Mecmuası, 1 Eylül 1944, S: 9, s. 1.

4. ŞAPKA KANUNU VE YANSIMALARI

4.1. Şapka İnkılabı'nın Topluma Benimsetilme Süreci

Atatürk, 1925 yılının Ağustos ayında Kastamonu'da başlattığı ve nihayetinde 1925 yılı 25 Kasım'ında Mecliste çoğunluğunun oyuyla onaylanan ve kanun haline gelen Şapka İnkılabı, aslında kökleri yenilikçi bir padişah olan Nizam-ı Cedid'in mimarı III. Selim'e kadar uzanan bir sürecin son halkasıdır. Bütün dikkatler dış görünüşte yönelmişse de, gerçekte asıl olan medenileşmeyi engelleyici düşüncelerin saf dışı bırakılmasıydı²⁵⁶.

Gelenekçiliğe karşı ortaya çıkan siyasal yapının, gerçekleştirilecek inkılaplarda etkin ana bir rol oynadığı herkesçe bilinmektedir. Çağdaşlaşma çabalarında Şapka İnkılabı'nın ve buna benzer sosyal devrimlerle amaçlanmak istenilen eskinin etkisini tamamen kırmak olmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde de bu etkinin kırılması için kültür devrimi diyebileceğimiz bir safha başlatılmış ve bunların başında Şapka İnkılabı önemli bir yer işgal etmiş bulunmaktadır²⁵⁷.

Kılık kıyafette, Cumhuriyet'in kuruluşundan çok geçmeden uygulanmaya başlayan inkılaplardan Türkiye'nin medeniyetler seviyesine ulaşması arzu edilmişti. Bunun için eski, köhnemiş ve fonksiyonlarını yitirmiş müesseselerin kaldırılmasının yanında sosyal görünüşün de değiştirilmesi çok önemliydi²⁵⁸.

Kültürü çağdaş medeniyet düzeyinin seviyesine çıkarmayı gaye edinen Atatürk önce fikirden başlayarak dış görünüşe kadar tüm alanlarda çağdaşlaşmayı arzu etmekteydi. Kılık kıyafette düzenlemeyi öteden beridir düşünen Atatürk, bu konudaki düşüncelerini halka ilk kez Kastamonu ziyareti esnasında paylaşmıştır. Kastamonu ve Kastamonu'ya bağlı ilçelerde halka şapka ile hitap eden Atatürk, kıyafetlerin milli ve çağdaş olmadığını, bulunduğu ortamlarda anlatmaya çalışmışlardır²⁵⁹.

Atatürk özellikle Kastamonu'ya gelirken elinde o yörede bulunan insanların pekte alışık olmadığı bir şapka bulunduruyordu. Atatürk, bundaki amacını şu sözleriyle belirterek: “*Her milletin olduğu gibi bizim de millî bir kıyafetimiz varmış,*

²⁵⁶ Orhan Koloğlu, *Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılı (1923-1938)*, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999, s. 303.

²⁵⁷ İlbeyi Özer, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*, Truva Yayınları, İstanbul, 2009, s. 112.

²⁵⁸ Özer, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*, s. 114

²⁵⁹ Mesut Çapa, “Giyim Kuşamda Medeni Kıyafetlerin Benimsenmesi ve Trabzon Örneği”, *Toplumsal Tarih*, S: 30, Haziran 1996, s. 22.

*fakat gayr-i kabil-i inkârdır ki taşıdığımız kıyafet o değildir...*²⁶⁰ diyerek çağdaş kıyafetlerin benimsenmesini gerektiğini bildiriyordu.

Atatürk, bu düşünce yapısıyla geçmişten gelen bir takım gelişmelerden sonra, kılık kıyafet ve başlık meselesinin ortadan kaldırılmasının tam sırası olduğu bir dönemde görüşlerini halka aktarmak ve halkta kamuoyunu oluşturmak için Anadolu'da en tutucu yerlerden biri olarak söylenen Kastamonu'ya şapka devrimini başlatmak için bir seyahat düzenlemiştir²⁶¹. Şüphesiz Atatürk'ün şapka ile alakalı burada oluşturduğu kamuoyu Anadolu'nun diğer şehirlerine dalga dalga yayılmıştır.

O günden itibaren yerel ve ulusal gazetelerde, Türkiye'de şapkanın kabul göreceğini ve medeni olmayan kıyafetlerin atılarak artık medeni kıyafetlerin giyileceği yazılmaya başlanmıştır²⁶².

Atatürk'ün Kastamonu'dan Ankara'ya dönüşünde onu bir kısım arkadaşları karşılamıştır. Arkadaşlarının hepsinin başında şapka vardı. Beraber toplanıp fotoğraf çektirdiler. İlk başta bunların "İlk Şapkalılar" olduğu sanılırken Ankara'ya daha da yaklaşıncaya şapka giyenlerin feslilere göre çoğunlukta olduğu görülmüştür²⁶³. Vatandaşların Atatürk'ün gezisini bitirir bitirmez şapkayı çok geçmeden giymelerinde kamuoyunun oluşturulmasındaki rolünün çok büyük olduğu basının önemi yadsınamaz.

O sıralar Almanya'nın Ankara Büyükelçisi olan Rudolf Nadoly'nin raporunda sivil yaşamda da şapkanın yerleşmeye başladığını, sokaktaki insanın gitgide daha çok, Avrupai tipi yumuşak fötr veya hasır şapkayı giymiş Türklerle karşılaştığını belirterek giyim kuşumunda gerçekleşen değişimleri anlatmıştır²⁶⁴.

Atatürk böyle bir ortamda Ankara'ya varır varmaz, Bakanlar Kurulu'na talimat vererek memurlar için şapka giymeyi zorunlu kılan bir karar aldırılmıştır. Bu arada bu girişimler sadece başkentle sınırlı kalmayıp İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun diğer illerinde de gözlemlenmeye başlamıştır. İstanbul'da valilik şapka konusunda işi sıkı tutmuş ve halk da büyük bir çapta şapka satın almaya başlamıştır²⁶⁵.

²⁶⁰ *Kastamonu Gazetesi*, 8 Eylül 1925, S: 2614, s. 2.

²⁶¹ Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi, Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 222.

²⁶² Çapa, *a.g.m.*, s. 22.

²⁶³ Aslan Tufan Yazman, *Atatürk'le Beraber Devrimler-Olaylar-Anılar (1922-1938)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1969, s. 90.

²⁶⁴ Gülayşe Koçak, "Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Rudolf Nadolny'nin Gözü İle Türkiye'nin Avrupalılaşması: Şapka İnkılabı", *Tarih ve Toplum*, S: 40, Nisan 1987, s. 7.

²⁶⁵ Willy Sperco, *Mustafa Kemal Atatürk 1881-1938*, (Çev. Zeki Çelikkol), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001, s. 144.

İstanbul'da şapka üreten ve satan işyerleri, özellikle memurların şapka giymeye başlamasıyla yoğunlaşmıştır. Şapka ihtiyacı karşılanamadığı için Avrupa'dan şapka ithal edilmeye başlanılmıştır. Bu arada, şapkanın pahalılığından dolayı şapka alamayan memurlara yardım için, iktidar uzun vadeli borç vermeye başlamıştır. Ayrıca, Kocaeli ili Karamürsel ilçesinde şapka üretmeyi amaç edinen bir fabrika kurulmuştur. Aynı şekilde İzmir'de de şapka yapım yeri kurulmuştur. Gerekli altyapının kurulması için şapka ile incelemelerde bulunmak üzere Avrupa'nın özellikle İtalya ve Avusturya'nın Ticaret Bakanlıkları arasında çeşitli temaslar kurulmuştur²⁶⁶.

Bu arada bazı gazetelerde şapka giymeyenler "soytarı başlığı", "bir şarap şişesinin kırmızı dalgası", "yıkılmış bir idarenin simgesi bir başlık" şeklinde alaycı ve küçümseyici bir üslupla sayfalarında yer vermiştir. Hatta öyleki, şapka almaya gücü yetmeyen insanların bile kolonyal şapkalar giydiği görülmüştür²⁶⁷. Ayrıca, dönemin süreli yayınlarına bakıldığında çokça şapkaya yönelik reklamların yer aldığı da görülmektedir.

Şapkanın toplumda benimsetilmesinin en önemli hamlesi Şapka Kanunu çıkmadan evvel Atatürk'ün Sonbahar Gezisi olarak adlandırılan bir geziye çıkmasıdır. Şüphesiz bu gezinin temel amacı bütün halkı Şapka Kanununa hazırlamaktı. Öyleki evvela şapkayı elinde taşıyan Atatürk, sonrasında başına takmış ve bu gezisinde sadece illere değil ilçelere hatta köylere kadar gitmiştir²⁶⁸.

Atatürk'ün Kastamonu ve Sonbahar Gezisi olarak adlandırılan diğer gezilerinden sonra gerek basın ve gerekse başta öğretmenler olmak üzere, yerel idare yöneticiler, aydınlar ve özellikle basının giyim kuşamdaki değişikliğin halka benimsetilmesinde ve yaygınlaştırılmasında çok büyük etken olmuşlardır. Yerel gazetelerde medeni kıyafetler lehine yazılar yayımlanıyor hatta bunlardan bazılarında giyim kuşamın kadın hakları çerçevesinde yorumladıkları yazılar da yazılmaya başlanmıştı. Yine şapkanın kabulüyle birlikte Anadolu'nun bir çok yöresinde medeni kıyafetlerin yaygınlaştırılması için yerel – mahalli basının gayret sarfettiği görülmüştür²⁶⁹.

²⁶⁶ Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982, s. 292.

²⁶⁷ Sperco, *a.g.e.*, s.144-145.

²⁶⁸ Yazman, *a.g.e.*, s.91.

²⁶⁹ Çapa, *a.g.m.*, s.24.

1925 yılı Kasım sonrasına gelindiğinde Atatürk, kamuoyunun olgunlaştığını görünce, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir kanun çıkartarak Türkiye'deki bütün erkeklerin şapka giymesini istemiştir²⁷⁰.

4.2. Şapka İktisası Hakkında Kanun

Atatürk Kastamonu gezisiyle şapkaya yönelik izlenimler edinmiş ve toplumun bir kesitini oluşturan Kastamonu ahalişi üzerinde örneklem yaparak yapacağı düzenlemeleri kafasında netleştirmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Kastamonu il merkezi ile İnebolu ilçesi başta olmak üzere diğer ilçelerde gerçekleştirdiği şapka inkılabı gezisini sonlandırmasının ardından Ankara'ya döndüğü ve hemen gelir gelmez de ilk yaptığı icraatlardan birisi de 2413 sayılı Bilumum Devlet Memurlarının Kıyafetleri Hakkında Kararname'nin çıkartılması olmuştur. Bu Kararname ile devlet memurlarına şapka giymeleri konusunda zorunluluk getirilmiştir.

Bu konuda Açığsöz Gazetesi'nin 22 Eylül 1925 tarihli nüshasında yer alan "Bilumum Mecalis azaları Şapka giymeye mecburdurlar." haber başlığının altında "Dahiliye vekalet makamından vilayete gelen bir emirde meclis umumi, ticaret odası gibi memurun hukukundan istenilen bilumum mecalisler azalarıyla heyeti ihtiyari vesayire heyet azalarının da heyeti vekillerin de şapka giymek mecburiyetinde oldukları bildirilmektedir"²⁷¹ diyerek devlet memurlarına getirilen zorunluluğu gazetelerinde duyurmuştur.

Bu Kararname ile halkın buna uyması veya uymaması konusunda herhangi bir hüküm yer almamıştır. Bu kararnamenin arkasından yapılan diğer bir kararname ile din adamların da sade denilebilecek olan beyaz sarık ve siyah cübbelerin kullanılması kararlaştırılmıştır. Sadece, görevleri dışında sivil elbise giyecekleri yönünde karar alınmıştı²⁷².

Atatürk, öncelikle tüm devlet memurlarının uymak zorunda olduğu bir giysi kararnamesi çıkartarak halkta giysiyi çağdaştırma yoluna giderken ehemmiyetli görüyordu. Bu sırada, yeni çıkarılan kararname gereğince, 1925 yılı Sonbaharında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı sırasında, bütün milletvekilleri frak, gömlek, kırvat takarak mecliste hazır bulundular²⁷³.

²⁷⁰ Kinross, *a.g.m.*, s. 630.

²⁷¹ *Açığsöz Gazetesi*, 22 Eylül 1925, S: 1467, s. 1.

²⁷² N. Abalı, *a.g.e.*, s. 213.

²⁷³ Paul Gentizon, *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu*, (Çev. Fethi Ülkü), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. 128-129.

Bütün bu gelişmeler sonrasında Konya Mebusu Refik Bey'in öncülüğünde 1925 yılının 15 Kasım'ında, şapkanın medeni ulusların her birinde olduğu ileri sürülerek bütün vatandaşların şapka giymesini zorunlu kılan yasa tasarısı hazırlanmıştır. Bu tasarı, Mecliste özellikle fesin dinin bir simgesi olarak gören grup tarafından karşı gelinmiştir²⁷⁴.

Bu tasarının oluşturulmasındaki amaç Refik Bey tarafından; "Aslında özel bir önemi olmamasına karşın, bütün uygar ülkelerin şapka giydikleri ve uygar uluslar arasına girmeye karar vermiş olan Türk ulusunun da serpuş denilen başa giyilen giysiyi değiştirerek şapka giyilmesi gerektiğini" ifadelerle açıklanmıştır. Teklif İç İşleri Komisyonu'ndan da geçmiş ve uygun görülerek meclise sevk edilmiştir²⁷⁵.

TBMM'deki görüşmeler sırasında şapka giymenin caiz olup olmadığının tartışılması üzerine o sıralar Antalya milletvekili olan Rasih Kaplan, şapka giymenin dinle bağdaştırılmasının yanlış olduğu belirterek şöyle demiştir: "*Şapka giymekle insan Hristiyan olmaz. Yahudiler şapka giymişlerdir diye Hristiyan mı olmuşlardır? Hindistan Mecusileri sarık sarıyorlar diye Müslüman mı olmuşlardır? Şu halde din ile bunun hiçbir ilgisi ve alakası yoktur*"²⁷⁶

Atatürk'ün Kastamonu gezisi ve Şapka İktisası Hakkındaki Kanunu'nun çıkışı arasındaki geçen üç aylık süreçte merkezi şehirlerde yoğun olarak görülmeye başlayan şapka giyiminde, şapkanın benimsetilmesinde ve şapkanın medeniyetin getirdiği bir zorunluluk olarak gösterilmesinde basının çok büyük bir etki yarattığını belirtmiştik. Nihayetinde çağdaşlığı sembolize eden şapka önce kamu memurlarından başlayarak aydınlar arasında giyilmeye başlanmış ve sosyal hayatta yerini almıştır. Şapkayla ilgili katı ve net bir hükümlerle değişikliğe gidilmesi sırasında, gelenekselleşmiş olan fesin başlardan atılıp atılamayacağı ve zamana bırakılması gerektiği yönündeki eleştirilerle karşı karşıya kalınmış olunmasına rağmen, Atatürk ve zamanın hükümeti net ve kararlı bir duruş sergilemiştir²⁷⁷.

Nihayetinde Şapka Kanunu 25 Kasım 1925 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan oylama sonucunda milletvekillerinden Nurettin Paşa ve İhsan

²⁷⁴ Akgün, a.g.e, s. 264.

²⁷⁵ Sıtkı Aydın, *Atatürkçülük'te Ulusal Hedef, Ulusal Politika, Ulusal Strateji*, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2008, s. 208.

²⁷⁶ Turan, a.g.e, s. 222.

²⁷⁷ Burcu Özcan, "*Basına Göre Şapka ve Kılık Kıyafet İnkılabı*", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2008, s. 95.

Bey'in karşı görüşlerine rağmen oy çokluğuyla kabul edilerek kanunlaştırılmıştır²⁷⁸. 28 Kasım 1925 tarihli Resmî Ceride (Resmî Gazete)'nin nüshasında da yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Şapka Kanunu'nun tesirleri Kastamonu basınında olumlu yönde yansımıştır. Hatta, 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanunu Kastamonu ilinde neşrolunan Açıksöz Gazetesi, 26 Kasım 1925 tarihli nüshasında olduğu gibi yayımlanmış olup, Açıksöz Gazetesi'nde "Şapka İktisası Hakkında Kanun" başlığı ve "Türkiye Halkının Umumi Serpuşu Şapkadır"²⁷⁹ alt başlığı altında yayımlanan kanun metni şu şekilde yer almıştır:

"Madde 1: Türkiye Büyük Millet Meclisi azaları ile idarei umumiye ve hususiye ve mahalliyeye ve bilim müessesata mensup memurin ve müstahdemin Türk milletinin iktisa etmiş olduğu şapkayı giymek mecburiyetindedir. Türkiye halkının da umumi serpuşu şapka olup buna münafi bir itiyadın devamını hükümet meneder.

Madde 2: İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren muteberdir.

Madde 3: İşbu kanun Büyük Millet Meclisi ve İcra Vekilleri Heyeti tarafından icra olunur.

*Kanun, heyet-i umûmiyede kabul edilerek yarın toplanmak üzere içtimâya nihayet verilmiştir."*²⁸⁰

Açıksöz Gazetesi yine aynı tarihli nüshada "Şapka İktisası Kanunu Müzakeratı" başlığı altında "Şapka İktisası Kanunu'nun Kanun-i Esasi'ye muhalif olmadığı gibi insanlar istediklerini giyerler. Din şu veya bu kıyafeti kayd etmemiştir. Nurettin Paşa tavrını cahillere hoş görünmek için vermiştir"²⁸¹ ifadelerini kullanarak adeta şapka inkılabının savunuculuğunu yapmıştır.

Yine Açıksöz Gazetesi 27 Kasım 1925 tarihli nüshasında Şapka Kanunu ile ilgili ayrıntı vererek Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilen Şapka İktisası Kanunu'nun iki muhalif reyle kabul edildiğini muhaliflerin Nurettin Paşa ile Ergani Mebusu İhsan Bey olduğunu sayfalarına taşımıştır²⁸². Bu yönüyle de Açıksöz gazetesi Şapka İnkılabı Kanunu ve bu kanun sırasında yaşananların halk tarafından takip edilmesine olanak tanımıştır.

671 Sayılı Kanun'la artık fes takanlar, eğer halkı isyana teşvik ya da devletin herhangi bir organına karşı isyan etmekle suçlanmazlarsa ki bunlar idamla cezalandırılacaktır bir aya kadar hapisle cezalandırılmaya başlanmıştır²⁸³.

Öte yandan, Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi de 1926 yılının Mart ayında Türkiye'deki tüm müftülöklere gönderdiği bildiriye "Şapka başlıbaşına bir Hristiyan

²⁷⁸ Akgün, a.g.e, s.264.

²⁷⁹ Açıksöz Gazetesi, 26 Kasım 1925, S: 1519, s. 1.

²⁸⁰ Açıksöz Gazetesi, 26 Kasım 1925, S: 1519, s. 1.

²⁸¹ Açıksöz Gazetesi, 26 Kasım 1925, S: 1519, s. 1.

²⁸² Açıksöz Gazetesi, 27 Kasım 1925, S: 1520, s. 1.

²⁸³ Gothark Jaschke, *Yeni Türkiye'de İslamlik*, (Çev. Hayrullah Örs). Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972, s. 29.

adeti ve Hristiyan sembolü değildir. Sadece başı güneşten korumak için ve libası tamamlanmak için kullanılan bir serpuştur. Binaenaleyh şapka ile namaz kılınabileceğini duyurur, müftülerimizin halkı bu konuda tenvir eylesini rica ederim”²⁸⁴ diyerek yapılmış olan bu toplumsal düzenlemeyle ilgili olumlu yönde beyanda bulunmuştur.

3 Aralık 1934 tarih ve 2596 sayılı “Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine” ilişkin kanunda da “Ruhaniler, hangi dinden ve mezhepten olursa olsun mabet ve ayinler dışında herhangi bir ruhani kisve giyemezler”²⁸⁵ hükmü getirilerek kılık kıyafet konusunda yapılan süreç son bulmuştur.

Fotoğraf 11: Şapka İktisası Hakkında Kanunu'nun Açıksöz Gazetesi'nde yayımlandığı nüsha.

Kaynak: Açıksöz Gazetesi, 26 Kasım 1925, S: 1519, s. 1.

Bu arada, yerel basının simge isimlerinden biri olan Açıksöz Gazetesi 2 Aralık 1925 tarihli nüshasında “Şeyhlik ünvanlarını taşıyanlar veya bunlara mahsus hizmeti ifa edenler üç aydan az olmamak üzere hapsedilecektir”²⁸⁶ diyerek Tekkeler ve Zaviyeler Kanunu’nu kamuoyuyla paylaşmıştır. “Kanun-i Cezanın 131 inci maddesi”

²⁸⁴ Bülent Gökgez, Bahadır Kurbanoglu, *İskilipli Atıf Hoca İstiklal Mahkemelerinin Tarihi Misyonu ve Şapka İnkılabı*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2013, s. 84.

²⁸⁵ N. Abalı, a.g.e, s.214.

²⁸⁶ *Açıksöz Gazetesi*, 2 Aralık 1925, S: 1523, s. 1.

başlıklı yazıda da “Hükümetçe tespit edilen kıyafetten gayri kıyafet iksa edenler üç aydan bir seneye kadar haps edilir”²⁸⁷ alt başlığıyla da ayrıntı vererek ve özellikle de yukarıda verilen “Şapka İktisası Hakkındaki Kanununu” sayfalarına taşıyarak kamuoyunu bilgilendirmiş ve bu özelliğiyle de Atatürk ilke ve inkılaplarına başta kılık kıyafet düzenlemesi olmak üzere yapılacak olan diğer inkılaplara da her zaman destek çıktığını bir kez daha kanıtlamıştır.

4.3. Şapka Kanunu'nun Basındaki Yansımaları

Cumhuriyet'in kurulmasının ardından Atatürk İnkılapları'nın başlamasında Tek Parti politikasının ağır basması etkili olmuştur. Bu dönem eski düzenin ve uygulamaların tamamen yok edildiği ve modernleşme atılımlarının halka benimsetilmesinin temel amaç olarak arzulandığı bir dönem olmuştur. Devletin resmî ajansı olan Anadolu Ajansı'ndan başka kaynağın olmadığı bir dönemde, halkı haberdar etmede etkin bir araç olan gazetelere, hükümetin yenilik adına yaptıkları çalışmaları desteklemekten başka bir şey kalmamıştır²⁸⁸. Öyleki Atatürk'ün şapkayla ilgili görüşleri basında geniş yer bulmuş bu da halkta farkındalık yaratarak toplumun büyük bir kısmı tarafından Şapka İnkılabı yönünde gerçekleştirilen faaliyetlerin sıcak bakılmasına sebep olmuştur.

Atatürk'ün tanıttığı şapka giyim kuşamdaki tartışmaları sonlandırmıştı. Haber ajansları, gazeteler Atatürk'ün şapka ile ilgili açıklamalarını ve buna benzer görüş ve düşünceleri Türkiye'nin dört bir tarafına yaymışlardır. Lord Kinross Atatürk'le ilgili yazdığı biyografi kitabında Atatürk'ün görüş ve düşüncelerini açıkladığı sırada Kastamonu'da hiçbir kimsenin şapkayla ilgili karşı fikirleri ortaya çıkarmadığını, Atatürk'ün çok güç olan bu eylem karşısında öncelikle halkın gönlünü aldığını, şimdiye kadar yöre halkının liderlerden başkasının sözünü dinlemediğini bildiğini ve bu ahaliyle önceden hiç görüşmediğini, bu halk üzerindeki karizmatik rolünü bildiğini ve bu eylemin gerçekleşmesinde tüm bu hususları dikkate aldığını belirtmiştir²⁸⁹. Şüphesiz Atatürk'e olan bağlılık onun elini güçlendirmiş olup, yapacağı inkılabı kolaylaştırmıştır. Nihayetinde şapka gittikçe yaygınlaşmış, feslilerin sayısı azalmış hatta kadınlar bile şapka giymeye başlamışlardır. Yaşanılan bu gelişmelerde ulusal ve yerel basında sık sık yer almıştır.

²⁸⁷ *Açıksöz Gazetesi*, 2 Aralık 1925, S: 1523, s. 1.

²⁸⁸ Barış Doster, *Orhan Koloğlu Bilimselden "Medyatik"e Tarih*, *Nehir Söyleşi Dizisi*, Destek Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 435-436.

²⁸⁹ Kinross, *a.g.e.*, s. 630.

Ulusal ve yerel basın, şapkayı öven, fesi ve fes giyenleri yeren yazılar kaleme almış, fese muhalif bir ortam yaratılmış, şapka takıp takmamanın görsel bir sorun olduğunu, zamanla yaygınlaşıp halk tarafından benimseneceği yönünde yazılan yazılarla şapkaya her seferinde destek çıkmıştır²⁹⁰.

Atatürk'ün Kastamonu seyahati sırasında çeşitli yerlerde ifade ettikleri düşünceler merkezi gazetelerde epeyce bir süre yankılanmıştır. Bunlardan Cumhuriyet Gazetesi Atatürk'ün Kastamonu seyahatinin gayesine ulaştığını kaleme alırken, sayfaları arasında “*Büyük Gazi'nin Kastamonu'dan yükselen sesi Türk ilinin her tarafında asırlardan beri tespit edilemeyen kıyafetimizi iki ay zarfında tamamen değiştirmiş bulunuyor*”²⁹¹ şeklinde yazılar kaleme alarak Kastamonu ziyaretinin önemine dikkat çekmiştir.

Genel olarak Türkiye'deki basına baktığımızda şapka inkılabının yanında yer aldıkları gözlemlenmektedir. Gazetelerde şapka uygarlığın temel taşı olarak işlenmiş şapkanın dini yaşamla hiçbir bağlantısının olmadığı her seferinde vurgulanmıştır.

Kastamonu seyahatinin sonlanmasından itibaren o dönemin gazetelerinde Atatürk'ün Kastamonu'da işaret ettiği konular, tüm Türkiye tarafından önce basın aracılığıyla benimsetilmeye çalışılmıştır. Artık gazete köşelerinde şapkanın kabul edileceği ve çağdaş kıyafetlerin giyileceği yazılmaya başlanmıştı. Şapkanın benimsetilmesinde ayrıca yerel basında etkili olmuş ve bununla birlikte aydınların ve yerel yöneticilerin de şapkanın halkta benimsetilmesinde çok büyük katkı sağladıkları da anlaşılmıştır²⁹².

Yerel gazetelerden Anadolu'daki en etkililerinden biri olan Açığsöz Gazetesi Atatürk'ün Kastamonu gezisi sonrasını da yakından takip etmiş, Atatürk'ün şapka ile gerçekleştirdiği Bursa gezisini sayfalarına taşıyarak “Bursa'da Halk Kemâlen Şapka Giydi” başlığı altında “Binlerce şapkalı halk Gazi Hazretlerine arzı tazimat ettiler.”²⁹³ şeklindeki yazılara gazete sütunlarında yer vermiştir. 2 Ekim 1925 tarihli nüshasında da “Şapka'nın Din İle Alakası Yoktur”²⁹⁴ yazısı ile 7 Ekim 1925 tarihli nüshasında “Ünye'de Bütün Gençler Şapka Giydiler” başlığı altında “Gazinin hitabından ilham alan Ünye gençleri şapka giymişlerdir”²⁹⁵ vb. başlıklarla verilen yazılara yer ayırarak

²⁹⁰ Kamuran Özdemir, “*Cumhuriyet Döneminde Şapka Devrimi ve Tepkiler*”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 61.

²⁹¹ Kılıç, a.g.e, 209.

²⁹² Özer, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*, s. 114.

²⁹³ *Açıksöz Gazetesi*, 27 Eylül 1925, S: 1472, s. 1.

²⁹⁴ *Açıksöz Gazetesi*, 2 Ekim 1925, S: 1476, s. 1.

²⁹⁵ *Açıksöz Gazetesi*, 7 Ekim 1925, S: 1478, s. 1.

Türkiye’de şapkayla ilgili gelişmeleri yakından takip etmiş, gündem de kalmasına vesile olmuştur.

Şapka Kanunu’nun kabulüyle birlikte, ülkenin dört bir yanında kadınlar arasında da çağdaş giysilerin giyilmesi için ulusal basın, yerel – mahalli basın ve yerel yöneticiler çaba göstermeye başlamışlardır. Ayrıca, basın bu dönemde Avrupa’daki tüm kıyafetleri ve modaya uygun olan giysileri sayfa aralarında halka aktarmaya başlamışlardır. Böylece Cumhuriyet’le birlikte yapılan yeni inkılapların esinlendiği Avrupa’da yaşanan tüm gelişmeler topluma aktarılmıştır. O dönemin mecmualarında hemen hemen her gün modayla ilgili yeni olan gelişmelerin işlendiğini görebilmekteyiz²⁹⁶.

Bu arada gün geçtikçe gazetelerde şapkanın türleri üzerinde çeşitli tartışmalar başlamıştır. Yazlık, kışlık, kır, otomobil, cemiyetlerde, resmi kabullerde takılacak şapka vb. diğer şapka çeşitlerine yönelik süreli yayınlarda yoğun bir şekilde muhtelif tartışmaların başladığını görmekteyiz. Özellikle de gazetelerde “Şapkayı nasıl giymeli?”, Hangi şapka nerede giyilir” gibi tartışmalarının yaşandığı görgü kurallarının işlendiği yazı köşeleri ortaya çıkmış olup, şapkanın giyimi konusunda bir kültür oluşturularak halkta benimsetip yaygınlaştırma yolunda bir dizi çaba göstermişlerdir²⁹⁷.

Mete Tuncay “Eski kurum, yasa ve simgelerin yerine yenilerini koyma (yani çağdaşlaşma ya da laikleşme) süreci halifeliğin, dinsel eğitim ve yargının kaldırılmasıyla tamamlanmış değildi. Tahrir-i Sükûn Kanunu’nun gölgesi altında çeşitli toplumsal düzeltim girişimleriyle bu çizgi sürdürülmüş ve bunlara, yurdun türlü yerlerinden yükselen tepkiler, İstiklal Mahkemeleri aracılığıyla bastırılmıştır”²⁹⁸ diyerek aslında toplumsal düzenlemelerin hiç de kolay olmadığını toplumsal yapının düzenlenmesinde İstiklal Mahkemeleri’nin de kullanıldığını ifade etmektedir.

Gerçekten de toplumsal yapının oluşturulmasında asıl etkiye sahip basını bir tarafa bırakacak olursak, az da olsa İstiklal Mahkemeleri’nin de katkısı yok değildir. Gerek basın gerekse İstiklal Mahkemeleri toplumsal yapıda veya diğer alanlarda yapılacak inkılapların önünü açarak, inkılapların uygulanışını kolaylaştırmıştır.

²⁹⁶ İlbeyi Özer, *Avrupa Yolunda Batılılaşma Ya Da Batılılaşma İstanbul’da Sosyal Değişimler*, Truva Yayınları, İstanbul, 2005, s. 115.

²⁹⁷ Cihan Aktaş, *Tanzimat’tan 12 Mart’a Kılık-Kıyafet ve İktidar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 184-185.

²⁹⁸ Mete Tuncay, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, s. 155.

Şüphesiz Şapka İnkılabı inkılaplar arasında halkı etkileyen bir düzenleme olmuştur. Başın açık olması veyahut şapka giymeye başlanmasıyla, toplumda yerleşmiş değerlere aykırı olduğunu düşünenlerle dine aykırı bulanlar tarafından, Anadolu'nun belli başlı yerinde tepki gösterilmeye başlanmıştır. İktidar, Şapka İnkılabı'na karşı çıkan olayların büyümesini engellemek üzere İstiklal Mahkemeleri'ni kullanmıştır²⁹⁹. İnsanların alışkanlıklarını değiştirmek sadece ülkemizle sınırlı kalmamakla birlikte dünyanın herhangi bir yerinde her zaman zor olmuştur. Nitekim, Sivas, Erzurum, Rize ve Maraş'ta çok ciddi olaylar olmuştur. Öyleki "Frenk Mukallitliği ve Şapka" isiminde 32 sayfalık kitapçık kaleme alan Fatih Camii hocalarından biri olan İskilipli Atıf Hoca başta olmak üzere bir çok kişi İstiklal Mahkemeleri'nde Şapka Kanunu'na muhalefetten idamla cezalandırılmıştır.

Şapka İktisası Hakkındaki Kanun'a muhalefet konusunda basına yansıyan olaylar da olmuştur. Örneğin bir habere göre o zamanlar Türkiye'ye bağlı olmayan (Hatay) Antakya'da bir din görevlisinin "Şapka giyen Türkler kafirdir. Zaten Anadolu halkı evvelce Rum'du, şimdi gene asıllarına döndüler" sözlerinin söylendiğinin duyulması üzerine tepki gösteren bazı gençler ve karşı görüştekiler tarafından din adamı darp edilmiş olup, bu olay Antakya ve İskenderun bölgesinde yaşayanlar tarafından üzüntüyle karşılanmış, burada yaşananlar anavatanda gerçekleştirilen inkılâpların halk tarafından daha yakından takip edilmesi konusunda olumlu etki yaratmış olup, şapka ile dolaşanların sayısı Anadolu'da olduğu gibi burada da artmıştır³⁰⁰.

Halkın şapkaya olan yoğun talebiyle belli bir süre sonra, ülkede şapka talepleri karşılanamaz olmuştur. Yurt çapında şapka sıkıntısı yaşanmıştır. Avrupa'dan sipariş edilen şapkalar yetmemiş şapka açığı ortaya çıkmıştır. Ülke basınının genelinde ülkede şapka üreten imalathanelerin açılması gerektiği yönünde yazılar yazılmıştır. Dönemin basınında şapka imalathanelerinin tesis edilmesi gerektiği yönünde yazılara yer verilmeyle beraber, kılık kıyafette yapılan değişikliğe kadar geçen sürede fesin dışarıdan ithal edildiği, bu yüzden dış devletlere bir çok kaynağın aktığı, aynı duruma şapkanın düşmemesi gerektiği yönünde de çokça yazılar kaleme alınmıştır³⁰¹.

²⁹⁹ Ahmet Turan Alkan, *İstiklal Mahkemeleri ve Sivas'ta Şapka İnkılabı Duruşmaları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2012, s. 71.

³⁰⁰ Arıç, a.g.e, s. 76.

³⁰¹ Dönüş Başarır, "Şapka İnkılabının Konya Basını ve Kamuoyundaki Yankıları", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, s. 24.

Görüldüğü gibi şapka öyle ya da böyle sürekli aktif bir mesele olarak dönemin basınında yer bulmuştur.

Türk basınına genel olarak baktığımızda şapkayla ilgili olumlu, fesi ve fes giyenleri eleştirici bir muhteviyata sahipti. Bu yayınlar özellikle de gazeteler kamuoyunun fese muhalefet ederek şapka takmaya hazır edilmesini sağlıyordu. Nitekim şapka lehine yayın yapan gazetelerin etkisiyle toplum arasında fes takanların aleyhine dönen bir ortam ortaya çıkmıştır. Öyleki dönemin gazetelerine baktığımızda bazı şapka taraftarlarının, feslilere hakaret edip, hatta darp etmeye kadar çıkan olayların yer aldığını bile görüyoruz³⁰².

Türkiye'deki kılık kıyafet hakkında yapılan düzenlemeler Avrupa tarafından da yakinen izlenmiştir. Avrupa'da ve özellikle yabancı basında şapka ile ilgili çarpıcı yorumlar yapılmıştır. Dış basında yapılan yorumlara bakıldığında görülen şu dur ki Türkiye'de şapka giyilmesine zorunluluk getirilmesinin Türkiye'yi Batı kültürüyle bütünleştireceği yönündedir³⁰³.

Geçmişten günümüze basın veya medya adı her ne olursa olsun yaşamın olmazsa olmazları arasında yer almış yaşanan her olay karşısında bakış açımızı değiştirmeye başlamıştır. Basının kamuoyunu oluşturma ve toplumu hareketlendirme rolünden daha önce bahsetmiştik. Basının en önemli işlevi güncel olan vakaları aktararak yorumlamak ve tahlil ederek insanoğluna yol göstermektir. Türkiye'de basın özellikle de Kastamonu yerel basını şapkayla ilgili yaşanan gelişmeleri hızlıca halka duyurarak, halkı etkilemiş, şapkaya yönelik halkta müspet bir bakış açısı kazandırarak halka yol göstermiştir.

³⁰² Aktaş, *a.g.e.*, s. 184.

³⁰³ Arıg, *a.g.e.*, s. 79.

SONUÇ

Basın, ortaya çıkışından itibaren devleti halkına yaklaştıran, devletle halk arasında bir köprü kuran, geçmişle gelecek arasında bağlantı kurabilmemizi sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Basın halkın kültürlenmesini ve kültürün gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan toplumsal hafıza aracı olmuştur.

İnsan doğduğunda ilk olarak yakın çevresini tanımaya başlar. Yerel basında yakınında ne olup bittiğinden haberdar olmak maksadıyla ortaya çıkmış, daha sonra merkezi hükümet ile yöredeki halk arasında bir iletişim ağı kurarak yasama, yürütme ve yargının yanında kendisine bir erk olarak yer bulmuştur.

Yıllar boyunca devletine sadık kalmış olan Kastamonu ahalisi Milli Mücadele yıllarında da kendisini göstermiştir. Milli Mücadele yıllarında Kastamonu ahalisinin ne kadar fedakarca davrandığı herkes tarafından bilinmektedir. Kastamonu halkı Türk ulusunun ancak kendi kaynaklarıyla kurtulabileceğini savunan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yanında yer almıştır. Devletine geçmişten bu yana sadık kalan Kastamonu'da her yıl Ağustos ayının sonunda düzenlenen Atatürk'ün Kastamonu'yu onurlandırışı kutlamaları bu bağlılığın devam ettiğinin göstergesidir.

Bu vilayet ve çevresi işgal yıllarında işgale maruz kalmamasına rağmen Milli Mücadele'ye en çok destek veren ve Çanakkale Savaşı'nda olduğu gibi yine en çok şehit veren vilayetlerden biri olmuştur. Milli Mücadele'de eli silah tutan erkekler cepheye gitmişlerdir. Erkekleri askere giden halkın geriye kalanları yani çoluk çocuk, kadınlar ve yaşlılar gece gündüz demeden cepheye silah araç gereçlerini bugün İstiklal Yolu olarak adlandırılan İnebolu-Kastamonu ve Ankara güzergâhı üzerinden cepheye taşımışlar ve Milli Mücadele'nin kazanılmasında aktif rol oynamışlardır. Nitekim Atatürk Kastamonu ili Daday ilçesini ziyareti sırasında halka hitabında vatanın burada bulunan ahalinin üstün çabalarıyla kurtulduğunu belirterek Kastamonu ahalisinin gösterdiği fedakarlığı dile getirmiştir.

Halkı gibi milli bağımsızlığı savunan Kastamonu mahalli – yerel basını milli davanın haklılığını önce Kastamonu ve çevre illerinde olmak üzere bütün Anadolu'ya duyurarak bağımsızlık ateşini halkta uyandırmıştır. Özellikle de Kastamonu'da yayınlanan Açıksoz Gazetesi Milli Mücadele'nin sözcülüğünü yapmış, halkta milli heyecan yaratan haberlere ve yorumlara yer vermiştir.

İmparatorluktan milli devlete geçişte yapılan sosyal düzenlemelerin içinde en önemlisi eski düzeni resmeden kılık kıyafet değişikliğiyle alakalı yapılan Şapka İnkılabı olduğunu belirtmiştik. Kılık kıyafet eski düzenin düşünce yapısını göstermese de dış görünüşünü veriyordu. Bu dış görünüşün içe yayılması gibi bir tehlike karşısında muhakkak önlem alınmalıydı.

Atatürk bu tehlike karşısında önlem olarak halkta kendisine duyulan saygıyı fırsat bilerek elinde şapka ile mutaassıp bir yer olarak görülen Kastamonu'ya gelmiş ve burada Şapka İnkılabı'na zemin hazırlayarak Anadolu'nun diğer vilayetlerine de yayılmasına ortam yaratmıştır. Bu ortamın oluşmasında yatan ana etken Kastamonu ve ahalisinin Atatürk'e olan bağlılığı yani devletine olan sadakatidir.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan milli devlete geçilmesinde, Cumhuriyet'in kurulmasında ve yeni düzenin sağlamlaştırılmasında Anadolu'daki mahalli – yerel basın olarak Kastamonu vilayeti çok özel bir konuma sahiptir. Kastamonu mahalli - yerel basını Atatürk İlke ve İnkılaplarının bölge halkınca benimsetilmesinde çok önemli bir araç vazifesini görmüştür. Nitekim bunun en güzel örneğini Şapka İnkılabı göstermiştir.

Atatürk'ün Kastamonu ziyaretinde konuştuğu konuların yurt genelinde kısa sürede yayılmasında şüphesiz Kastamonu mahalli – yerel basının etkisi yadsınamaz. Atatürk'ün Kastamonu ve ilçelerine ziyaretleriyle ilgili haber veren Kastamonu yerel gazeteleri dönemin sosyal yapısıyla birlikte Atatürk'ün görünüş, görüş ve düşüncelerinin halkta yarattığı tesiri göstermeleri bakımından önem arzeder. Ayrıca, Kastamonu basını Atatürk'ü, yani kılık kıyafette yapılacak çağdaş düzenlemeleri desteklemiş ve Kastamonu'da şapkaya yönelik düşüncelerde olumlu yönde çabalar sarfederek kamuoyu oluşturmuştur. Oluşturulan bu kamuoyu çevre illere de basın yoluyla aktarılmış, birkaç yerde yaşanan bir takım olumsuzluklara nazaran geneli itibarıyla İstanbul başta olmak üzere bütün Anadolu'da şapkaya karşı olumlu havanın yaşanmasına neden olmuştur.

Demokrasinin ana damarlarından biri olan basın aynı zamanda kamuoyu oluşturmada mühim bir işleve sahiptir. Atatürk de bu bilinçle basının işlevine çok özel önem vermiştir. Yaptığı gezilerde ve yapacağı düzenlemelerde yanında her zaman basın mensubu bulundurmıştır. Nitekim Şapka İnkılabı başta olmak üzere diğer inkılaplar da basın yoluyla halka aktarılmıştır. Halk gerçekleştirilen değişiklikleri veya düzenlemeleri basın yoluyla takip ederek benimsemiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abalı, Nurullah, *Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet*. İlke Yayınları, İstanbul, 2009.
- Akbıyık, Yaşar, *Osmanlıdan Türkiye'ye Tarih Toplum Siyaset*, Semih Ofset, Ankara, 2012.
- Akgün, Seçil Karal, *Halifeliğin Kaldırılması ve Laiklik (1924-1928)*, Temel Yayınları, İstanbul, 2006.
- Aktaş, Cihan, *Tanzimat'tan 12 Mart'a Kılık-Kıyafet ve İktidar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2006.
- Alkan, Ahmet Turan, *İstiklal Mahkemeleri ve Sivas'ta Şapka İnkılabı Duruşmaları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2012.
- Alver, Füsün, *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011,
- Arığ, Ayten Sezer, *Atatürk Türkiye'sinde Kılık Kıyafette Çağdaşlaşma*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007.
- Arıkan, Zeki, *Tarih Gezintileri*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011.
- Arslan, Ali, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Rum Basını*, İstanbul, Truva Yayınları, 2005.
- Atay, Falih Rıfki, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2009.
- Aybars, Ergün, *İstiklal Mahkemeleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982.
- Aydınel, Sıtkı, Atatürkçülük'te *Ulusal Hedef, Ulusal Politika, Ulusal Strateji*, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2008.
- Ayhan, Bünyamin, *Atatürk ve Basın*, Palet Yayınları, Konya, 2009.
- Banoğlu, Niyazi Ahmet, *Yayınlanmamış Belgelerle Atatürk Siyasi ve Özel Hayatı-İlkeleri*, Gözen Yayınları, İstanbul, 1981.
- Banoğlu, Niyazi Ahmet, *Nükte ve Fıkralarla Atatürk*, Garanti Matbaası, İstanbul, 1967.
- Baysal, Jale, *Kitap ve Kütüphane Tarihine Giriş*, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul, 1992.
- Baytimur, Mehmet - Demircioğlu, Aziz - Çelikoğlu, Hasan, *Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka Devrimi*, Topraksu Kartoğrafya Müdürlüğü, Ankara, 1982.
- Berkes, Niyazi. *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

- Bülbül, A.Rıdvan, *Genel Gazetecilik Bilgileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.
- Coşar, Ömer Sami, *Milli Mücadele Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1964.
- Cunbur, Müjgan, "Basın-Yayın Kitap", *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, AKM Yayınları, Ankara, 1990, 359-386.
- Çadırcı, Musa "1864 Vilayet Nizamnamesi'nin Anadolu Coğrafyasında Uygulanması", Tural, Erkan – Çapar, Selim (Ed.), *1864 Vilayet Nizamnamesi*, (141-148), Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2015.
- Çakır, Hamza, *Gazeteciliğe Giriş*, Tablet Yayınları, Konya, 2007.
- Çakır, Hamza, *Osmanlıda Basın İktidar İlişkileri*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002.
- Çifçi, Fazıl, *Mahalli Basın Işığında Milli Mücadele'de Kastamonu ve Çevresi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Kastamonu, 2006.
- Demircioğlu, Aziz, *100 Yıllık Kastamonu Basını*, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1973.
- Demirhan, Nezehat, *Cumhuriyetin Onuncu Yılı'nın Türk İnkılap Tarihinde Yeri ve Önemi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.
- Doster, Barış, *Orhan Koloğlu Bilimselden "Medyatik"e Tarih*, Nehir Söyleşi Dizisi, Destek Yayınevi, İstanbul, 2009.
- Duman, Halûk Harun, "Osmanlı Döneminde Yerel Basın (1828-1922)", Ed. Suat Sezgin. *Türkiye'de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007, 77-88.
- Eğdirici, Nazmi, *Atatürk'ün Kılık Kıyafet – Şapka Devrimi ve İnebolu*, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara, 2002.
- Erdem, Beste Nigar, "12 Eylül İhtilali'nin Yerel Basının Haber Seçimleri Üzerindeki Etkisi: Hakimiyet Gazetesi Örneği", Ed. Suat Sezgin. *Türkiye'de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007. 111-137.
- Ertuğ, Hasan Refik, *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1970
- Eski, Mustafa, *Kastamonu Basınında Milli Mücadele'nin Yankıları*, TTK Yayınları, Ankara, 1995.
- Eski, Mustafa, *Atatürk'ün Kastamonu Gezisi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002.

- Eski, Mustafa, *Hüsnü Açıksöz'ün Makaleleri*, Önder Matbaası, Ankara, 2008.
- Gentizon, Paul, *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu*, Çev. Fethi Ülkü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.
- Gevgili, Ali, *Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990.
- Girgin, Atilla, *Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2001.
- Girgin, Atilla, *Gazeteciliğin Temel İlkeleri*, Der Yayınları, İstanbul, 2008.
- Girgin, Atilla, *Türkiye'de Yerel Basın*, Der Yayınları, İstanbul, 2009.
- Goloğlu, Mahmut, *Devrimler ve Tepkileri (1924-1930)*, Başnur Matbaası, Ankara, 1972.
- Gökgöz, Bülent - Kurbanoglu, Bahadır. *İskilipli Atıf Hoca İstiklal Mahkemelerinin Tarihi Misyonu ve Şapka İnkılabı*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2013.
- Gürel, Nail, "Yerel Basının İşlevi ve Demokrasilerde Önemi", Ed. Suat Sezgin. *Türkiye'de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007. 171-175.
- Gürsoy, Yaşar, *Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011.
- Hanioğlu, M.Şükrü, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Zihniyet, Siyaset ve Tarih*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2006.
- İçel, Kayıhan, *Kitle İletişim Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2015.
- İmece, Mustafa Selim, *Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Gezileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975.
- İnan, Arı, *Düşünceleriyle Atatürk*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.
- İnan, Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.
- İnuğur, Mehmet Nuri, *Türk Basın Tarihi*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1992.
- İnuğur, Mehmet Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 1993.
- İskit, Server, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekalet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1943.
- Jaschke, Gothark, *Yeni Türkiye'de İslamlık*, Çev. Hayrullah Örs. Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972.

- Kabacalı, Alpay, *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara, 1994.
- Kılıç, Selami, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Devrimi ve Fikir Temelleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005.
- Kinross, Lord, *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Çev. Ayhan Tezel, Sander Kitabevi, İstanbul, 1968.
- Koç, İ.Ceyhan, *Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929-1938)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006.
- Koloğlu, Orhan, *İlk Gazete-İlk Polemik Vekayi-i Mısriye'nin Öyküsü ve Takvimi Vekayi ile Tartışması*, Engin Yayınları, Ankara, 1991.
- Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.
- Koloğlu, Orhan, *Kemalist Anadolu Basını*, ÇGD Yayınları, Ankara, 1995.
- Koloğlu, Orhan, *Türk Çağdaşlaşması 1919-1938 İslama Etki-İslamdan Tepki*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1995.
- Koloğlu, Orhan, *Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılı (1923-1938)*, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999.
- Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006.
- Küçük, Nail, *Gelenekten Geleceğe Kastamonu*, Ankara Ofset Matbacılık, Ankara, 2010.
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Boğaç Babür Turna. Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2011.
- Mürebbi, Yunus, *Manifesto Mehmet Akif'in Kastamonu'da Milli Mücadele Çalışmaları*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012.
- Nalcıoğlu, Belkıs Ulusoy, *Azerbaycan Siyasi Muhaceretinin İstanbul'daki Basın Etkinliklerinin (1923-1931) Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2004.
- Nalcıoğlu, Belkıs Ulusoy, *Osmanlı'da Muhalif Basının Doğuşu 1828-1878*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Onaran, Alim Şerif, *Kamuoyu El Kitabı*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984.
- Önder, Mehmet, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1998.

- Özer, İlbeyi, *Avrupa Yolunda Batılaşma Ya Da Batılılaşma İstanbul'da Sosyal Değişimler*, Truva Yayınları, İstanbul, 2005.
- Özer, İlbeyi, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*, Truva Yayınları, İstanbul, 2009.
- Özgen, Murat, *Türkiye'de Basının Gelişimi ve Sorunları*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Özkaya, Yücel, *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007.
- Perin, Cevdet, *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974.
- Polat, Nazım H. "Türkiye'de Yerel Basının Gelişimine Kısa Bir Bakış", Ed. Azize Aktaş - Songül Boybeyi - Ömer Çakır, *Kültür Hayatımızda Yerel Dergiler ve Yerel Dergi Yayıncılığı*, AKMB Yayınları, Bolu, 2002. 17-32.
- Sezgin, Suat, *Medya ve Eğitimde Birikimlerim*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Soyak, Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı ve Kredi Bankası AŞ. Yayınları, İstanbul, 1973.
- Sperco, Willy, *Mustafa Kemal Atatürk 1881-1938*, Çev. Zeki Çelikkol, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001.
- Şapolyo, Enver Behnan, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü İle Basın*, Güven Matbaası, Ankara, 1971.
- Topuz, Hıfzı, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973.
- Topuz, Hıfzı, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.
- Tör, Vedat Nedim, "Atatürk Devrinde, Kültür, Maarif ve Yayın" Der. Nusret Kurozman, *Çeşitli Cepheleriyle Atatürk*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1964. 138-156.
- Tuncay, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010.
- Turan, Ersin, "Yerel Basın ve Ulusal Dağıtım Kanallarındaki Yeri", Ed. Suat Sezgin, *Türkiye'de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007. 291-320,

- Turan, Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi, Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.
- Uçar, Ahmet, "Mehmed Akif'in Milli Mücadele Yılları ve Nasrullah Kadı Camii'deki Tarihi Vaazı", Ed. Baha Tanman - Gülru Tanman, *Kastamonu Nasrullah Kadı Camii ve Külliyesi*, Gürsoy Grup Kültür Yayınları, İstanbul, 2018. 95-158.
- Uluğ, Naşit Hakkı, *Üç Büyük Devrim*, Ak Yayınları, İstanbul, 1973.
- Vural, Ali Murat, "İşlev, Önem ve Misyonlarıyla Yerel Basın ve Eskişehir Örnekleminde Elde Edilen Bulgular", Ed. Suat Sezgin, *Türkiye'de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007. 337-356.
- Yalçın, Durmuş, ve Diğerleri, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, AKDITYK ATAM Yayınları, Ankara, 2011.
- Yazman, Aslan Tufan, *Atatürk'le Beraber Devrimler-Olaylar-Anılar (1922-1938)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1969.
- Yılmaz, Mehmet Serhat, *II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi (1908-1918)*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2008.
- Makale ve Bildiriler**
- Aslan, Taner, "Türk İnkılabının Doğuşu ve Gelişiminde Basının Rolü", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:17, No:1. (2009): 241-260.
- Avcı, Muharrem, "Milli Mücadele'de Kastamonu Basını", *Kastamonu'da İlk Kadın Mitingi'nin 75. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, ATAM, Ankara, (1994): 25-29.
- Baydar, Mustafa, "Devrimlere Açılış Atatürk'ün Kastamonu Ziyareti", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı:50, (1971): 4-6.
- Çapa, Mesut, "Giyim Kuşamda Medeni Kıyafetlerin Benimsenmesi ve Trabzon Örneği", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 30 (1996): 22-28.
- Dağtaş, Erdal - Dağtaş, Banu. "Eskişehir Kent Basını ve Gazeteciliği Üzerine Bir Profil Denemesi: Gazetecilerin Kent Basınına İlişkin Tutumları", *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, Sayı:6, (2007): 9-46.
- Demircioğlu, Aziz, "Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, (1989). 151-158.
- Duran, Tülay, "Bir İnkılab Modeli "Şapka İnkılabı", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı:44-45-46, (1988): 68-80.

- Eski, Mustafa, "Kastamonu'da Basın-Yayın Çalışmaları Tarihi", *Türk Dili*, Sayı: 527, (1995): 1226-1230.
- Eski, Mustafa, "Kent Kültürünün Oluşmasında Basının Görevi: Kastamonu Örneği", *Dörtöğe Felsefe ve Bilim Tarihi Yazıları Hakemli Dergi*, Sayı:1, (2012): 141-152.
- Eski, Mustafa, "Hüsnü Açıksöz'ün Gazeteciliği", *Milli Mücadele'nin Anadolu'daki Basın Bayraktarı Hüsnü Açıksöz Paneli*, BİK Yayınları, İstanbul, (2016): 29-42.
- Falay, Nihat, "Ulusal Kurtuluş Döneminde Kastamonu Basını; Açıksöz Gazetesi", *Kastamonu Basın Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, Ankara, (2009): 61-77.
- Gürsoy, Belkıs Altuniş, "Açıksöz Gazetesi ve İzmir", *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, Kastamonu, (2001): 225-230.
- Ilgaz, Ceyda, "Türkiye'de Yerel Gazetecilik", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 16. (2003): 177-184.
- Karaca, Nuray Gökçek, "Yerel Gazetecilerin Kişisel ve Toplumsal Özellikleri ile Mesleki ve Ekonomik Koşulları: Kastamonu Örneği", *Kastamonu Basın Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, Ankara, (2009): 21-39
- Karakoyun, İlhan, "İnebolu'da Yerel Basın ve Yerel Kamuoyunu Oluşturmadaki Rolü", *Kastamonu Basın Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, Ankara, (2009): 85-96.
- Kırpık, Cevdet, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Modernleşme Sancıları Fes Şapka Çatışması", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 162. (2007): 14-22.
- Koçak, Cemil, "II. Dünya Savaşı ve Türk Basını", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 35. (1986): 29-33.
- Koçak, Gülayşe, "Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Rudolf Nadolny'nin Gözü İle Türkiye'nin Avrupalılaşması: Şapka İnkılabı", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 40. (1987): 6-7.
- Kolaylı, Nuri, "Yerel ve Bölgesel Medyanın Önemi", *Yerel ve Bölgesel Medya Eğitim Semineri*, Bursa, 23 – 24 Kasım 2011: 94-97.

- Öğreten, Ahmet, “Kastamonu Basınında Tosyada Dilek”, *Kastamonu Basın Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, Ankara, (2009): 126-144,
- Özcan, Nezahat. “Atatürk’ün Kastamonu Ziyareti ve Bu Ziyaretin Önemi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:19, Sayı: 57. (2003): 1277-1288.
- Ünal, Şinasi, "Yerel Basın ve Sorunları", *Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı*, Cilt:2, Sayı: 12. (1996): 1068–1072.
- Ünal, Yenal, “Bartın Matbuat Tarihinin İzini Sürmek: Parthenios Bartın’da Kültür ve Sanat Bülteni Örneği”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C: 15, S: 31. (2016): 453-512.
- Yeşilbursa, Behçet Kemal, “Atatürk’ün Kastamonu Seyahati ve Şapka İnkılabı”, *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, Kastamonu, (2001): 13-20.
- Yılmaz, Mehmet Serhat, “Atatürk’ün Kastamonu Gezisi ve Şapka İnkılabı”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:13, No:1. (2005): 223-232.
- Yılmaz, Mehmet Serhat, “Milli Mücadele Döneminde Bir Dergi; Türkiye (1921)”, *Kastamonu Basın Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları, Ankara, (2009): 112-119.

Tezler

- Başarıır, Dönüş, “Şapka İnkılabının Konya Basını ve Kamuoyundaki Yankıları”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1995.
- Bekiroğlu, Onur, “Yerel Kamuoyunun Oluşumunda Yerel Basının Rolü – Trabzon Örneğinde Bir Araştırma”. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006.
- Özcan, Burcu, “Basına Göre Şapka ve Kılık Kıyafet İnkılâbı”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- Özdemir, Kamuran, “Cumhuriyet Döneminde Şapka Devrimi ve Tepkiler”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007.
- Sönmez, Mehmet Ferhat, “Yerel Basın-Siyaset İlişkisi ve Haberde Tarafsızlık: 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri Örnek Olay İncelemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ, 2012.

Ulukaya, Ali, “*Kastamonu Vilayeti ve Atatürk İlke ve İnkılaplarının Yansımaları (1919-1940)*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 1990.

Gazete Makaleleri

Afacan, Mustafa. “Çocuğum Kastamonu’ya Gidiyoruz”, *Serpuş Gazetesi*. 1 Ağustos 2013.

Özgür, Mine. “Bu Serpuşun İsmine Şapka Denir”, *Serpuş Gazetesi*. 1 Ağustos 2013.

Gazete ve Dergiler

Açıksöz Gazetesi, 21 Şubat 1921, Sayı: 123.

Açıksöz Gazetesi, 24 Temmuz 1922, Sayı: 539.

Açıksöz Gazetesi, 5 Ağustos 1925, Sayı: 1432.

Açıksöz Gazetesi, 15 Ağustos 1925, Sayı: 1434.

Açıksöz Gazetesi, 22 Ağustos 1925, Sayı: 1440

Açıksöz Gazetesi, 23 Ağustos 1925, Sayı: 1441.

Açıksöz Gazetesi, 24 Ağustos 1925, Sayı: 1442.

Açıksöz Gazetesi, 25 Ağustos 1925, Sayı: 1443.

Açıksöz Gazetesi, 26 Ağustos 1925, Sayı: 1444.

Açıksöz Gazetesi, 27 Ağustos 1925, Sayı: 1445.

Açıksöz Gazetesi, 29 Ağustos 1925, Sayı: 1446.

Açıksöz Gazetesi, 30 Ağustos 1925, Sayı: 1447.

Açıksöz Gazetesi, 1 Eylül 1925, Sayı: 1448.

Açıksöz Gazetesi, 22 Eylül 1925, Sayı: 1467.

Açıksöz Gazetesi, 27 Eylül 1925, Sayı: 1472.

Açıksöz Gazetesi, 2 Ekim 1925, Sayı: 1476.

Açıksöz Gazetesi, 7 Ekim 1925, Sayı: 1478.

Açıksöz Gazetesi, 29 Ekim 1925, Sayı: 1490.

Açıksöz Gazetesi, 26 Kasım 1925, Sayı: 1519.

Açıksöz Gazetesi, 27 Kasım 1925, Sayı: 1520.

Açıksöz Gazetesi, 2 Aralık 1925, Sayı: 1523.
Kastamonu Gazetesi, 18 Ağustos 1925, Sayı: 2611.
Kastamonu Gazetesi, 25 Ağustos 1925, Sayı: 2612.
Kastamonu Gazetesi, 8 Eylül 1925, Sayı: 2614.
Kastamonu Gazetesi, 20 Ağustos 1934, Sayı: 3546.
Kastamonu Gazetesi, 27 Ağustos 1934, Sayı: 3548.
Kastamonu Gazetesi, 27 Ağustos 1935, Sayı: 3649.
Kastamonu Gazetesi, 21 Ağustos 1936, Sayı: 3746.
Kastamonu Gazetesi, 25 Ağustos 1936, Sayı: 3747.
Kastamonu Gazetesi, 23 Ağustos 1937, Sayı: 3846.
Doğrusöz Gazetesi, 20 Ağustos 1937, Sayı: 27.
Doğrusöz Gazetesi, 24 Ağustos 1937, Sayı: 28.
Doğrusöz Gazetesi, 27 Ağustos 1937, Sayı: 29.
Doğrusöz Gazetesi, 23 Ağustos 1938, Sayı: 130.
İlgas Dergisi, Ağustos 1936, Sayı: 5.
Ecevit Aylık, Fikir, İlim ve Sanat Mecmuası, 1 Eylül 1944, Sayı: 9.

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf	Sayfa
Fotoğraf 1: İstiklal Marşımızın Açıksöz Gazetesi'nde yayımlandığı nüsha.....	37
Fotoğraf 2: Atatürk'ü Kastamonu'ya Davet Etmek İçin Ankara'ya Giden Heyet	52
Fotoğraf 3: Atatürk'ün Kastamonu'ya Girişi.....	65
Fotoğraf 4: Atatürk'ün Askeri Kışlayı Ziyareti	67
Fotoğraf 5: Atatürk, Ziyaret Ettiği Belediye Binasından Çıkarken	69
Fotoğraf 6: Atatürk, Ziyaret Ettiği Hükümet Binasından Çıkarken	70
Fotoğraf 7: Atatürk İnebolu'daki Türk Ocağı Binasına Giderken.....	76
Fotoğraf 8: Atatürk, Kastamonu Nutku Olarak Bilenin Tarihi Konuşmasını Yaparken ...	86
Fotoğraf 9: Açıksöz Gazetesi'nin "Reis-i Cumhur Hazretleri İnebolu'dan Avdet Ederken" resim alt başlığıyla sayfalarına taşıdığı Atatürk'ün şapkalı fotoğrafı..	87
Fotoğraf 10: Açıksöz Gazetesi'nin "Büyük Gazimiz Şehrimizden Müferakat Buyururlarken" resim alt başlığıyla sayfalarına taşıdığı Atatürk'ün şapkalı fotoğrafı.....	88
Fotoğraf 11: Şapka İktisası Hakkında Kanunu'nun Açıksöz Gazetesi'nde yayımlandığı nüsha	97

ÖZGEÇMİŞ

Altan Aydın 1987 yılında Zonguldak ilinde doğmuştur. İlköğrenimini Kastamonu ili Çatalzeytin ilçesinde Yunus Emre İlköğretim Okulu'nda 2001 yılında, Ortaöğrenimini Kastamonu ili İnebolu ilçesinde İnebolu Lisesi'nde 2004 yılında tamamladı. 2006 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği bölümünü kazanarak lisans eğitimine başladı. Bu eğitim sırasında ikinci üniversite olarak 2007 yılında başladığı Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Halkla İlişkiler Bölümü'nü 2009 yılında bitirerek önlisans eğitimini tamamladı. Diğer yandan, 2006 yılında başladığı Tarih Öğretmenliği Bölümü'nden de 2011 yılında mezun olarak lisans eğitimini tamamladı. 2014 yılında da Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirerek diğer bir lisans eğitimini de bitirmiş oldu. 2011 yılında Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans programına başladı. 2011 yılı Kasım ayından buyana Basın İlan Kurumu'ndaki görevine devam etmektedir. Akademik çalışmalarındaki ilgi alanları Cumhuriyet Tarihi, Yakın Tarih ve Basın Tarihi üzerindedir.